

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Białymstoku**

Projekt

**Strategia Polityki Społecznej
Województwa Podlaskiego
do roku 2020**

Białystok 2014

Spis treści

Wstęp	4
Rozdział I. Proces tworzenia Strategii	6
1.1 Podstawy prawne.....	6
1.2 Uwarunkowania zewnętrzne.....	7
1.3 Harmonogram aktualizacji „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018”.....	8
1.4 Metodologia prac nad opracowaniem Strategii.....	9
Rozdział II. Charakterystyka województwa podlaskiego	14
2.1 Położenie geograficzne.....	14
2.2 Demografia.....	16
2.3 Sytuacja ekonomiczno – gospodarcza.....	25
2.4 Rodziny Podlaskie.....	28
Rozdział III. Diagnoza obszaru polityki społecznej	40
3.1 Warunki mieszkaniowe.....	40
3.2 System opieki zdrowotnej, w tym profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień..	46
3.3 Rynek pracy i bezrobocie.....	60
3.4 Edukacja i poziom wykształcenia.....	67
3.5 Bezpieczeństwo publiczne.....	78
3.6 Zaspokajanie potrzeb kulturowych.....	89
3.7 Funkcjonowanie rodzin podlaskich z osobami niepełnosprawnymi i starszymi.....	96
3.8 Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej.....	108
3.9 Ekonomia społeczna.....	119
3.10 System pomocy społecznej w województwie podlaskim.....	127
Rozdział IV. Sposób realizacji Strategii	142
4.1 Prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią	143
4.2 Misja i cele strategiczne programów wojewódzkich.....	144
4.3 Zarządzanie realizacją Strategii oraz jej ramy finansowe.....	150
4.4 System monitoringu i wskaźniki.....	152

Wykaz ważniejszych skrótów używanych w dokumencie:

- BAEL - Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności
- CBOS - Centrum Badania Opinii Społecznej
- CIS - Centrum Integracji Społecznej
- DPS - Dom Pomocy Społecznej
- EFS - Europejski Fundusz Społeczny
- ES - Ekonomia Społeczna
- GUS - Główny Urząd Statystyczny
- JST - Jednostka Samorządu Terytorialnego
- KIS - Klub Integracji Społecznej
- LGD - Lokalne Grupy Działania
- MPiPS - Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
- NGO - organizacja pozarządowa
- NSP - Narodowy Spis Powszechny
- OA - Ośrodek Adopcyjny
- OIK - Ośrodek Interwencji Kryzysowej
- OPS - Ośrodek Pomocy Społecznej
- OWES - Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
- OZPS - Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
- PARPA - Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- PCPR - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- PES - Podmiot Ekonomii Społecznej
- PFRON - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- PKD - Polska Klasyfikacja Działalności
- PO KL - Program Operacyjny Kapitał Ludzki
- PSR - Powszechny Spis Rolny
- PUP - Powiatowy Urząd Pracy
- REGON - Rejestr Gospodarki Narodowej
- ROPS - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- RPWDL - Rejestr Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą
- Strategia – Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020
- SRWP – Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego
- UE - Unia Europejska
- WPRES - Wieloletni Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
- WTZ - Warsztat Terapii Zajęciowej
- WUP - Wojewódzki Urząd Pracy
- ZAZ - Zakład Aktywności Zawodowej

Wstęp

Dynamika zmian, jakim nieustannie podlega rzeczywistość społeczna, polityczna oraz gospodarcza wymaga od osób zaangażowanych w kreowanie polityki społecznej perspektywicznego myślenia, przewidywania oraz adaptacji do nowych uwarunkowań. Skuteczna polityka społeczna to długofalowy proces oparty na planowaniu oraz wdrażaniu opracowanych założeń. Planowanie strategiczne jest nie tylko obowiązkiem, ale niezbędnym narzędziem w realizacji polityki społecznej województwa.

Zgodnie z art. 21 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej samorząd województwa zobligowany jest do opracowania, aktualizowania i realizacji strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej, będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa.

Obecnie obowiązująca „Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018” została przyjęta Uchwałą Nr XLVI/521/10 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 5 listopada 2010 r. Po 4 latach wdrażania dokumentu zasadne staje się uaktualnienie diagnozy obszarów polityki społecznej oraz zweryfikowanie celów i kierunków podjętych interwencji. Uaktualnienie Strategii w głównej mierze ma na celu dostosowanie zapisów obecnie obowiązującego dokumentu do głównych dokumentów strategicznych kraju i regionu wyznaczających zakres i ramy polityki społecznej na kolejne lata. Istnieje również potrzeba dostosowania dokumentu do zapisów Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 oraz założeń nowej perspektywy finansowania funduszy strukturalnych na lata 2014-2020 dla województwa podlaskiego. Potrzeba przeprowadzenia aktualizacji Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej (WSPS) wynika również z rekomendacji systematycznego monitoringu i raportowania realizacji tego dokumentu oraz postulatów Zespołu ds. monitoringu WSPS.

W związku z powyższym opracowano nowy dokument programowy dostosowany do aktualnych potrzeb, który stanowi fundament realizacji polityki społecznej w województwie podlaski na najbliższe lata. Perspektywa czasowa obowiązywania niniejszego dokumentu została skomunikowana z głównymi dokumentami strategicznymi krajowymi oraz wojewódzkimi. Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020 jest dokumentem, który scala główne cele i kierunki działań dotyczących przeciwdziałania problemom społecznym, wpisujące się w programy wojewódzkie. Strategia wypracowana w modelu partycypacyjnym stanowi pakiet możliwych do realizacji zadań w układzie partnerskim.

Modyfikacja Strategii podyktowana jest koniecznością przystosowania zapisów dokumentu do aktualnej sytuacji prawnej oraz społeczno-gospodarczej w regionie. Dlatego też dokonano zmiany nazwy z „Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018” na „Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020”.

ROZDZIAŁ I. Proces tworzenia Strategii

1.1 Podstawy prawne

Efektywne wykorzystanie planowania strategicznego powinno opierać się na spójności opracowań na wszystkich poziomach zarządzania, czyli na poziomie kraju, województwa, powiatu i gminy, tak pod względem metody sporządzania, jak i struktury problematyki. Umożliwia to zachowanie spójności i ciągłości realizacji polityki, wpisanie ustaleń strategicznych w proces podejmowania decyzji, wprowadzenie zasad zintegrowanego planowania strategicznego oraz stworzenie mechanizmu doskonalenia metod opracowań planistycznych.

Dokumentami, które regulują zadania poszczególnych jednostek w zakresie rozwiązywania problemów społecznych są ustawy, które stanowią instrumentarium polityki społecznej. Różnorodność problemów społecznych występujących w województwie powoduje konieczność zwrócenia uwagi na różne akty prawne, które mają istotny wpływ na tworzenie Strategii. Są to m.in.:

- **Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej**
(tj. Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa**
(tj. Dz. U. z 2013 r. poz. 596.);
- **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych**
(tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi**
(tj. Dz. U. z 2012 r. poz. 1356);
- **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii**
(tj. Dz. U. z 2012 r. poz. 124);
- **Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym**
(tj. Dz. U. z 2011 r. nr 43, poz. 225 z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie**
(tj. Dz. U. z 2010 r. nr 234, poz. 1536 z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie**
(tj. Dz. U. z 2005 r. nr 180, poz. 1493, z późn. zm.);

- **Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy**
(tj. Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych**
(tj. Dz. U. z 2006 r. Nr 94, poz. 651, z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej**
(tj. Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm.);
- **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego**
(tj. Dz. U. z 1994 r. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).

1.2 Uwarunkowania zewnętrzne

Strategia polityki społecznej będzie realizowana zgodnie z zasadą subsydiarności przy udziale środków własnych samorządu i finansowania zewnętrznego, w tym ze środków budżetu państwa i funduszy unijnych. Nieodzowna więc jest korelacja Strategii z kierunkami strategicznymi określonymi w dokumentach rządowych i wspólnotowych:

- 1) Strategia Europa 2020
- 2) Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności
- 3) Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020
- 4) Strategia Rozwoju Polski Wschodniej do 2020
- 5) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego do roku 2020
- 6) Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego
- 7) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego
- 8) Krajowy Plan Działań na rzecz Zatrudnienia na lata 2012-2014
- 9) Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2013 - 2020
- 10) Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii
- 11) Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020:
Nowy Wymiar Aktywnej Integracji (projekt)
- 12) Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (projekt)
- 13) Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój (PO WER 2014 -2020) (projekt)
- 14) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020
- 15) Podlaska Strategia Zatrudnienia do 2015 roku
- 16) Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020

1.3 Harmonogram aktualizacji „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018”

W dniu 18 marca 2014 r. Zarząd Województwa Podlaskiego podjął Uchwałę Nr 223/3132/2014 w sprawie przyjęcia harmonogramu prac nad aktualizacją „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018”.

L.p.	Rodzaj działania	Dokumenty/ Odpowiedzialność	Termin
1.	Przygotowanie założeń aktualizacji <i>Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Do 31 marca 2014 r.
2.	Przyjęcie harmonogramu prac nad aktualizacją Strategii	Uchwała Zarządu Województwa Podlaskiego	Do 30 kwietnia 2014 r.
3.	Aktualizacja składu Zespołu ds. aktualizacji i monitoringu Strategii	Uchwała Sejmiku Województwa Podlaskiego	Do 30 kwietnia 2014 r.
4.	Spotkania Zespołu ds. aktualizacji i monitoringu Strategii	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Cały okres prac nad dokumentem
5.	Opracowanie i aktualizacja części diagnostycznej Strategii	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Do 30 kwietnia 2014 r.
6.	Przygotowanie projektu zaktualizowanej Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej	Informacja o projekcie Strategii/ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Do 31 maja 2014 r.
7.	Konsultacje społeczne zaktualizowanego dokumentu Strategii	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Czerwiec-lipiec 2014 r.
8.	Uchwalenie dokumentu Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej	Uchwała Sejmiku Województwa Podlaskiego	Wrzesień-październik 2014 r.
9.	Upowszechnienie dokumentu Strategii	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Od listopada 2014 r.

Zgodnie z przyjętym harmonogramem prac instytucją odpowiedzialną za koordynację i organizację procesu realizacji Strategii jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, jako województwa jednostka organizacyjna powołana przez Sejmik Województwa do wykonywania zadań z zakresu polityki społecznej. Uwzględniając przypisane kompetencje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku realizuje

przedsięwzięcia rozwojowe samodzielnie, we współpracy z partnerami lub pełni rolę inspiratora przedsięwzięć realizowanych przez inne podmioty.

1.4 Metodologia prac nad opracowaniem Strategii

W celu zapewnienia optymalnej formuły współpracy oraz wymiany informacji, a także koordynacji działań służących realizacji zadań określonych w przyjętym uchwałą Zarządu Województwa harmonogramie, niezbędne stało się powołanie Zespołu ds. aktualizacji Strategii z udziałem przedstawicieli instytucji pomocy i integracji społecznej, edukacji, bezpieczeństwa, rynku pracy, profilaktyki i ochrony zdrowia, przedstawicieli organizacji pozarządowych i samorządów, reprezentantów instytucji podejmujących działania na rzecz osób starszych, młodzieży i niepełnosprawnych.

Podstawą tworzenia dokumentu było więc partnerstwo przedstawicieli wszystkich środowisk regionalnych, działających na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, będących głównymi beneficjentami wdrażania Strategii.

Uchwałą Nr XXXVIII/455/14 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 31.03.2014 r. powołano Zespół ds. aktualizacji i monitoringu „**Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020**”. W jego skład weszły następujące osoby

Lp.	Nazwisko i imię	Stanowisko/funkcja	Nazwa i adres instytucji
Przewodniczący Zespołu - Elżbieta Rajewska – Nikonowicz Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku			
1	Balik - Januszewska Ewa	Suwalskie Stowarzyszenie WYBÓR	
2	Bobrowska - Dąbrowska Krystyna	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
3	Brajczewska Kinga Kaja	Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku	
4	Bursa - Dunda Julita	Samodzielny Publiczny Psychiatryczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Uzależnień w Choroszczy	
5	Chrzastowska Bożena	Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Drohiczynie	
6	Dobrzyniewicz Grażyna	Podlaski Urząd Wojewódzki Wydział Polityki Społecznej Oddział do Spraw Rodziny	
7	Dojlidko Łukasz	Wojewódzka Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna	
8	Dyda Agnieszka	Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnej Białostockiej	
9	Gieraga Danuta	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy w Łomży	
10	Golubiewska Anna	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
11	Gołaszewska Emilia	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
12	Gutowska Małgorzata	Caritas Diecezji Łomżyńskiej w Łomży	
13	Jagielak Wiesław	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomży	
14	Janczuk Małgorzata	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
15	Jaźwińska Urszula	Powiatowy Urząd Pracy w Białymstoku	
16	Jodłowska Monika	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
17	Józefowicz Katarzyna	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
18	Karolak Monika	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
19	Kazimierowicz Zuzanna	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
20	Kołąkowski Paweł Romuald	Wojewódzki Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży	
21	Krzesak - Mucha Bożena	Kuratorium Oświaty w Białymstoku	
22	Kuczek Kazimierz	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku	
23	Kuryło Anna Bogumiła	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Suwałkach	
24	Lawda Małgorzata	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	
25	Lewicka Magdalena	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Augustowie	
26	Liberadzki Marek	Podlaski Urząd Wojewódzki Wydział Polityki Społecznej w Białymstoku	

27	Lis Ewa	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku Podlaskim
28	Łuksza Bogusława	Komenda Wojewódzka Policji
29	Maślach Dominik	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego w Białymstoku Departament Zdrowia
30	Metelska Maria	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Suwałkach
31	Perkowska Maria	Powiatowy Urząd Pracy w Białymstoku
32	Popiołek Marcin	Podlaski Związek Niewidomych Okręg Podlaski
33	Powichrowska Elżbieta	ETAP Ośrodek Profilaktyki i Terapii dla młodzieży i dorosłych w Białymstoku
34	Pyłkowska Alina	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego Departament Zdrowia
35	Rzepniewska Joanna	Komenda Wojewódzka Policji
36	Ryżyńska – Galicz Alicja	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Oddział w Białymstoku
37	Sawicka Irena	Wojewódzki Urząd Pracy
38	Sawicka Zdzisława	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku
39	Steckiewicz Jan	Dom Pomocy Społecznej „Jawor” w Michałowie
40	Sulik Stanisław	Stowarzyszenie „RADOŚĆ ŻYCIA” w Dąbrowie Białostockiej
41	Szczęсна Dorota	Urząd Miejski w Suwałkach Wydział Spraw Społecznych
42	Szymczyk - Krasowska Ewa	Urząd Miejski w Białymstoku Departament Spraw Społecznych
43	Średziński Rafał	Stowarzyszenie „My dla innych” w Białymstoku
44	Tomaszewska Bożena	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
45	Tomczyk Lucyna	Powiatowy Urząd Pracy w Sejnach
46	Tomulewicz Anna	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie DROGA w Białymstoku
47	Tuszyńska Anna	Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów KLANZA Oddział Białostocki
48	Wasilewska Ewa	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach
49	Wieczorek Waldemar	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej – Klub „Zdrowie i Trzeźwość” w Grajewie
50	Wróbel – Siemiacka Joanna	Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – Urząd Miasta w Hajnówce
51	Zajkowska – Głowacka Anna	Podlaski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia w Białymstoku
52	Zalewski Mariusz	Gminna Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Raczkach
53	Zarębski Tadeusz	Wojewódzka Rada ds. Osób Niepełnosprawnych przy Marszałku Województwa Podlaskiego

Zadaniem Zespołu jest:

- *Analiza celów szczegółowych, problemów, potrzeb i oczekiwań społeczności województwa podlaskiego w odniesieniu do zapisów programów i strategii w zakresie polityki społecznej,*
- *Weryfikacja celów i obszarów wsparcia pod kątem ich zgodności z aktualną sytuacją społeczno - gospodarczą regionu oraz obowiązującą strategią rozwoju województwa,*
- *Przygotowanie projektu dokumentu „Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020”,*
- *Opracowanie i analiza materiału z monitoringu, wsparcie w przygotowaniu badań monitoringowych,*
- *Udział w opracowaniu i opiniowaniu planu działania, harmonogramu realizacji i programów realizacji strategii.*

Podstawowymi elementami strategii polityki społecznej województwa podlaskiego są diagnoza obecnej sytuacji regionu, prognoza zmian oraz wyznaczone na ich podstawie główne obszary i cele strategiczne, które zrealizowane powinny wskazywać kierunki realizacji zadań przez samorząd województwa podlaskiego, samorzady lokalne i inne zaangażowane podmioty.

W 2013 roku Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku na podstawie danych gminnych, powiatowych i wojewódzkich instytucji oraz licznych analiz i raportów dokonało aktualizacji obszarów diagnostycznych polityki społecznej w województwie podlaskim. Treść diagnozy została poddana procesowi weryfikacji z członkami Zespołu oraz konsultacjom społecznym. Zdecydowano, że prezentowana diagnoza w tym dokumencie akcentuje główne trudności i mocne strony obszarów.

Zaktualizowana diagnoza sytuacji społecznej województwa podlaskiego opisuje:

Rozdział II. Charakterystyka województwa podlaskiego

2.1. Położenie geograficzne

Województwo podlaskie jest jednym z 16 województw w Polsce. Położone jest w **północno - wschodniej części Polski**, w geograficznym środku Europy. Przez jego środek przepływa rzeka Narew. Sąsiaduje z trzema województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i lubelskim, a od wschodu graniczy z Litwą - 102 km i Białorusią - 250 km.

Mapka 1. Usytuowanie województwa podlaskiego

Podział jednostek geograficznych nie pokrywa się z granicami administracyjnymi. Województwo podlaskie zostało podzielone na 17 powiatów, w tym 3 powiaty grodzkie - Białystok, Suwałki, Łomża oraz 115 gmin (10 gmin miejskich, 27 gmin miejsko - wiejskich i 78 gmin wiejskich). Stolicą województwa jest miasto Białystok, liczące prawie 300 tysięcy mieszkańców. Pozostałe większe miasta regionu to

Suwałki (ok. 70 tys. mieszkańców) i Łomża (ok. 64 tys. mieszkańców).

Sieć osadniczą stanowi 36 miast i 3945 miejscowości wiejskich. Terytorium województwa obejmuje swoim zasięgiem 20 180 km², jest szóstym co do wielkości województwem w Polsce, zajmując 6,5% powierzchni kraju. W rejonie przeważają ośrodki do 20 tysięcy mieszkańców.

Mapka 2. Podział na powiaty i gminy w województwie podlaskim

Źródło: <http://www.google.pl/mapa/województwa/podlaskiego>

W województwie podlaskim występuje w dużym stopniu zachowane w stanie naturalnym środowisko o wysokich walorach przyrodniczych. Na terenie 32% województwa występują tereny chronione. Znaczną część obszaru - 29,4% zajmują lasy i grunty leśne. Województwo podlaskie należy do regionów o wybitnych walorach przyrodniczo – krajobrazowych i jest regionem atrakcyjnym turystycznie. W województwie znajdują się 4 parki narodowe: Białowiecki Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy, Wigierski Park Narodowy oraz 4 parki krajobrazowe: Łomżyński, Nadbużański, Suwalski, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej. W naszym regionie znajduje się ponadto 80 rezerwatów przyrody i 14 obszarów chronionego krajobrazu. Obszar całego województwa znajduje się na terenie Zielonych Płuc Polski. Jest tu największy w Europie kompleks bagien i puszczy nieprzekształconych przez działalność człowieka.

Województwo podlaskie jest regionem wielokulturowym, wielonarodowościowym, wieloetnicznym i jest najbardziej zróżnicowane spośród 16 województw. Mieszkają tu Białorusini (48 tysięcy), Litwini (6 tysięcy) Ukraińcy, Tatarzy (0,5 tysiąca). Liczne obiekty zabytkowe świadczą o bogatej kulturze ludowej społeczności województwa. Rozwój i ochrona dziedzictwa kulturowego stanowi ważny element w budowie tożsamości regionalnej.

2.2 Demografia

Demografia województwa podlaskiego

Intensywne zmiany zachodzące w procesach demograficznych, a w szczególności ich konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów, rodzą potrzebę przeprowadzania analiz na temat procesów demograficznych zachodzących w przeszłości, diagnoz i oceny stanu aktualnego oraz prognoz na przyszłość. Informacje takie służą kształtowaniu polityki sprzyjającej zrównoważonemu rozwojowi, dostosowaniu polityki społecznej do skutków zachodzących zmian oraz przeciwdziałaniu niekorzystnym zjawiskom.

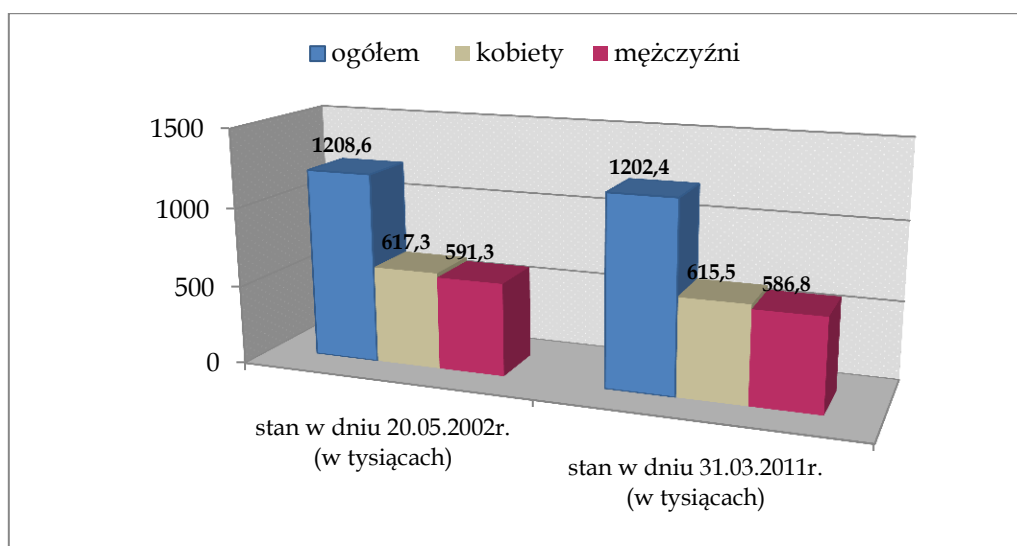
Liczba ludności w województwie podlaskim

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2011 r. wykazały, że w dniu 31 marca 2011 r. ludność faktycznie zamieszkała w województwie podlaskim liczyła **1202,4 tys.** osób, co stanowiło 3,1% ogółu ludności kraju, tj. o 0,1% mniej niż w roku 2002. Pod względem liczby mieszkańców województwo podlaskie uplasowało się na 14 miejscu w Polsce. Mniejszą liczbę zanotowano tylko w województwach opolskim i lubuskim.

W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważały kobiety, które w 2011 r. stanowiły 51,2% ogółu ludności województwa (w 2002 r. – 51,1%). Współczynnik feminizacji zwiększył się nieznacznie – na 100 mężczyzn przypadało 105 kobiet, podczas spisu w 2002 r. – 104 kobiety. W miastach ukształtował się on na poziomie 110, a na wsi – 98 (w 2002 r. wyniósł odpowiednio 109 i 98).

W roku 2011, w stosunku do roku 2002, zarówno w przypadku liczby kobiet jak i mężczyzn odnotowano spadek, odpowiednio wynoszący 1,8 tys. i 4,5 tys.

Wykres 1. Liczba ludności według płci w województwie podlaskim (w tysiącach) na podstawie wyników spisów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników NSP Ludności i mieszkań 2011, Raport z wyników w województwie podlaskim,
http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2012_nsp_2011_raport_z_wynikow_wpodl.pdf

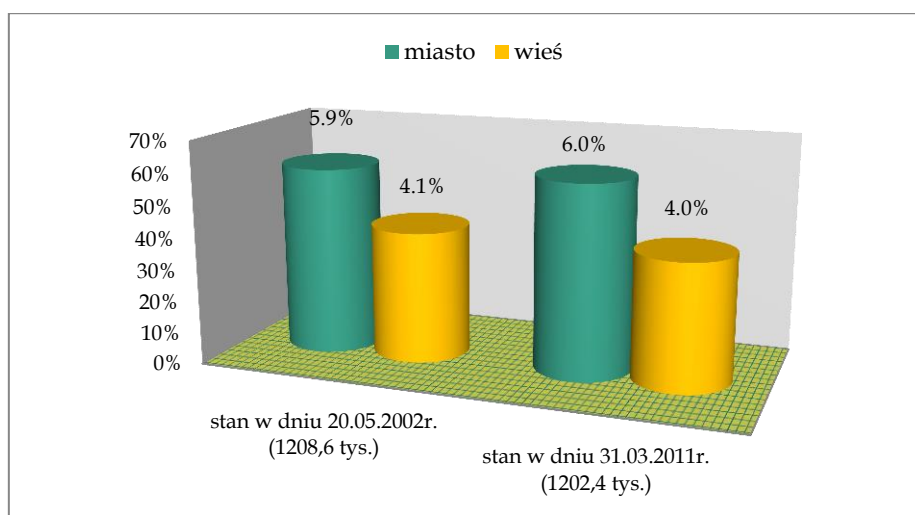
Liczba ludności według miejsca zamieszkania

Od ostatniego spisu powszechnego, tj. od dnia 20 maja 2002 r. do dnia 30 marca 2011 r., liczba ludności województwa podlaskiego zmniejszyła się o 6,2 tys. osób. W miastach przybyło 13,0 tys. osób, natomiast liczba mieszkańców wsi zmniejszyła się o 19,2 tys. osób.

W 2011 r. ludność miejska stanowiła 60,3% ogółu ludności, zaś ludność wiejska – 39,7% (w 2002 r. udział ten wynosił odpowiednio 58,9% i 41,1%). Zwiększenie liczby ludności w miastach na niekorzyść wsi w dużej mierze spowodowane było zmianami administracyjnymi. Polegały one na nadawaniu praw miejskich miejscowościom wiejskim oraz na rozszerzaniu granic miast poprzez włączanie do nich terenów wiejskich. Kolejnym

istotnym czynnikiem był utrzymujący się przez wszystkie lata pomiędzy spisami dodatni przyrost naturalny w miastach, zaś ujemny na wsi¹.

Wykres 2. Liczba ludności według miejsca zamieszkania w województwie podlaskim (na podstawie wyników spisów)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników NSP Ludności i mieszkań 2011, Raport z wyników w województwie podlaskim,
http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2012_nsp_2011_raport_z_wynikow_wpodl.pdf

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Białymstoku na dzień 31 grudnia 2011 r. liczba ludności w województwie podlaskim wynosiła 1 200 982. Analiza wskazuje na fakt, że w latach 2005 - 2009 systematycznie malała liczba mieszkańców województwa. W okresie tym zanotowano spadek o 20 957 osób. Analizując dane pod kątem średniej gminy w regionie, gdzie liczba mieszkańców waha się od 4 000 - 5 000, można zaryzykować stwierdzenie, że 4 gminy przestały istnieć. Natomiast w roku 2011 w stosunku do roku 2009 zauważa się wzrost liczby mieszkańców o 11 251 osób.

¹ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2012_nsp_2011_raport_z_wynikow_wpodl.pdf

Tabela 1. Liczba ludności w województwie podlaskim z podziałem na miejsce zamieszkania i płeć w latach 2005-2012

Wyszczególnienie	2005 (na dzień 31.12)	2007 (na dzień 31.12)	2009 (na dzień 31.12)	2011 (na dzień 31.12)	2012 (na dzień 31.12)
Ogółem	1 210 688	1 192 660	1 189 731	1 200 982	1 198 690
Mężczyźni	592 671	581 241	579 247	586 078	584 841
Kobiety	618 017	611 419	610 484	614 904	613 849
miasta	709 976	710 098	715 761	724 027	723 303
wieś	500 712	482 562	473 970	476 955	475 387

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

W przypadku liczby mieszkańców miast w latach 2005-2012 odnotowano wzrost o 13 327 osób, zaś w przypadku mieszkańców wsi spadek o 25 325 osób. „W 14 powiatach naszego województwa nastąpił spadek liczby ludności, przy czym największy odnotowano w powiatach: hajnowskim (o 600 osób, tj. o 1,3%), siemiatyckim (o 433 osoby, tj. o 0,9%) oraz sokólskim (o 550 osób, tj. o 0,8%) i monieckim (o 360 osób, tj. również o 0,8%). Wzrost liczby ludności odnotowano na terenie 3 powiatów: powiatu białostockiego (o 687 osób, tj. o 0,5%), miasta Białystok (o 623 osoby, tj. o 0,2%) oraz miasta Suwałki (o 194 osoby, tj. o 0,3%)”².

Z powyższej tabeli wynika, że wśród mężczyzn odnotowano spadek o 7 830 osób. Warto jednak podkreślić, iż w okresie 2005 - 2009 liczba mężczyzn systematycznie spadała, tudzież w roku 2011 w stosunku do roku 2009 zarejestrowano wzrost w liczbie 6 831. Podobna sytuacja dotyczy liczebności kobiet, po sukcesywnym spadku trwającym do roku 2009, w roku 2011 nastąpił wzrost liczby kobiet o 4 420, jednak w roku 2012 ponownie odnotowano nieznaczny spadek, o 1 055 w skali roku.

² <http://www.up.podlasie.pl/uploads/analiza%20roczna%202012.pdf>

Gęstość zaludnienia

W roku 2012 w województwie podlaskim „średnia gęstość zaludnienia, tj. liczba osób przypadająca na 1 km², wynosiła 59”³. Wskaźnik ten wykazywał znaczne zróżnicowanie przestrzenne - najwyższy odnotowano w Białymstoku i Łomży (odpowiednio 2 888 i 1 923 osób na 1 km²), zaś najniższy – w powiatach: sejneńskim, suwalskim i hajnowskim (odpowiednio 25, 28 i 28 osób na 1 km²). Na przestrzeni lat w pozostałych powiatach gęstość zaludnienia nie zmieniała się w sposób znaczący w odniesieniu do lat ubiegłych.

Struktura ludności wg wieku

Struktura wieku ludności w latach 2002 - 2012 ulegała dynamicznym zmianom, co było głównie konsekwencją „przesuwania się” wyżów i niżów demograficznych przez poszczególne grupy wieku ludności oraz skutkiem zwiększonej emigracji Polaków za granicę, po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Analiza danych demograficznych wskazuje, że sukcesywnie zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym⁴. Z roku na rok odnotowuje się spadek liczby dzieci i młodzieży, zarówno wśród ludności miejskiej jak i wiejskiej. Z danych z końca 2011r. wynika, że osób w wieku przedprodukcyjnym było w województwie podlaskim 218 452, co stanowiło 18,2% ogółu ludności. Na uwagę zasługuje też fakt, że w roku 2005 liczba ta była wyższa o ponad 3%. Zasadniczy wpływ na liczebność grupy w wieku przedprodukcyjnym ma niska liczba urodzeń żywych oraz osiągnięcie pełnoletności przez osoby urodzone w okresie wyżu demograficznego.

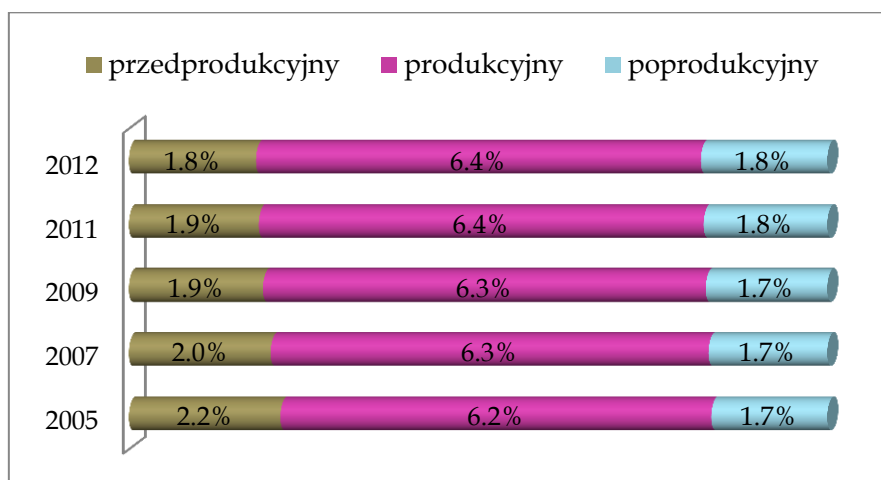
Zmiany zaobserwować można również wśród osób w wieku produkcyjnym⁵. W roku 2012 na terenie województwa podlaskiego zamieszkiwało 763 271 osób w wieku produkcyjnym. Odsetek osób w tej grupie wzrósł w porównaniu do roku 2005 o 2%.

³http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2013_stan_i_ruch_naturalny_ludnosci_wpodl_w_2012.pdf

⁴ Wiek, w którym ludność nie osiągnęła jeszcze zdolności do pracy, tj. grupa wieku 0 - 17 lat.

⁵ Kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lat.

Wykres 3. Struktura ludności wg wieku (stan w dniu 31 grudnia)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Urzędu Statystycznego w Białymstoku

Ponadto obserwuje się postępujący wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym⁶. Udział tej grupy w ogólnej populacji województwa podlaskiego w roku 2012 wyniósł 216 967, tj. 18,1% ogółu ludności. Procent ten zwiększył się o 1,5% w stosunku do zanotowanego sześć lat wcześniej. W strukturze wiekowej ludności widoczne jest postępujące starzenie się społeczeństwa. Znacząco maleje udział dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, natomiast wzrasta udział ludności w wieku emerytalnym. Wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym nie może być interpretowany korzystnie, ponieważ w tej grupie ludzi zdecydowanie najszybciej zwiększa się liczba osób w wieku niemobilnym, co oznacza, że w ciągu najbliższych lat nastąpi kolejny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym.

Ruch naturalny

Ruch naturalny ludności oznacza fizyczne przemieszczenia ludzi lub zmiany w czasie liczby i struktury demograficznej ludności. Zmiany te w szerokim sensie następują na skutek ruchu wędrownego oraz urodzeń i zgonów, czyli podstawowych komponentów ruchu naturalnego ludności.

W 2011 r. w województwie podlaskim zmarło ogółem 11 856 osób, tj. o około 3% mniej niż w roku 2009. „Współczynnik umieralności (liczba zgonów na 1000 ludności) ukształtował się na poziomie 9,88 (w Polsce – 9,99). Liczba zgonów przypadająca na 1000

⁶ Wiek, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet - 60 lat i więcej.

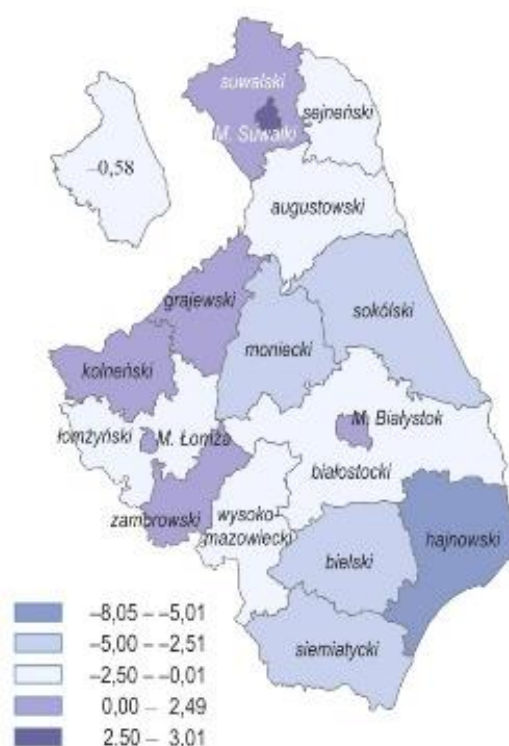
mieszkańców miast wyniosła 8,12, a wsi – 12,57. Wśród zmarłych przeważali mężczyźni i w 2012 r. stanowili oni 54,4% omawianej populacji. Połowa tych osób w momencie zgonu nie ukończyła 78 lat, przy czym dla kobiet wiek środkowy wyniósł 82,6 lat, zaś dla mężczyzn 73 lata. W miastach województwa przeciętny wiek zmarłych osób oszacowano na 75,6 lat, a na terenach wiejskich – 80,2 lat⁷.

Tabela 2. Ruch naturalny ludności w województwie podlaskim w latach 2005-2012

Liczby bezwzględne	2005	2007	2009	2011	2012
zgony	11854	11742	12165	11647	11856
przyrost naturalny	-845	-546	-37	-492	-695
Na 1000 ludności:					
zgony	9,8	9,8	10,2	9,7	9,9
przyrost naturalny	-0,7	-0,5	0	-0,4	-0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapka 3. Przyrost naturalny na 1000 ludności według powiatów w 2012 r.

Źródło: Stan i ruch naturalny ludności w województwie podlaskim w 2011 r., s.6

⁷http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2013_stan_i_ruch_naturalny_ludnosci_wpodl_w_2012.pdf

W 2012 r. w województwie podlaskim przeciętne trwanie życia wyniosło 73,1 lat w przypadku mężczyzn oraz 82,3 lat dla kobiet (zjawisko wysokiej nadumieralności mężczyzn). W porównaniu z początkiem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku trwanie życia mężczyzn wydłużyło się o 6 lat, natomiast kobiet – o 5,5 lat.

Negatywny wpływ na trendy demograficzne mają również migracje zewnętrzne. Województwo podlaskie charakteryzuje wysoki poziom natężenia procesów migracyjnych.

Tabela 3. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały w latach 2005 – 2012

Lata	NAPŁYW				ODPŁYW				Saldo migracji na 1000 ludności
	ogółem	z miast	ze wsi	z zagranicy	ogółem	z miast	ze wsi	z zagranicy	
2005	12624	6736	5426	462	14565	8300	5700	565	- 1,6
2007	14421	7521	6485	415	16949	9358	6830	761	- 2,1
2009	10973	5814	5159	400	12625	7151	5474	469	- 0,06
2011	12373	6628	5234	511	14347	8174	5586	587	- 0,6
2012	11776	6314	4995	467	13584	7705	5349	530	-1,51

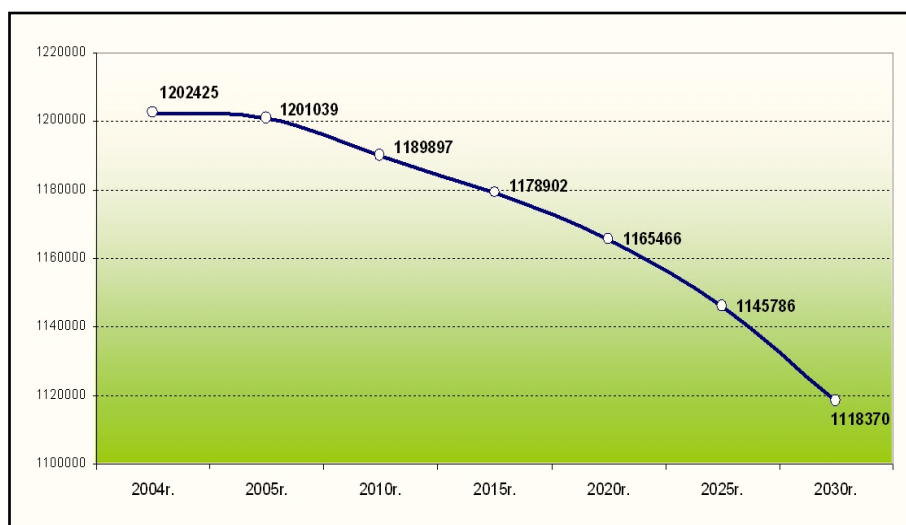
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognoza ludności

Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego przewidują, że w ciągu najbliższego ćwierć wieku można spodziewać się systematycznego zmniejszania się liczby ludności naszego województwa, przy czym tempo spadku będzie coraz większe. W 2020 r. liczba ludności województwa podlaskiego osiągnie poziom 1 153,5 tys. osób, zaś w 2035 r. – 1 072,3 tys. osób, zatem w okresie najbliższych 25 lat zmniejszy się o ponad 116 tys. osób. Ubytek ten w prawie 3/5 dotyczyć będzie ludności wiejskiej (odwrotnie niż w Polsce, gdzie przewiduje się, że spadek liczby ludności będzie obserwowany głównie wśród mieszkańców miast)⁸.

⁸ „Prognoza ludności na lata 2008-2035”, GUS, Warszawa 2009

Wykres 4. Prognoza ludności województwa podlaskiego do 2030 r.

Źródło: http://www.wrotapodlasia.pl/pl/region/podlaskie_statystyka

Przewidywane są niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności praktycznie w całym prognozowanym okresie, a będą one dotyczyły głównie:

- ✓ starzenia się całego społeczeństwa,
- ✓ starzenia się zasobów siły roboczej,
- ✓ zmniejszania się liczby i udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej populacji ludności,
- ✓ wzrostu współczynnika obciążenia demograficznego, zwłaszcza grupą wieku poprodukcyjnego.

Zmniejszeniu ulegnie liczba ludności większości powiatów, przy czym spadek nie wszędzie będzie jednakowy. Prognozy zakładają, iż największy ubytek ludności dotknie powiaty położone na południu województwa podlaskiego: hajnowski (o niemal 11 tys.) i bielski (ponad 9 tysięcy), co oznacza odpowiednio 22 i 15 - procentową stratę. Stolicy województwa ubędzie ponad 9% mieszkańców, Łomży 10%, zaś Suwałkom prawie 4,5%. Zmniejszać się będzie liczba ludności zarówno w miastach jak i na wsi. W ciągu 25 lat ubędzie ponad 51 tysięcy mieszkańców miast oraz ponad 31 tysięcy mieszkańców terenów wiejskich.

2.3 Sytuacja ekonomiczno-gospodarcza

Województwo podlaskie ze względu na poziom rozwoju gospodarczego należy do najsłabiej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej (255 miejsce na 271 regionów). Obecna struktura gospodarki województwa i jej efektywność jest wynikiem mechanizmów rynkowych oraz wpływu szeregu czynników historycznych, przestrzennych, demograficznych itp. Województwo jest regionem peryferyjnym, o słabej dostępności transportowej. Cechuje się małą gęstością zaludnienia, dwukrotnie mniejszą niż średnia krajowa oraz względnie małą ilością przedsiębiorstw. Jest to region typowo rolniczy, o niskiej atrakcyjności inwestycyjnej. Rolnictwo odgrywa ważną rolę w gospodarce województwa podlaskiego. Wynika to między innymi z niskiego poziomu industrializacji regionu, jak również historycznych uwarunkowań związanych przede wszystkim z dominacją rolnictwa rodzinnego w strukturze własności. O znaczeniu tej branży w gospodarce naszego województwa świadczą między innymi: wysoki (choć spadający systematycznie w ostatnich latach) udział pracujących w rolnictwie w strukturze zatrudnienia mieszkańców regionu, jak też wysoki – w porównaniu do innych województw i średniej krajowej – udział wartości dodanej brutto z działalności rolniczej w gospodarce województwa podlaskiego.

Poniższe zestawienie tabelaryczne prezentuje rodzaje gruntów na terenie województwa podlaskiego w roku 2012.

Tabela 4. Rodzaje gruntów w województwie podlaskim w latach 2011-2012 (w ha)

Rodzaje gruntów	Wartość w 2011	Wartość 2012
powierzchnia ogółem w gospodarstwach rolnych	1 275 619	1286691
powierzchnia zalesiona w gospodarstwach rolnych	152 560	144440
użytki rolne	1 063 177	1083443
użytki rolne w dobrej kulturze rolnej	1 036 021	1070744
ogrody przydomowe	2 066	2173
łąki i pastwiska trwałe	404 443	413738
uprawy wieloletnie	5 622	5507
grunty orne	623 890	649327
pasze zielone na gruntach ornych	97 019	142240
grunty ugorowane (łącznie z nawozami zielonymi)	18 511	18660

Źródło: http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=386478&p_token=0.2094984531333457#

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego (PSR), w województwie podlaskim w czerwcu 2010 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem wynosiła 104,0 tys. Gospodarstw

o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych było 86,0 tys. (82,7%), a wśród nich aż 85,9 tys. (99,9%) to gospodarstwa indywidualne.

W 2010 r., w porównaniu z wynikami PSR 2002, ogólna liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się o 16,0 tys., tj. o 13,4%, w tym gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha – o 13,8 tys., tj. o 13,9%. W odniesieniu do 2002 r. największą i dosyć wyrównaną dynamikę spadku odnotowano w liczbie gospodarstw posiadających 1-5 ha, 10-15 ha i 15-20 ha użytków rolnych. Ich ilość zmniejszyła się w analizowanym okresie odpowiednio o 18,6%, 16,8% i 18,1%. Niższy spadek stwierdzono w grupie gospodarstw najmniejszych, a więc do 1 ha użytków rolnych i wynosił on 10,9%, a w gospodarstwach o powierzchni od 5 do 10 ha użytków rolnych – 9,8%. Nieco mniej, tj. o 5,3% zmalała liczba gospodarstw należących do grupy obszarowej 20-50 ha użytków rolnych. Znacząco wzrosła natomiast ilość gospodarstw największych, czyli o powierzchni 50 ha i więcej – o 48,7%. W związku z tym, w omawianym okresie zanotowano również niewielkie zmiany w strukturze gospodarstw rolnych.

Zgodnie z wynikami spisu, 30 czerwca 2010 r. w województwie podlaskim działalność rolniczą prowadziło 92,3 tys. gospodarstw. Ich odsetek w ogólnej liczbie gospodarstw wynosił 88,7% i był jednym z najwyższych w kraju. W ogólnej populacji gospodarstw prowadzących działalność rolniczą 61,8% zajmowało się produkcją roślinną i zwierzęcą, 37,5% – wyłącznie produkcją roślinną, a pozostałe 0,7% – wyłącznie produkcją zwierzęcą. W 2010 r. w województwie podlaskim średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie wynosiła 10,19 ha i była o 6,4% większa w stosunku do zanotowanej w 2002 r.

Poniższy wykres prezentuje analizę struktury zatrudnienia w województwie podlaskim. Jak się okazuje, w latach 2005-2011 na terenie naszego regionu zaobserwowano dynamiczne zmiany strukturalne. Najwyższym wskaźnikiem zatrudnienia w roku 2011, jak i w latach poprzednich charakteryzował się sektor usługowy.

Wykres 5. Analiza struktury zatrudnienia w województwie podlaskim

Źródło: <http://www.prognostic.pl/-/analiza-struktury-zatrudnienia-w-poszczegolnych-województwach>

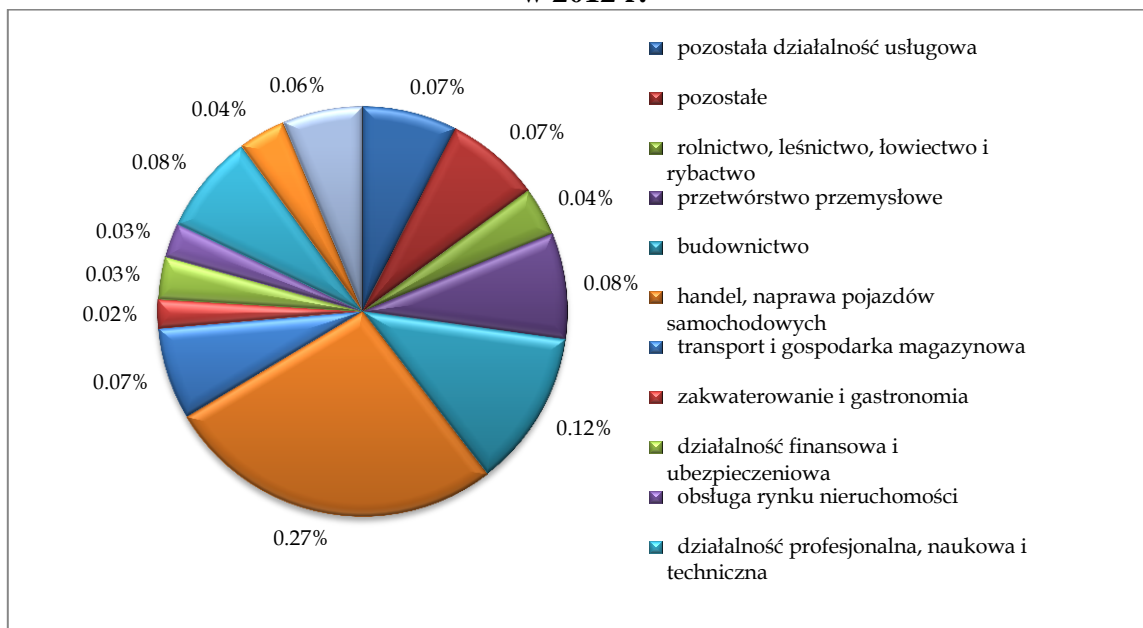
Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż wskaźnik zatrudnienia w sektorze rolniczym przybiera ogólną tendencję spadkową. Natomiast w przypadku sektora przemysłowego, po sukcesywnym wzroście liczby zatrudnionych w latach 2005-2009, w roku 2011 nastąpił nieznaczny spadek.

Podmioty gospodarki narodowej

W końcu grudnia 2012 r. do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON województwa podlaskiego wpisanych było 94 721 podmiotów (bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie). Wśród nich zdecydowaną większość, bo aż 96,6% stanowiły podmioty sektora prywatnego. W ramach tego sektora przeważały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Ich liczba ukształtowała się na poziomie 74 021, stanowiąc 78,1% ogółu zarejestrowanych podmiotów i wzrosła o 2,2% względem poprzedniego roku.

W końcu grudnia 2012 r. najwięcej zarejestrowanych jednostek zanotowano w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych – 25 417, budownictwo – 11 741, przetwórstwo przemysłowe – 7 895 oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 7 234.

Wykres 6. Struktura podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON (bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie) według sekcji PKD w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Najwięcej podmiotów funkcjonowało na terenie miast: Białystok, Suwałki i Łomża oraz w powiatach: białostockim, augustowskim i wysokomazowieckim, zaś najmniej w powiatach sejneńskim i suwalskim. Na terenie wszystkich miast województwa podlaskiego działalność prowadziło 74,9% ogółu podmiotów. W 2012 r. z prowadzenia działalności gospodarczej zrezygnowały 6 408 jednostki, natomiast zarejestrowanych zostało 9 470 podmiotów rozpoczynających działalność. Względem 2011 roku zarejestrowano o 573 więcej firm. Bardziej rzuca się jednak w oczy liczba firm wyrejestrowanych, która jest aż o 2 614 mniejsza niż rok wcześniej (spadek o 29%).

2.4 Rodziny Podlaskie

W województwie podlaskim w roku 2012 według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Białymstoku zanotowano 11 161 urodzeń żywych. **Współczynnik urodzeń** w omawianym roku wyniósł 9,30 (w kraju – 10,02). W miastach na 1 000 ludności przypadło 9,25 urodzeń żywych, natomiast na wsi - 9,38. W 2012 r. **współczynnik dzietności** w województwie podlaskim osiągnął wartość 1,231. W miastach wyniósł on średnio 1,145 dzieci, natomiast na wsi - 1,380. Ogólny **współczynnik płodności** w 2012 r.

osiągnął poziom 37,92 (w Polsce – 41,01), podczas gdy rok wcześniej wyniósł 37,92. Wyższą płodność obserwowano u kobiet mieszkających na terenach wiejskich, gdzie na 1 000 pań w wieku rozrodczym przypadało prawie 41 urodzeń żywych, natomiast w miastach – 36.

Tabela 5. Urodzenia na terenie województwa podlaskiego w latach 2005-2012

Liczby bezwzględne	2005	2007	2009	2011	2012
urodzenia żywe	11009	11196	12202	11155	11161
Na 1000 ludności:					
urodzenia żywe	9,1	9,3	10,2	9,3	9,3

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

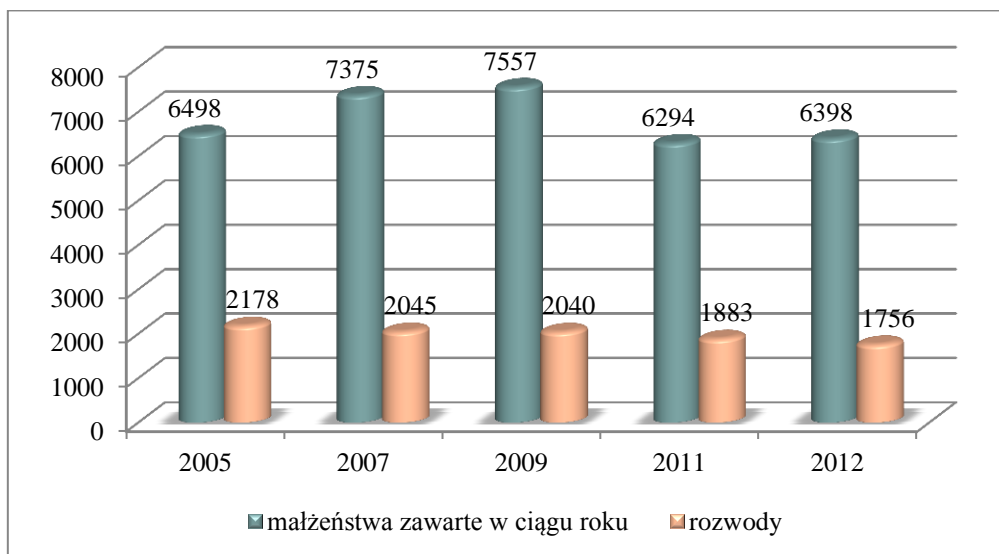
Dane statystyczne wskazują na fakt, iż przeobrażenia demograficzne spowodowały między innymi przesunięcie najwyższej płodności kobiet z grupy wieku 20–24 lata do 25–29 lat, a także wyraźny wzrost płodności w przedziale wiekowym 30–34 lata, który jest skutkiem realizacji urodzeń wcześniej „odłożonych” oraz efektem wyboru, jakiego dokonują ludzie młodzi decydując się najpierw na osiągnięcie określonego poziomu wykształcenia oraz stabilizacji ekonomicznej, a dopiero potem na założenie rodziny oraz jej powiększenie.

Konsekwencją zmiany zachowań prorodzinnych jest także podwyższanie się średniego wieku rodzenia dziecka. W 2012 r. wyniósł on 28,8 lat, a u rodzących po raz pierwszy – 27 lat. Urodzenia z matek nastoletnich (poniżej 20 roku życia) w 2012 r. stanowiły 4,1% ogółu urodzeń, natomiast z matek mających 35 lat i więcej – 13,2%.

W 2012 r. w województwie podlaskim odnotowano 38 urodzeń martwych. Urodzenia pozamałżeńskie stanowiły 13,9% wszystkich urodzeń. Zdecydowana większość to urodzenia pojedyncze (ponad 97% wszystkich urodzeń).

W roku 2012 zarejestrowano 6 398 związków małżeńskich, o 1,7% więcej niż w roku 2011. Częstość zawierania małżeństw w miastach i na obszarach wiejskich była zbliżona, a omawiany wskaźnik wyniósł odpowiednio 5,2 i 5,6. Średni wiek kobiet wstępujących w związek małżeński w 2012 r. wyniósł 26 lat, zaś mężczyzn zawierających małżeństwo – 28 lat.

**Wykres 7. Małżeństwa i rozwody w województwie podlaskim w latach 2005-2012
(w liczbach bezwzględnych)**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2012 r. w województwie podlaskim zostały orzeczone prawomocnie przez sądy 1 756 rozwodów, co w porównaniu z rokiem 2009 oznacza spadek o 14 %. Liczba rozwodów na terenach miejskich jest zdecydowanie wyższa niż na wsi, niemal 80% ogółu rozwodów dotyczyło terenów miejskich. W ponad 2/3 przypadków powództwo o rozwód wniosła kobieta.

Wśród małżeństw rozwiedzionych w 2012 r. 60,8% w momencie rozwodu wychowywało dzieci w wieku do 18 lat (odpowiednio w mieście 60,6%, a na wsi 61,5%). Liczba tych dzieci wyniosła 1 557. Do wspólnego ich wychowywania zobowiązało się 69% rozwiedzionych małżeństw posiadających małoletnie dzieci, tylko w przypadku 26% sąd przyznał opiekę nad dziećmi wyłącznie matce, a jedynie nieco w ponad 2% przypadków – wyłącznie ojcu.

W 2012 r. w województwie podlaskim sądy orzekły 78 separacji (aż o 27,1% mniej niż rok temu). Wobec małżeństw zamieszkałych w miastach zostały orzeczone 56 separacje, natomiast na wsi orzeczono ich 22.

Dane dotyczące sytuacji dietności, rodzin i małżeństw pozwalają na sformułowanie następujących **wniosków**:

- na obszarach wiejskich województwa utrzymuje się ujemny przyrost naturalny,
- na obszarach miejskich województwa zachował się dodatni przyrost naturalny,

- w latach 2009 – 2012 w Polsce odnotowano spadek liczby zawieranych małżeństw,
- funkcjonuje model odraczania decyzji o zawarciu małżeństwa do około 30 roku życia i wzrost wieku, w którym kobiety decydują się urodzić pierwsze dziecko (około 30-31 lat),
- następuje ogólny spadek dzietności w rodzinach podlaskich.

Dochody i wydatki

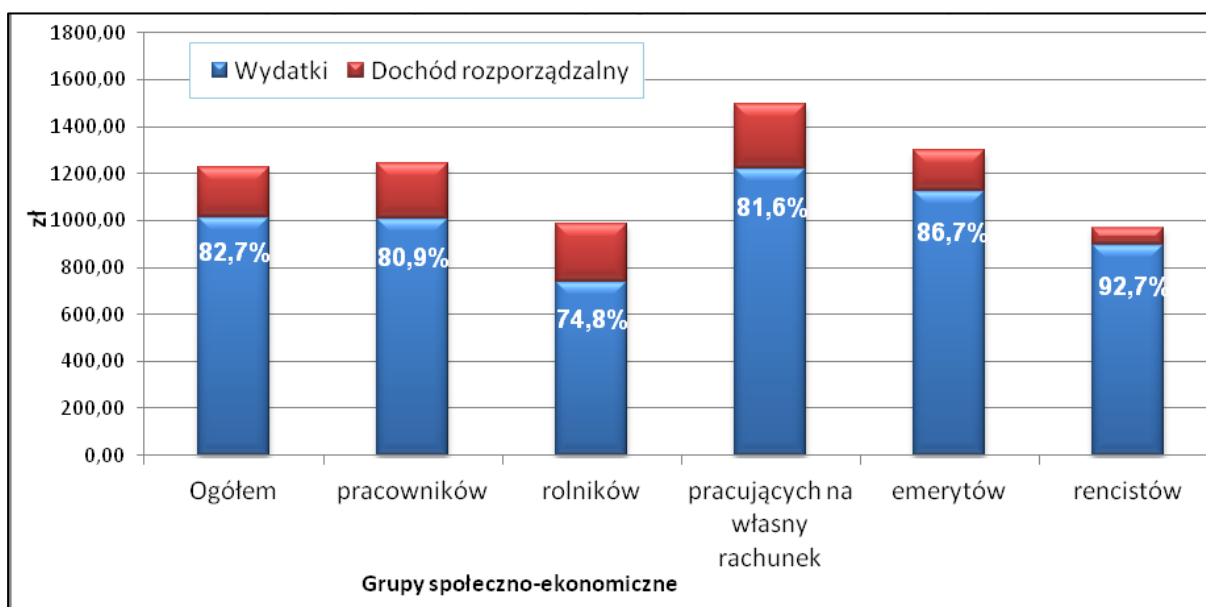
Z danych GUS wynika, że przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w 2011 r. wyniosło 3 605 zł. Oznacza to, że mieszkańcy naszego województwa zarabiają 582 zł mniej niż w kraju. Wpływa to na sytuację rodzin oraz ich poczucie bezpieczeństwa. Tym bardziej, że podlaski rynek pracy nie jest jednorodny w układzie przestrzennym. Zróżnicowanie obserwuje się między innymi w poziomie koncentracji podmiotów gospodarczych, jak i rodzaju działalności prowadzonej na rynkach lokalnych. Problemy na rynku pracy, objawiające się niedoborem miejsc pracy, powodują obniżenie warunków życia ludności, a długotrwałe pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na zatrudnienie i przyczynia się do postępującego procesu ubożenia ludności, a nawet może prowadzić do wykluczenia społecznego dużych grup społeczeństwa.

Z raportu opracowanego przez GUS w Białymstoku „Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych” wynika, że w gospodarstwach domowych ogółem przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w zaokrągleniu do 1 zł ukształtował się na poziomie 1 227 zł i był realnie wyższy o 10,1% wyższy od dochodu z roku 2009 (w 2009 r. – 1 114 zł).

Poziom przeciętnych miesięcznych wydatków w gospodarstwach domowych na osobę w 2011 r. w województwie podlaskim wyniósł 1 015 zł i był wyższy o 6,06% niż w roku 2009.

W 2011 r. zarówno przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny jak i przeciętne miesięczne wydatki na osobę były najwyższe w gospodarstwach osób pracujących na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym i wynosiły odpowiednio 1 497 zł i 1 222 zł.

Wykres 8. Udział przeciętnych miesięcznych wydatków w dochodzie rozporządzalnym na osobę w gospodarstwie domowym

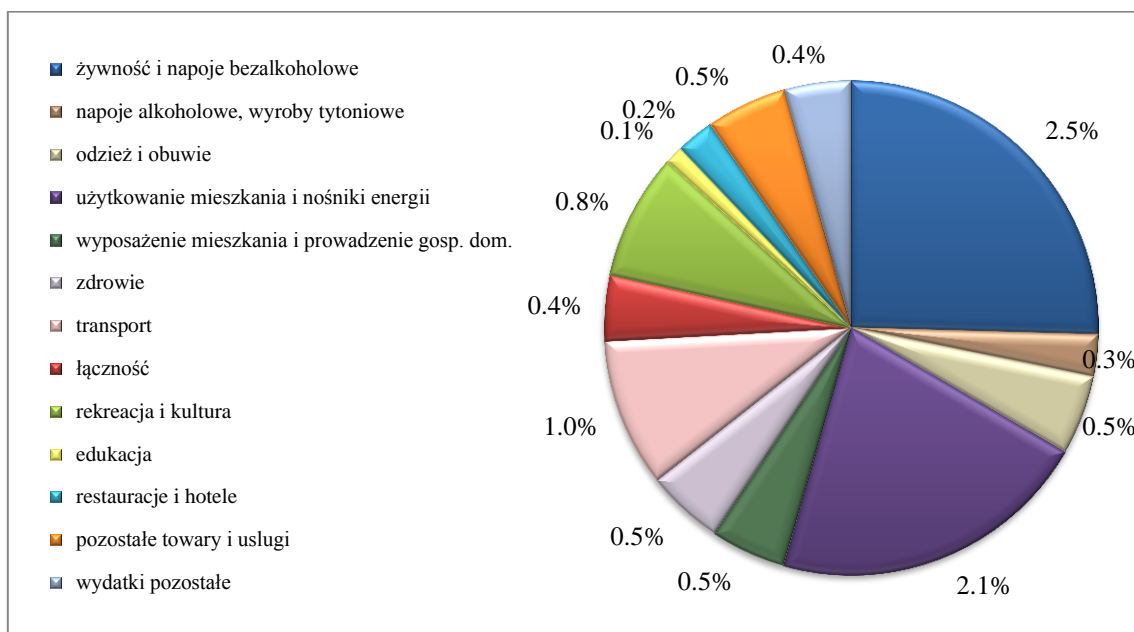
Źródło: Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2012, s. 3

Najniższym dochodem rozporządzalnym dysponowały gospodarstwa rencistów (969 zł). Natomiast najniższe wydatki odnotowano w gospodarstwach rolników (736 zł). Najwyższy udział wydatków w dochodach odnotowano w gospodarstwach domowych rencistów (92,7%), co może świadczyć o bardzo ograniczonych możliwościach bieżącego oszczędzania.

Najwyższy udział w strukturze wydatków ogółu gospodarstw domowych miały wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe (25,0%). Dużym obciążeniem dla gospodarstw domowych były również wydatki na użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii.

Poniższy wykres przedstawia dokładną strukturę wydatków wśród gospodarstw domowych w 2011 r. a terenie województwa podlaskiego.

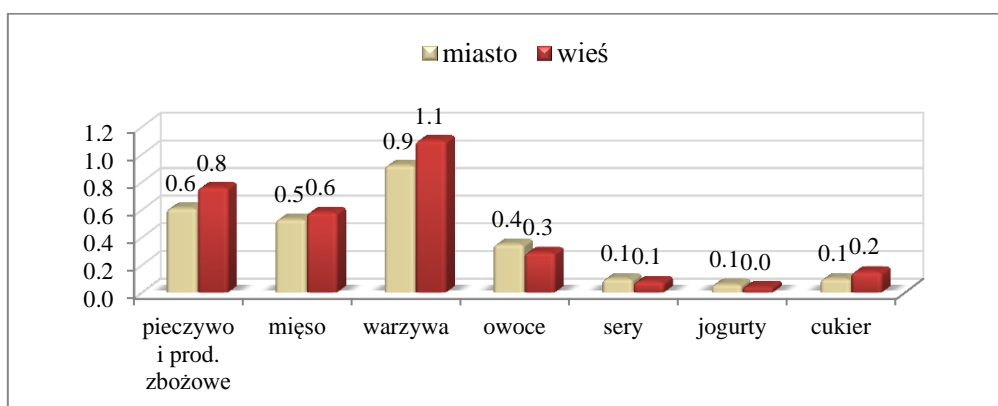
Wykres 9. Struktura wydatków gospodarstw domowych (w % wydatków ogółem)

Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2012, s. 5

Poziom życia mieszkańców określa między innymi poziom spożycia artykułów żywnościowych, jak również stan wyposażenia gospodarstw domowych. Na terenie województwa podlaskiego odnotowuje się systematyczny spadek przeciętnego miesięcznego spożycia większości podstawowych artykułów żywnościowych. Poziom spożycia poszczególnych produktów z podziałem na miejsce zamieszkania prezentuje poniższy obraz graficzny.

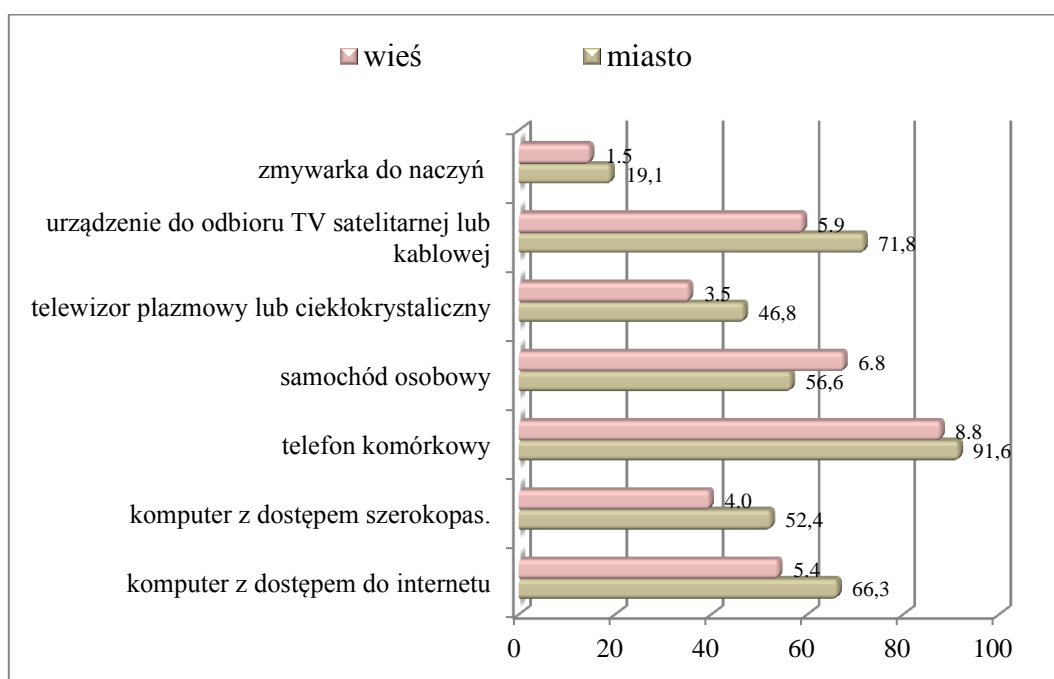
Wykres 10. Spożycie wybranych artykułów żywnościowych według miejsca zamieszkania na terenie województwa podlaskiego w 2011 r.

Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2012, s. 5

Zarejestrowano, iż w roku 2011 w stosunku do lat poprzednich nastąpiła niewielka poprawa wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytkowania, zwłaszcza w telewizor plazmowy lub ciekłokrystaliczny, zmywarkę do naczyń, komputer z dostępem do Internetu, w tym z dostępem szerokopasmowym.

Wykres 11. Wyposażenie gospodarstw domowych w wybrane dobra trwałego użytkowania według miejsca zamieszkania w 2011

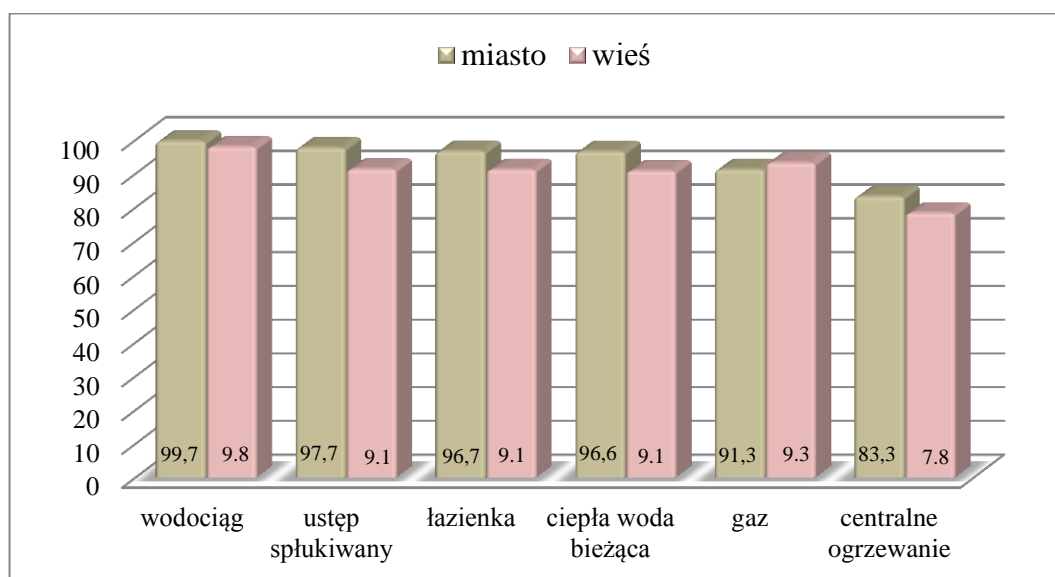

Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2012, s. 14

Zróznicowanie wyposażenia gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania w dużym stopniu zależy od sytuacji materialnej gospodarstwa domowego i jego lokalizacji. Gospodarstwa domowe mieszkańców miast były lepiej wyposażone niż gospodarstwa domowe na wsi, z wyjątkiem posiadania samochodu osobowego, co wynika z rzadszej sieci komunikacji publicznej i większych odległości do pokonania na wsi. Ilustruje to wykres nr 11.

Analiza warunków mieszkaniowych na terenie województwa podlaskiego wskazuje, że przeciętne gospodarstwo domowe w 2011 roku zajmowało mieszkanie o powierzchni 73,7 m², czyli o 3 m² większe niż w roku 2009 i składające się z 2,8 pokoi. Na jedną osobę w gospodarstwie przypadało średnio 26 m² powierzchni użytkowej oraz 1 pokój. Wyposażenie mieszkań w instalacje sanitarno-techniczne systematycznie poprawiało się.

Wykres 12. Wyposażenie mieszkań w wybrane instalacje sanitarno – techniczne według miejsca zamieszkania w 2011 na terenie województwa podlaskiego

Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa 2012

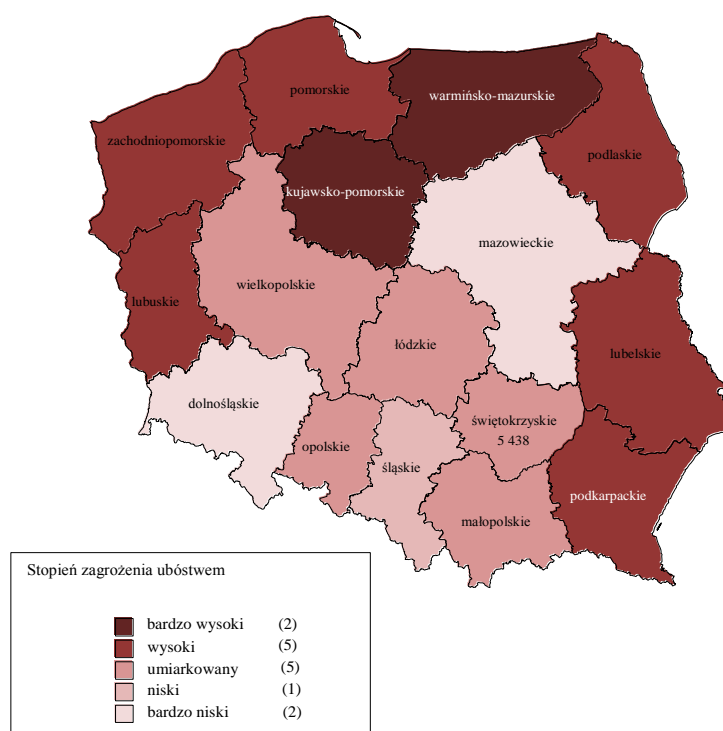
Zarówno w roku 2009 jak i 2011 ponad połowa badanych gospodarstw domowych oceniała swoją sytuację materialną jako przeciętną, co czwarte gospodarstwo postrzegało ją jako raczej dobrą albo bardzo dobrą a co piąte jako raczej złą albo złą.

Zagrożenie ubóstwem w województwie podlaskim

Raport „Ubóstwo i marginalizacja społeczna mieszkańców województwa podlaskiego - wielowymiarowa analiza” jest efektem przeprowadzonych przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku dwóch badań. Pierwsze z nich dotyczyło wielowymiarowej analizy poziomu ubóstwa w województwie podlaskim, zaś drugie diagnozy poziomu ubóstwa jego mieszkańców.

Z badania wynika, że najmniejszym stopniem zagrożenia ubóstwem w skali kraju w 2012 roku charakteryzowały się województwa mazowieckie i śląskie. Na drugim krańcu rankingu znalazły się natomiast województwa: warmińsko-mazurskie i kujawsko-pomorskie, gdzie stopień zagrożenia ubóstwem w roku 2012 był bardzo wysoki. Województwo podlaskie w 2012 roku charakteryzowało się wysokim stopniem zagrożenia ubóstwem.

Mapka 4. Stopień zagrożenia ubóstwem w województwach w 2012 r.

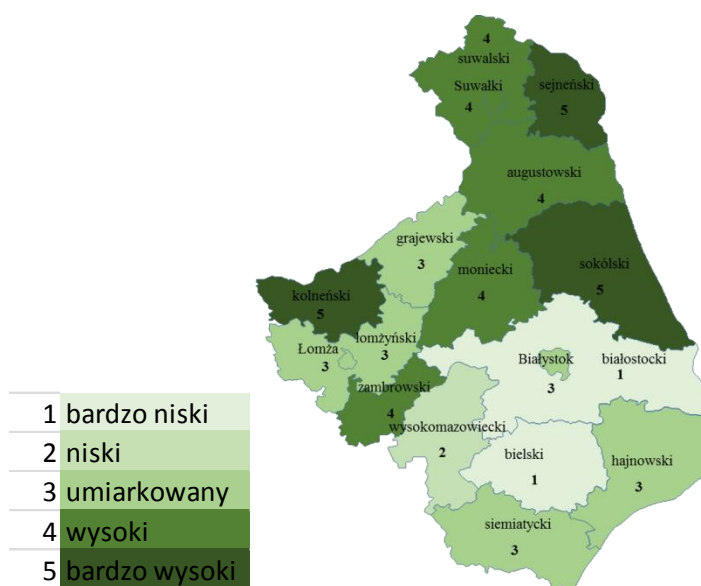

Źródło: Wielowymiarowa analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2011-2012, ROPS w Białymstoku s. 21

W przypadku powiatów najmniejszym stopniem zagrożenia ubóstwem w 2012 charakteryzowało się miasto Białystok i powiat bielski. Tendencja ta utrzymuje się na przestrzeni kilku ostatnich lat. Na końcu rankingu znalazły się powiaty: kolneński, sokólski i sejneński gdzie stopień zagrożenia ubóstwem w 2012 był bardzo wysoki. Powiaty, które w 2012 roku były zagrożone wysokim lub bardzo wysokim stopniem zagrożenia zjawiskiem ubóstwa stanowiły 47% powiatów województwa podlaskiego.

W przeciągu kilku lat w niektórych powiatach województwa sytuacja związana zagrożeniem ubóstwem zmieniała się dość diametralnie. W roku 2011 powiat grajewski zajmował dwunaste miejsce w rankingu, zaś w 2012 r. szóste. Oznacza to, że stopień zagrożenia ubóstwem zmienił się z wysokiego na umiarkowany. W powiecie augustowskim natomiast stopień zagrożenia ubóstwem zmienił się z umiarkowanego na wysoki, bowiem miejsce w rankingu tego powiatu zmieniło się z szóstego na dwunaste. Ilustrację graficzną powiatów z uwzględnieniem zagrożenia ubóstwem w roku 2012 przedstawia mapa nr 5.

Mapka 5. Stopień zagrożenia ubóstwa w 2012 roku na terenie powiatów województwa podlaskiego

Źródło: Wielowymiarowa analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2011-2012, ROPS w Białymstoku s. 39

Poniższa tabela przedstawia ranking gmin pod względem zagrożenia ubóstwem w latach 2011-2012.

Tabela 6. Ranking gmin pod względem zagrożenia ubóstwem w latach 2011-2012

Miejsce w rankingu	2011	2012
	Gmina	Gmina
1	Mielnik	Bakałarzewo
2	Perlejewo	Nowinka
3	Białowieża	Czyże
4	Kobylin-Borzymy	Mielnik
5	Czyże	Wysokie Mazowieckie m.
6	Rudka	Wysokie Mazowieckie
7	Rutka-Tartak	Przytuły
8	Narewka	Zawady
9	Nowe Piekuty	Supraśl
10	Drohiczyn	Kobylin-Borzymy
.....		
106	Lipsk	Zbójna
107	Mały Płock	Sejny m.
108	Jeleniewo	Krynki
109	Nowy Dwór	Korycin
110	Kolno m.	Wąsosz
111	Janów	Krasnopol

112	Szczuczyn	Giby
113	Rajgród	Grajewo
114	Sejny m.	Rajgród
115	Giby	Lipsk

Źródło: Wielowymiarowa analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2011-2012, ROPS w Białymstoku s. 59

Niektóre gminy na przestrzeni lat zmieniły swoje miejsca w rankingu, jednakże można zaobserwować występowanie gmin, których zagrożenie ubóstwem jest stałe w czasie. Do takich gmin zalicza się: Lipsk, Rajgród, miasto Sejny i Giby. Natomiast gminy takie jak Mielnik, Kobylin-Borzymy czy Czyże pozostają w rankingu jako gminy najmniej zagrożone ubóstwem.

Sytuacja dotycząca zagrożenia ubóstwem jest bardziej dynamiczna w gminach niż w powiatach. Można zaobserwować pozytywne zjawisko zmniejszania się liczby gmin z wysokim lub bardzo wysokim stopniem zagrożenia ubóstwem. W 2011 roku takich gmin odnotowano 49%, natomiast 2012 roku 22%.

Badanie przeprowadzone wśród mieszkańców województwa podlaskiego wykazało, że co czwarte gospodarstwo domowe (22,7%) osiąga łączne dochody netto w granicach 4 - 5 tys. zł, a co piąte (21,8%) w granicach 3 - 4 tys. zł. Prawie 3/4 gospodarstw domowych nie posiada oszczędności (częściej oszczędności posiadają gospodarstwa domowe niemające dzieci (28,5%), niż gospodarstwa, w których są dzieci - 17,9%). Zdecydowana większość objętych badaniem gospodarstw domowych nie posiada zadłużeń. W województwie podlaskim 6,6% domostw zalega z opłatami za mieszkanie, 6,1% ze spłatą pożyczki, 5,5% ze spłatą kredytu mieszkaniowego, a 2,8% z opłatami za gaz i energię elektryczną. Nieco ponad 60% domostw deklaruje, że przy aktualnym dochodzie łatwo wiązą koniec z końcem, 21,4% z pewną trudnością, a 18,3% z trudnością.

W najlepszej sytuacji pod względem dochodowym są gospodarstwa dwuosobowe. (wielkość dochodu w przeliczeniu na jednego członka gospodarstwa wynosi 1 732 zł). W najgorszej sytuacji są gospodarstwa wieloosobowe (najniższy dochód przypada na 1 osobę w gospodarstwach czteroosobowych, tj. w przybliżeniu 1 112 zł). Wraz ze wzrostem liczby członków domostw maleje kwota dochodu pozostająca do dyspozycji na 1 domownika. Największą trudność w zaspokojeniu potrzeb codziennych odnotowują gospodarstwa osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł - 85,7%, jak również rencistów - 57,2%.

Na większość produktów spożywczych gospodarstwa domowe województwa podlaskiego przeznaczają kwotę nie wyższą niż 100 zł miesięcznie. Podobnie sytuacja wygląda jeśli chodzi o kwoty przeznaczane na opłaty związane z usługami medycznymi. W przybliżeniu 10-11% badanych z powodu braku pieniędzy nie podejmuje wizyt u dentystów, rezygnuje ze specjalistycznych badań medycznych, nie realizuje recept lub nie wykupuje leków zalecanych przez lekarzy. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku miesięcznej kwoty przeznaczanej na rozrywkę i rekreację. Co dziesiąte gospodarstwo nie uwzględnia w swoich budżetach żadnych środków na ten cel (10,9%). Podobnie jest w przypadku wydatkowania środków finansowych na m.in.: zajęcia pozalekcyjne dla dzieci, obuwie i odzież dla całej rodziny czy wypoczynek.

Na podstawie wyżej wymienionych danych można wnioskować, iż skala ubóstwa w województwie podlaskim jest zdecydowanie większa niż jej deklarowany poziom, zaś rezygnacja z przeznaczania środków na wiele podstawowych celów ze względów finansowych może świadczyć o bardzo trudnej sytuacji sporej części gospodarstw domowych województwa podlaskiego.

Rozdział III. Diagnoza obszaru polityki społecznej

3.1. Warunki mieszkaniowe

W 2012 r. w województwie podlaskim oddano do użytku 4 525 mieszkań. Liczba ta wzrosła o 1,9% w stosunku do liczby zanotowanej w roku 2011. Przede wszystkim wzrosła liczba mieszkań zrealizowanych w **budownictwie indywidualnym** (nastąpił wzrost w skali roku o 79, tj. o 3,8%), **spółdzielczym** (o 52 mieszkania, tj. o 325%), **komunalnym** (o 33, tj. o 53,2%) oraz **zakładowym**. Tendencja spadkowa miała miejsce w budownictwie przeznaczonym na **sprzedaż lub wynajem** (o 13 lokali, tj. o 0,6%). W 2012 roku nie odnotowano mieszkań przeznaczonych do użytkowania w budownictwie społecznym.

Tabela 7. Mieszkania oddane do użytkowania w województwie podlaskim w latach 2005-2012

Lata/ Formy budownictwa	Mieszkania		Izby	Powierzchnia użytkowa mieszkań		Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania
	Ogółem	W tym w miastach		Ogółem	W tym w miastach	
W metrach kwadratowych						
W liczbach bezwzględnych						
Ogółem						
2005	3 163	2 169	14 012	249 150	200 955	110,4
2007	3 956	2 877	17 393	430 826	260 768	108,9
2009	4 222	3 288	17 311	402 143	268 863	95,2
2011	4 439	3 129	19 249	458 099	262 658	103,2
2012	4 525	3 112	19 158	467 038	253 384	103,2
Spółdzielcze						
2005	696	-	2 116	33 533	-	48,2
2007	744	695	2 197	37 141	34 185	49,9
2009	683	683	2 205	36 382	36 382	53,3
2011	16	16	48	843	843	52,7
2012	68	68	223	4 122	4 122	60,6
Komunalne (gminne)						
2005	133	-	192	4 384	-	33,0
2007	179	178	337	7 184	7 151	40,1
2009	-	-	-	-	-	-
2011	62	62	133	2 868	2 868	46,3
2012	95	95	265	4 159	4 159	43,8
Zakładowe						
2005	-	-	-	-	-	-
2007	5	0	23	580	0	116
2009	21	-	74	1 591	-	75,8
2011	5	4	14	266	135	53,2

2012	19	19	51	726	726	38,2
Przeznaczone na sprzedaż lub wynajem						
2005	577	-	1 797	33 287	-	57,7
2007	687	687	2 251	47 000	47 000	68,4
2009	1 659	1 647	4 971	102 440	100 904	61,7
2011	2 193	2 155	6 895	126 107	121 903	57,5
2012	2 180	2 171	6 283	125 076	123 664	57,4
Spoleczne czynszowe						
2005	50	-	78	2 120	-	42,4
2007	428	428	1 223	20 587	20 587	48,1
2009	134	134	374	6 426	6 426	48,0
2011	79	79	243	4 014	4 014	50,8
2012	-	-	-	-	-	-
Indywidualne						
2005	1 707	-	9 826	275 826	132 625	161,6
2007	1 913	889	11 362	318 334	151 845	166,4
2009	1 725	824	9 687	255 304	125 151	148,4
2011	2 084	813	11 916	324 001	132 895	155,5
2012	2 163	759	12 336	332 955	120 713	153,9

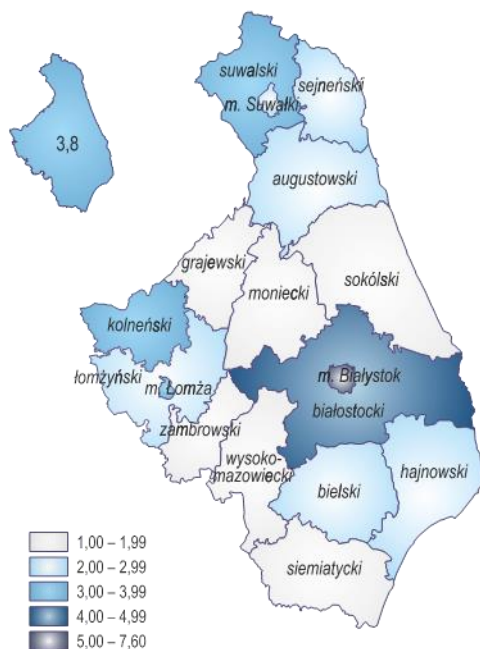
Źródło: Wydział Statystyki Gospodarczej oraz Wydział Analiz Urzędu Statystycznego w Białymstoku

Z danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku wynika, że w 2012 roku spośród ogółu mieszkań oddanych do użytkowania 3112, tj. 68,8% zostało zrealizowanych na terenach miejskich. W stosunku do roku poprzedniego oznacza to spadek ich liczby o 0,5%. W analizowanej grupie dominowały mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem – 2 171 (o 0,7% więcej niż przed rokiem) oraz indywidualne – 759 (o 6,6% mniej). Stanowiły one odpowiednio 69,8% i 24,4% wszystkich mieszkań oddanych do użytkowania na terenie miast w 2012 r. wobec 68,9% oraz 26,0% w roku poprzednim. Udział pozostałych form budownictwa wyniósł 5,8% i w porównaniu z zanotowanym w 2011 r. zmniejszył się o 0,7%.

Na obszarach wiejskich w 2012 r. przekazano do eksploatacji 1 413 mieszkań, co oznacza wzrost o 7,9% w stosunku do ich liczby zanotowanej przed rokiem. Dominowały wśród nich lokale stanowiące własność osób fizycznych – 1 404 (o 10,5% więcej niż rok wcześniej). Kolejną grupę tworzyły mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem – 9 (o 76,3% mniej). Udział tych form budownictwa w ogólnej liczbie lokali mieszkalnych oddanych do użytkowania na wsi w analizowanym roku ukształtował się odpowiednio na poziomie 99,4% i 0,6%, podczas gdy w 2011 r. wyniósł 97,0% i 2,9%.

Podstawowym miernikiem natężenia budownictwa mieszkaniowego jest liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1 000 ludności. W województwie podlaskim w 2012 roku przypadła przeciętnie 3,8 (w 2011 r. – 3,7) mieszkania przekazanego do eksploatacji oraz 16,0 (rok wcześniej – 16,02) izb w tych mieszkaniach.

Mapka 6. Mieszkania oddane do użytkowania na 1 000 mieszkańców według powiatów w 2012 r.

Źródło: Budownictwo mieszkaniowe w województwie podlaskim w 2012 r., GUS, Białystok lipiec 2013, s. 3

Na terenach miejskich intensywność budowy lokali mieszkalnych była większa niż na terenach wiejskich, w związku z czym w miastach w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców oddano do użytkowania 4,3 mieszkania, podczas gdy na wsi – 3,0 mieszkania (w 2011 r. wskaźniki te ukształtowały się odpowiednio na poziomie 4,3 i 2,8).

Poddając analizie efekty budownictwa mieszkaniowego w przekroju terytorialnym odnotowano, że w 2012 r. najwięcej mieszkań zrealizowano w mieście Białystok (49,7% ogólnej liczby w województwie), powiecie białostockim (14,7%) oraz mieście Łomża. Najmniej lokali mieszkalnych oddano do użytkowania w powiatach: monieckim, sejneńskim (po 1,0% ogółu) oraz grajewskim (1,1% ogółu). Zważając na liczbę mieszkańców, w roku 2012 największą intensywnością budowy mieszkań charakteryzowały się: miasto Białystok (7,6 mieszkania oddanego do użytkowania na 1 000 ludności), powiat białostocki (4,6) oraz miasto Łomża (3,4). Najmniejszą liczbę nowo wybudowanych mieszkań w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców zarejestrowano w powiatach: grajewskim i monieckim (po 1,0) oraz wysokomazowieckim (1,3).

Dane liczbowe wskazują na fakt, że przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w województwie podlaskim w 2012 r. wyniosła 103,2m² i nie

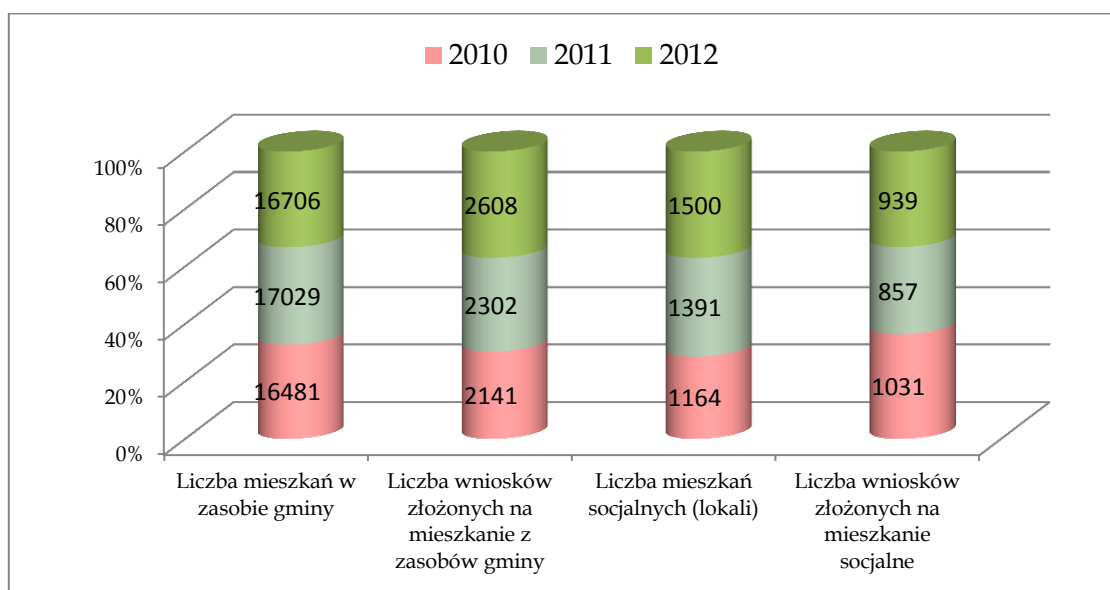
uległa zmianie w stosunku do zanotowanej w roku poprzednim. W budownictwie indywidualnym ukształtowała się ona na poziomie 153,9 m² (rok wcześniej – 155,5 m²), zaś w pozostałych formach budownictwa osiągnęła 56,8 m² (przed rokiem – 56,9 m²). Mieszkania budowane w miastach były zdecydowanie mniejsze niż na terenach wiejskich. Ich średnia powierzchnia użytkowa w omawianym roku wyniosła odpowiednio 81,4 m² wobec 151,2 m² (w 2011 r. – 83,9 m² i 149,2 m²).

W 2012 r. zaobserwowano znaczne zróżnicowanie przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania przekazanego do eksploatacji w poszczególnych częściach województwa. Największą średnią powierzchnię wybudowanych mieszkań zanotowano w powiatach: zambrowskim (179,7 m²), sokólskim (177,9 m²) i wysokomazowieckim (176,3 m²), zaś najmniejsze mieszkania oddano do użytkowania w miastach: Białystok (69,0 m²), Łomża (77,3 m²) oraz Suwałki (95,9 m²).

Wszystkie mieszkania przekazane do użytkowania w 2012 r. w województwie podlaskim były wyposażone w wodociąg (w tym 91,9% w wodociąg z sieci), a także w ustęp splukiwany i łazienkę. Każdy lokal posiadał centralne ogrzewanie, 1908 mieszkań, tj. 42,2% ogółu było zaopatrywanych w ciepłą wodę dostarczaną centralnie, a doprowadzony gaz z sieci posiadało 2044 mieszkań, tj. 45,2% ogólnej liczby lokali mieszkalnych oddanych do użytkowania w analizowanym roku.

Analiza informacji uzyskanych w drodze oceny zasobów pomocy społecznej wykazała, że gminy województwa podlaskiego w roku 2012 posiadały w swoim zasobie 16706 mieszkań. Liczba ta w stosunku do roku poprzedniego spadła o 323 lokale. Najmniej mieszkań odnotowano w zasobie gmin na terenie powiatów: kolneński, łomżyński, suwalski i sejneński, natomiast najwięcej w miastach grodzkich oraz w powiatach augustowskim i hajnowskim. Z poniższego wykresu wynika, że z roku na rok wzrasta liczba wniosków złożonych na mieszkania z zasobów gmin.

Wykres 13. Stan infrastruktury zasobów mieszkaniowych gmin województwa podlaskiego w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS

Jak pokazują statystyki potrzeby mieszkańców przewyższają zasoby mieszkaniowe gmin. Z roku na rok na terenie województwa podlaskiego wzrasta liczba mieszkań socjalnych. W stosunku do roku 2010, w roku 2012 nastąpił ponad 22% wzrost liczby lokali socjalnych. W roku 2012 zanotowano 939 wniosków złożonych na mieszkania socjalne, rok wcześniej było ich o 82 mniej, zaś w roku 2010 – o 92 więcej.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby mieszkań socjalnych i ich aktywna działalność remontowa • Zadawalający poziom wyposażenia nowych mieszkań w instalacje i urządzenia sanitarne 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby wniosków o przyznanie mieszkań komunalnych • Potrzeby mieszkańców przewyższają zasoby mieszkaniowe gmin (deficyt mieszkań w stosunku do liczby gospodarstw) Stale rosnące ceny mieszkań
O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie liczby prac remontowych i modernizacyjnych w budownictwie socjalnym • Rozwój taniego budownictwa czynszowego (TBS-y itp) • Bardziej przyjazne prawo budowlane (łatwiejsza zmiana statusu działek np. z rolnych na budowlane) • Wsparcie prawne i doradcze młodych ludzi starających się o zakup swojego pierwszego mieszkania • Łatwość w otrzymaniu kredytu 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca oferta mieszkań socjalnych dla grup o niskich dochodach • Starzenie się społeczeństwa oraz narastające ubożenie • Niewystarczające wsparcie ze strony państwa dla młodych małżeństw starających się o kupno własnego mieszkania Zbyt niskie nakłady finansowe gmin przeznaczane na socjalną politykę mieszkaniową

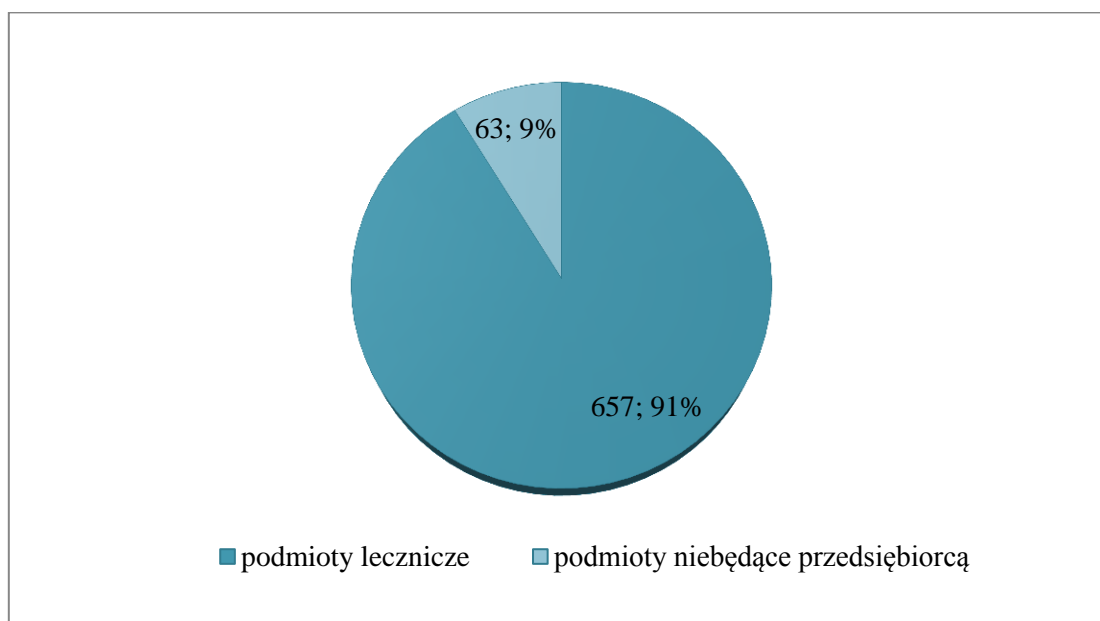
Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Warunki mieszkaniowe”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.2. System opieki zdrowotnej, w tym profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

Infrastruktura w zakresie ochrony zdrowia

Na dzień 31 grudnia 2012 r. do Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą (RPWDL) prowadzonego przez Wojewodę Podlaskiego wpisanych było 720 podmiotów leczniczych, przy czym w roku 2011 było ich 712. Dane zawarte w RPWDL wskazują, iż wśród tych instytucji 63 to podmioty lecznicze niebędące przedsiębiorcą, czyli samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej i jednostki budżetowe.

Wykres 14. Podmioty lecznicze wpisane do RPWDL

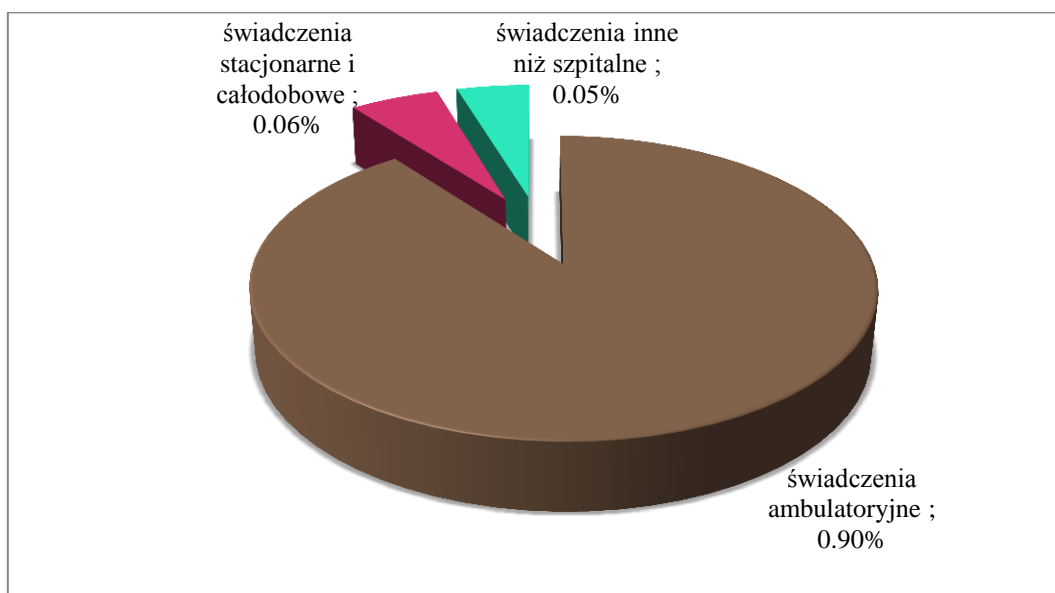
Źródło: Ocena zabezpieczenia opieki zdrowotnej w województwie podlaskim w 2012r.

W 2012 roku na terenie województwa podlaskiego działalność leczniczą w zakresie stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych wykonywały 44 przedsiębiorstwa podmiotów leczniczych, w tym 24 przedsiębiorstwa podmiotów leczniczych niebędące przedsiębiorcą. Zanotowano, iż stacjonarne i całodobowe świadczenia inne niż szpitalne wykonywane były przez 36 przedsiębiorstw podmiotów leczniczych (w tym 19 przedsiębiorstw podmiotów leczniczych niebędących przedsiębiorcą). Ambulatoryjne świadczenia zdrowotne na terenie województwa w 2012 r. realizowało 698 przedsiębiorstw

podmiotów leczniczych (w tym 58 przedsiębiorstw podmiotów leczniczych niebędących przedsiębiorcą).

Na terenie województwa podlaskiego potrzeby ludności w zakresie świadczeń zdrowotnych zabezpieczają przedsiębiorstwa w trybie **świadczeń ambulatoryjnych**, które stanowią 89,71% ogółu przedsiębiorstw podmiotów leczniczych. Pozostałą część stanowią przedsiębiorstwa w rodzaju **stacjonarne i całodobowe świadczenia** szpitalne – 5,66%, jak również przedsiębiorstwa wykonujące **świadczenia inne niż szpitalne** – 4,63%.

Wykres 15. Przedsiębiorstwa świadczące określony rodzaj usług zdrowotnych

Źródło: Ocena zabezpieczenia opieki zdrowotnej w województwie podlaskim w 2012r.

Warto podkreślić, że 50% przedsiębiorstw realizujących świadczenia w trybie szpitalnym stanowią przedsiębiorstwa zlokalizowane w mieście Białystok. Zanotowano również, iż 48,9% stanowią przedsiębiorstwa wykonujące świadczenia ambulatoryjne na terenie województwa podlaskiego.

Najwięcej przedsiębiorstw realizujących stacjonarne i całodobowe świadczenia inne niż szpitalne znajduje się w mieście Białystok (22,2%) oraz w powiecie siemiatyckim (11,1%). Na terenie powiatu łomżyńskiego i suwalskiego realizacja świadczeń ogranicza się wyłącznie do świadczeń wykonywanych w trybie ambulatoryjnym, ponieważ brak jest przedsiębiorstw wykonujących świadczenia szpitalne i inne niż szpitalne.

Dane z Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego informują, iż najlepszy dostęp do świadczeń w rodzaju ambulatoryjne świadczenia zdrowotne posiadają mieszkańcy powiatu

białostockiego oraz miasta Białystok - 1 104 osób na jedno przedsiębiorstwo. Na drugim miejscu pod względem dostępności plasuje się powiat zambrowski z liczbą 1 797 osób na 1 przedsiębiorstwo.

W siedmiu powiatach (bielskim, wysokomazowieckim, łomżyńskim, grajewskim, sokólskim, augustowskim oraz suwalskim) na jedno przedsiębiorstwo przypada od 2 000 do 2 900 pacjentów, natomiast w czterech powiatach (hajnowski, siemiatycki, kolneński, sejneński) na jedno przedsiębiorstwo przypada od 3 000 do 3 900 pacjentów. Najgorzej sytuacja wygląda w powiecie monieckim ponieważ na 4 239 mieszkańców przypada jedno przedsiębiorstwo.

Mieszkańcy, którzy korzystają ze stacjonarnych i całodobowych świadczeń innych niż szpitalne najlepszy dostęp mają na terenie powiatu siemiatyckiego (11 840 osób na jedno przedsiębiorstwo). Na drugim miejscu występuje powiat kolneński z liczbą 19 964 osób na 1 przedsiębiorstwo. W siedmiu powiatach (sejneńskim, augustowskim, sokólskim, monieckim, grajewskim, bielskim i wysokomazowieckim) na jedno przedsiębiorstwo przypada od 20 000 do 29 999 pacjentów, natomiast w dwóch powiatach (białostocki, hajnowski) na jedno przedsiębiorstwo przypada od 30 000 do 49 999 pacjentów. Najgorzej sytuacja wygląda w powiecie łomżyńskim i mieście Łomża oraz w powiecie suwalskim i mieście Suwałki, ponieważ na jedno przedsiębiorstwo przypada od 50 000 do 60 000 mieszkańców.

W przypadku stacjonarnych i całodobowych świadczeń szpitalnych wynika, że najlepszy dostęp do tego rodzaju świadczeń zdrowotnych posiadają mieszkańcy powiatu białostockiego i miasta Białystok (18 305 osób na jedno przedsiębiorstwo). Na drugim miejscu pod względem dostępności plasuje się 5 powiatów (zambrowski, grajewski, moniecki, augustowski, sejneński), w których na jedno przedsiębiorstwo przypada od 20 000 do 29 999 pacjentów. W czterech powiatach na jedno przedsiębiorstwo przypada od 30 000 do 39 999 pacjentów (powiaty suwalski, kolneński, sokólski) i w czterech powiatach (wysokomazowiecki, bielski, hajnowski, siemiatycki) na jedno przedsiębiorstwo przypada od 40 000 do 59 999 pacjentów. Najgorzej sytuacja wygląda w powiecie łomżyńskim i mieście Łomża, ponieważ statystycznie, aż 114 981 mieszkańców przypada tam na jedno przedsiębiorstwo.

Realizację świadczeń zdrowotnych zabezpieczają również praktyki zawodowe wpisane do Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą (RPWDL). W roku 2012 do przedmiotowego rejestru wpisanych było:

- 3539 praktyk zawodowych wykonywanych w formie indywidualnej i grupowej praktyki lekarskiej,
- indywidualnej i grupowej specjalistycznej praktyki lekarskiej,
- 364 praktyk zawodowych prowadzonych w formie indywidualnej i grupowej praktyki pielęgniarstwa i położniczej,
- indywidualnej i grupowej specjalistycznej praktyki pielęgniarstwa i położniczej: w tym 159 w Białymstoku, 137 w Łomży oraz 68 w Suwałkach.

Dostęp do świadczeń zdrowotnych ze względu na liczbę przedsiębiorstw w przedmiotowym zakresie na terenie województwa podlaskiego jest zadowalający. Warto jednak zanotować, iż wciąż rosnący poziom potrzeb zdrowotnych mieszkańców, starzenie się społeczeństwa, tudzież wzrost oczekiwań pacjentów wymusza na obecnym stanie jego ciągłe doskonalenie w sferze świadczonych usług medycznych.

Działalność leczniczą w zakresie stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych na terenie województwa podlaskiego w 2012 r. wykonywało 40 podmiotów leczniczych (rok wcześniej 37), w tym:

- 2 szpitale kliniczne,
- 3 szpitale wojewódzkie,
- 5 szpitali specjalistycznych,
- 13 szpitali powiatowych,
- 1 szpital gminny,
- 1 szpital miejski,
- 1 szpital MSW,
- 2 całodobowe ośrodki leczenia psychiatrycznego i odwykowego,
- 12 innych podmiotów leczniczych prowadzących działalność stacjonarną.

W roku 2012 ogólna liczba łóżek we wszystkich jednostkach wykonujących działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w województwie podlaskim wynosiła 6 959. W stosunku do roku poprzedniego liczba ta zmniejszyła się o 23. Spadek ogólnej liczby łóżek nastąpił w specjalnościach związanych z:

- gastroenterologią (o 42 łóżka),
- neurologią (o 36 łóżek),
- diabetologią (o 23 łóżka),
- nefrologią (o 15 łóżek),

- chorobami zakaźnymi (o 13 łóżek),
- neonatologią (o 12 łóżek) i SOR (o 12 łóżek),
- chirurgią ogólną (o 4 łóżka),
- okulistyką (o 3 łóżka).

Wzrost ogólnej liczby łóżek zanotowano w specjalnościach związanych z:

- chorobami wewnętrznymi (o 54 łóżka),
- rehabilitacją (o 50 łóżek),
- onkologią (o 10 łóżek) i chirurgią onkologiczną (o 10 łóżek),
- kardiologią (o 7 łóżek),
- pediatrią (o 6 łóżek),
- specjalności urazowo-ortopedyczne (o 5 łóżek),
- anestezjologią i intensywną terapią (o 2 łóżka),
- specjalności ginekologiczno-położnicze (o 1 łóżko).

Na obszarze województwa podlaskiego w 2012 r. funkcjonowało 21 podmiotów wykonujących świadczenia pielęgnacyjne i świadczenia z zakresu opieki długoterminowej. W podmiotach wykonujących świadczenia pielęgnacyjne oraz z zakresu opieki długoterminowej było 688 łóżek, o 32 więcej niż w roku poprzednim. Rozmieszczenie zakładów/oddziałów opiekuńczo-leczniczych/pielęgnacyjno-opiekuńczych w naszym województwie jest nadal nierównomierne. Brak jest tego typu zakładów w największych miastach.

Na terenie województwa działają cztery dysponenci jednostek systemu ratownictwa medycznego, tj.:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego w Białymstoku,
- Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łomży,
- Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach
- Samodzielny Publiczny ZOZ w Sejnach (bez dyspozytorni).

W 2012 r. w województwie podlaskim funkcjonowały 54 zespoły ratownictwa medycznego: 24 zespoły specjalistyczne (S) oraz 30 zespołów podstawowych (P). Aktualnie w województwie podlaskim funkcjonuje 9 Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych.

Zanotowano również funkcjonowanie 377 ogólnodostępnych aptek, o 6 więcej niż w roku poprzednim. Największa liczba aptek – 342 znajduje się na terenach miejskich (90,72%).

Ze sprawozdań o pracujących w zakładach opieki zdrowotnej oraz praktykach indywidualnych i grupowych (MZ-88) wynika, iż zatrudnienie lekarzy w stosunku do roku poprzedniego zmniejszyło się o 8 osób. Spadek zatrudnienia w stosunku do roku poprzedniego miał miejsce również wśród lekarzy dentyków (-22), techników fizjoterapii (-33), techników elektroradiologii (-12). W grupach pielęgniarek i położnych odnotowano wzrost zatrudnienia (odpowiednio o +156, +7). Wzrost zatrudnienia nastąpił również w przypadku ratowników medycznych (+58), diagnostów laboratoryjnych (+23) i instruktorów higieny (+8). 2012 r. w porównaniu do roku poprzedniego, ogólna liczba lekarzy specjalistów zmniejszyła się o 8 osób. Jednocześnie ze sprawozdań o specjalistach pracujących w zakładach opieki zdrowotnej oraz praktykach indywidualnych (MZ-89) wynika, iż zmniejszyła się liczba lekarzy specjalistów w szczególności w neurologii oraz okulistyce, a także w dziedzinach: choroby wewnętrzne, położnictwo i ginekologia, psychiatria, urologia, choroby płuc, kardiologia, dermatologia i wenerologia. Najwięcej specjalistów przybyło w dziedzinach: chirurgia (10), pediatria (9), medycyna rodzinna (6), anestezjologia i intensywne terapię (5), otolaryngologia (5). Wzrosła także liczba hematologów, onkologów oraz specjalistów w dziedzinie chorób zakaźnych. W dziedzinie radiologia liczba lekarzy specjalistów pozostała bez zmian.

Rozmieszczenie w województwie lekarzy specjalistów jest nierównomierne. Ze sprawozdań MZ-89 wynika, że najwięcej specjalistów pracuje w Białymstoku, natomiast w miastach powiatowych w niektórych dziedzinach brak jest specjalistów, w innych dziedzinach - ich liczba jest niewystarczająca.

Skala problemu uzależnień w województwie podlaskim

Alkoholizm

Problemy wynikające z picia alkoholu stanowią obecnie jedną z ważniejszych kwestii społecznych. Zjawisko to ma istotny wpływ na wiele obszarów np. poczucie bezpieczeństwa społecznego czy ogólny stan zdrowia mieszkańców. Problem uzależnienia od alkoholu jest znaczący zarówno w skali kraju, jak również w wymiarze lokalnym i regionalnym. Nie jest

możliwe zdiagnozowanie liczby osób uzależnionych w województwie podlaskim, jak również w Polsce. Przyczyną tego stanu rzeczy jest to, że wiele osób mających tego typu problemy nie zgłasza się po pomoc, a nowych form uzależnień cały czas przybywa. Z danych GUS wynika, iż spożycie alkoholu w Polsce cały czas wzrasta. Przy jednoczesnym zmniejszeniu się konsumpcji alkoholu wysokoprocentowego wzrasta konsumpcja alkoholu niskoprocentowego. Spożycie alkoholu w kraju na jednego mieszkańca w 2002 roku wynosiło 6,93 litra, zaś w 2009 roku już 9,06 litra. Szacuje się, iż około 2% polskiej populacji to osoby uzależnione od alkoholu, zaś około 5-7% stanowią osoby pijące szkodliwie. Szacuje się, iż w województwie podlaskim 71 770 osób jest uzależnionych od alkoholu a 47 840 to osoby współuzależnione⁹.

W 2011 roku w województwie podlaskim z powodu spożywania alkoholu, w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji zarejestrowanych było 6 866 tysięcy osób (o 33 osoby więcej niż rok wcześniej). Zarejestrowano, iż - 5 741 zgłosiło się do poradni z zespołem uzależnień, a 509 osób z zaburzeniami psychicznymi spowodowanymi stosowaniem środków psychoaktywnych.

Na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku funkcjonowały łącznie 32 placówki leczenia uzależnienia od alkoholu. Dane statystyczne Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA) wskazują na fakt, iż na terenie województwa podlaskiego na terenie 77 gmin działają punkty konsultacyjno – informacyjne dla osób z problemem alkoholowym i ich rodzin. W 2012 roku placówki te objęły wsparciem 6 275 osób, udzielając 18 666 porad.

⁹ Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Tabela 8. Liczba osób i udzielone porady w punktach konsultacyjno - informacyjnych w 2012 roku (według poszczególnych kategorii klientów)

Nazwa	osoby z problemem alkoholowym		dorośli członkowie rodzin osób z problemem alkoholowym (w tym współuzależnieni i DDA)		ofiary przemocy w rodzinie		sprawcy przemocy w rodzinie	
	liczba osób	liczba porad	liczba osób	liczba porad	liczba osób	liczba porad	liczba osób	liczba porad
m. Suwałki	10	10	65	70	50	50	0	0
m. Łomża	0	0	0	0	0	0	0	0
m. Białystok	0	2620	0	3044	0	1791	0	298
powiat augustowski	231	394	374	196	168	91	45	101
powiat białostocki	246	423	151	401	69	96	44	56
powiat bielski	149	315	17	23	3	5	12	20
powiat grajewski	1195	2333	194	770	726	1306	50	193
powiat hajnowski	108	208	31	72	79	12	3	3
powiat kolneński	88	98	46	46	19	19	13	13
powiat łomżyński	108	161	20	33	9	24	9	28
powiat moniecki	370	312	163	136	46	43	46	43
powiat sejneński	32	46	35	65	15	20	3	4
powiat siemiatycki	119	125	46	56	10	14	18	19
powiat sokólski	285	711	92	360	77	279	138	350
powiat suwalski	103	224	77	175	70	120	48	64
powiat wysokomazowiecki	40	133	11	16	7	10	4	6
powiat zambrowski	15	4	11	6	1	2	1	1
SUMA:	3099	8117	1333	5469	1349	3882	434	1199

Źródło: opracowanie własne

Największa liczba osób, które zgłosiły się do punktów konsultacyjno - informacyjnych w 2012 roku to osoby z problemem alkoholowym. W 2012 roku na terenie województwa podlaskiego udzielono łącznie 8 117 porad 3 099 osobom z problemem alkoholowym. Najwięcej beneficjentów tego typu pomocy to mieszkańcy powiatu grajewskiego (1 195) i monieckiego (370), najmniej natomiast zamieszkuje w mieście Suwałki (10) i powiecie zambrowskim (15).

Znaczny odsetek beneficjentów pomocy udzielanej przez punkty konsultacyjno – informacyjne to ofiary przemocy w rodzinie – 1 349, które w 2012 roku skorzystały z 3 882 porad. W 2012 r. 434 osoby zostały objęte wsparciem punktu konsultacyjnego z powodu bycia sprawcą przemocy. Łącznie osobom tym udzielono 350 porad. W 2012 r. w województwie podlaskim powołano 282 zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz 50 ds. przeciwdziałania przemocy wobec dzieci. Ponadto funkcjonowało 67 punktów konsultacyjnych udzielających pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie.

Wsparciem dla osób uzależnionych od alkoholu jest zorganizowana działalność samopomocowa ludzi borykających z tym problemem. Na terenie gmin województwa

podlaskiego w 2012 roku funkcjonowało łącznie 126 grup, stowarzyszeń i podmiotów zajmujących się leczeniem odwykowym oraz oddziaływaniem terapeutycznym. W 2012 roku w województwie funkcjonowały następujące grupy: 70 Grup AA, 29 stowarzyszeń i klubów abstynenckich, 20 Grup AL–ANON, 4 Grupy AL–ATEEN oraz 3 Grupy dla dorosłych dzieci alkoholików (DDA).

Kluczową rolę w przezwyciężaniu problemów związanych ze zjawiskiem alkoholizmu pełnią jednostki pomocy społecznej. Podstawową formą prowadzonych przez nie usług są świadczenia materialne. Największą liczbę rodzin korzystających z pomocy materialnej OPS z powodu uzależnienia w 2012 r. zarejestrowano w mieście Białystok, powiecie białostockim oraz hajnowskim. Najniższy wskaźnik rodzin pobierających świadczenia z tytułu alkoholizmu dotyczył powiatów sejneńskiego i zambrowskiego.

Tabela 9. Liczba rodzin korzystających z pomocy materialnej, w tym z powodu uzależnienia, ze środków Ośrodka Pomocy Społecznej w 2012 r.

	Liczba rodzin ogółem korzystających z pomocy materialnej OPS w 2012r.	Liczba rodzin korzystających z pomocy materialnej OPS w 2012r. Z powodu uzależnienia	Udział %
Białystok m.	8979	553	6,16
powiat białostocki	7482	330	4,41
powiat sokólski	4395	163	3,71
Suwałki m.	2883	141	4,89
Powiat hajnowski	2460	229	9,31
powiat grajewski	2307	65	2,82
powiat bielski	2216	118	5,32
powiat augustowski	1978	110	5,56
powiat siemiatycki	1891	188	9,94
powiat wysokomazowiecki	1883	92	4,89
powiat moniecki	1757	186	10,59
powiat kolneński	1746	208	11,91
Łomża m.	1698	71	4,18
powiat łomżyński	1697	95	5,60
powiat zambrowski	1331	41	3,08
powiat suwalski	1242	219	17,63
powiat sejneński	1021	35	3,43

Źródło: opracowanie własne

W ramach przeciwdziałania uzależnieniom na terenie województwa prowadzone są działania profilaktyczne. Ze sprawozdań gminnych PARPA wynika, że w 2012 r.

w szkolnych programach profilaktycznych dotyczących używania substancji psychoaktywnych udział wzięło 50 299 uczniów (o 5 281 osób mniej niż rok wcześniej), 2 756 nauczycieli (o 31 mniej niż rok wcześniej) oraz 9 738 rodziców (o 1 354 więcej niż rok wcześniej).

Na terenie 15 gmin województwa podlaskiego działały łącznie 43 świetlice realizujące programy socjoterapeutyczne oraz w 47 gminach 90 świetlic realizujących programy opiekuńczo – wychowawcze.

W 2012 roku w policyjnych izbach dziecka zatrzymano lub odwieziono do domów rodzinnych 406 nietrzeźwych osób nieletnich. W pomieszczeniach policyjnych w celu wytrzeźwienia zatrzymano 1 966 osób nietrzeźwych. Liczba osób nietrzeźwych przewiezionych przez Policję lub Straż Miejską do Izby Wytrzeźwień do innej gminy wyniosła 1 426 osób.

Narkomania

Narkomania jest poważnym problemem dotyczącym współczesności. Dane statystyczne wskazują na fakt, iż liczba osób uzależnionych stale rośnie. Wyniki badania przeprowadzonego przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku informują, że na terenie województwa podlaskiego co 15 uczeń szkoły średniej, co 25 uczeń gimnazjum i co 100 uczeń szkoły podstawowej zażywał w swoim życiu narkotyki. „Średni wiek sięgania po używki po raz pierwszy wśród podlaskich uczniów, to około 14-15 lat. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych (3% badanej populacji) częściej deklarują zażywanie narkotyków, niż ich młodsi koledzy; nieliczni uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych zażywają obecnie środki narkotyczne, odpowiednio 0,43% i 0,47% ankietowanych”¹⁰.

Najczęstszą przyczyną używania narkotyków przez podlaskich uczniów (w każdej z badanych grup wiekowych) jest ciekawość, chęć sprawdzenia „jak to jest”. Inne powody to: poczucie, że zażycie narkotyku będzie gwarantowało dobrą zabawę oraz myślenie, że pozwoli im to uwolnić się od stresów, napięć, problemów.

¹⁰ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Problematyka uzależnień wśród dzieci młodzieży – skala zjawiska w województwie podlaskim, Białystok 2011, s. 31

W 2011 r. w województwie podlaskim zanotowano 19 nowych zakażeń wirusem HIV, co stanowi 1,7% wszystkich przypadków w kraju. (...) Wśród ogólnej liczby nowych zakażeń wirusem HIV w województwie podlaskim zanotowano 3 przypadki w grupie iniekcyjnych narkomanów, co stanowi 5,2% ogólnej liczby zakażeń wirusem HIV wywołanych drogą iniekcji narkotyku. Wskaźnik zakażeń wirusem w tej grupie na 100 tys. mieszkańców dla województwa podlaskiego przewyższa wskaźnik krajowy i wynosi 0,25 (kraj – 0,15).

W 2012 r. na terenie województwa podlaskiego odnotowano 1 439 przestępstw związanych z przestępczością narkotykową. Jest to kolejny od 5 lat wzrost liczby przestępstw.

Tabela 10. Liczba przestępstw narkotykowych (ogółem)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba przestępstw narkotykowych	910	1 146	1 179	1 379	1 439

Źródło: Temida dla województwa podlaskiego

W 2012 r. wszczęto ogółem 505 postępowań dotyczących przestępstw narkotykowych. W efekcie prowadzonych czynności wykryto 1 404 przestępstwa. Wskaźnik wykrywalności jest wysoki – wynosi 97,5 %. Podobnie jak w poprzednich latach, w 2012 r. największą liczbę przestępstw narkotykowych odnotowano w następujących kategoriach: posiadanie środków odurzających lub substancji psychotropowych (51%), udzielanie innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (ok. 20%), udzielanie w/w środków (ok. 17%). W 2012 r. odnotowano znaczny spadek liczby przestępstw stwierdzonych, dotyczących wprowadzania do obrotu znacznej ilości w/w środków lub słomy makowej. Odnotowano także jedno przestępstwo dotyczące reklamy lub promocji środków odurzających lub substancji psychotropowych. W porównaniu do ubiegłego roku, w 2012 r. odnotowano znaczny spadek ogólnej liczby osób pokrzywdzonych w przestępstwach narkotykowych – 95 (w 2011 r. – 162), w tym 64 osób małoletnich (w 2011 r. – 141). Analogicznie do ubiegłych lat, głównym przedmiotem przestępstw narkotykowych na terenie województwa podlaskiego jest marihuana/haszysz. W dalszej kolejności występuje amfetamina i heroina.

Tabela 11. Przestępstwa stwierdzone według głównego przedmiotu

ROK	2008	2009	2010	2011	2012
GLÓWNY PRZEDMIOT					
marihuana/haszysz	561	665	742	992	1 065
amfetamina	210	282	272	282	269
heroina	43	84	98	46	10
polska heroina	2	4	1	–	2
inna substancja psychotropowa/odurzająca	38	30	27	36	71
kokaina/crack	3	17	5	4	3
tabletki ekstazy	32	37	4	3	9

Źródło: Temida dla województwa podlaskiego

Podobnie jak w latach ubiegłych podstawą wszczęcia postępowania w większości (96%) były ujęcie na gorącym uczynku oraz informacje/działania własne Policji. W 2012 r. najwięcej przestępstw stwierdzono w miastach o liczebności 200 – 500 tys. osób (Białystok) – 417 (2011 r. – 491), następnie w miastach o liczebności 50 – 100 tys. – 308 (2011 r. – 298), 20 – 50 tys. – 192 (2011 r. – 190) oraz 10 – 20 tys. – 120 (2011 r. – 143). Na terenach wiejskich odnotowano łącznie 290 przestępstw narkotykowych (2011 r. – 181, 2010 r. – 121, 2009 r. – 94). Jest to największy od 3 lat wzrost liczby przestępstw na tych terenach.

Najwięcej przestępstw stwierdzonych odnotowano na terenie powiatu białostockiego – 504, łomżyńskiego – 311 i augustowskiego – 105. Analogicznie do lat ubiegłych, najczęstszym miejscem popełniania przestępstw narkotykowych była ulica (523 przestępstwa) oraz budynki samodzielne i wielorodzinne (272).

Sprawcami przestępstw narkotykowych w przeważającej większości byli młodzi ludzie (zazwyczaj mężczyźni), w przedziale wiekowym 21 – 24 lata – 186 osób (2011 r. – 228), 17 – 20 lat – 204 osoby (2011 r. – 191) i 25 – 29 lat – 136 osób. Kobiety – 28 osób (2011 r. – 43 osoby, 2010 r. – 25) - stanowiły łącznie ponad 4% wszystkich podejrzanych. W 2012 roku odnotowano 97 (2011 r. – 107) nieletnich do lat 16 (w tym 3 kobiety; w 2011 r. – 14), którzy popełnili 399 przestępstw „narkotykowych”. Nie odnotowano sprawców poniżej 13 lat (2010 r. – 2). Spośród 97 podejrzanych nieletnich, 3 osoby były wcześniej karane (w tym 1 osoba za podobne czyny), natomiast 96 uczyło się.

Nowe uzależnienia

XXI wiek uznawany jest za erę uzależnień. Intensywny postęp technologiczny, wysoka konsumpcja i szybkie tempo życia przyczyniło się do powstawania nowych typów uzależnień. Obok alkoholizmu, narkomanii i nikotynizmu nasiliły się uzależnienia od hazardu, pracy, Internetu, komputera, zakupów, telefonu komórkowego, leków i seksu. Coraz częściej pojawiają się również niespotykane dotąd uzależnienia jak np. bigoreksja (obsesja na punkcie muskulatury), ortoreksja (obsesja na punkcie zdrowej żywności) i tanoreksja (uzależnienie od opalania).

Informacje na temat skali nowych uzależnień w skali kraju jak również na terenie województwa podlaskiego są trudne do oszacowania. Poważnym problemem jest uzależnienie od dopalaczy i innych środków zastępczych. Z informacji Głównego Inspektoratu Sanitarnego dowiadujemy się, że w roku 2010 na terenie województwa podlaskiego zamknięto 21 sklepów z tzw. „dopalaczami”. Stwierdza się, iż jednak nie rozwiązało to problemu, gdyż dystrybucja tego typu substancji odbywa się nadal przez Internet. Na rynku pojawiają się coraz częściej różnorodne formy produktów i różnego typu imitacji np. „Rudy dym”, „Plastikowy ludzik”, „Sosnowe orzeźwienie”, sprzedawanych w różnego typu sklepach (drogeria, kwaciarnia, lombard) o bardzo różnych zastosowaniach (odświeżacz, nawóz, sól piorąca, pochłaniacz wilgoci). Coraz częściej słyszy się nowych formach środków zastępczych np. fakehash (legalhash, sztuczny hasz, imitujący marihuanę nasączoną syntetycznymi substancjami spoza wykazu substancji zabronionych) oraz o nowych substancjach zawartych ww. produktach typu AM-2201, UR-144.

Dane pochodzące z informacji Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku dowodzą, że produkty przekazywane do badania laboratorium zatrzymane w toku postępowań Policji bardzo często zawierają nowe substancje psychoaktywne nie będące substancjami zabronionymi. Dane liczbowe wskazują na fakt, iż w roku 2012 na terenie województwa podlaskiego zgłoszono 3 podejrzenia i w roku 2013 zgłoszono 5 podejrzeń zatrucić środkami zastępczymi.

Uzależnienie od hazardu to kolejny poważny problem. Dane ogólnopolskie pochodzące z raportu Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych przeprowadzonego przez Fundację CBOS informują, że ponad 50 tysięcy Polaków jest uzależnionych od gier hazardowych, a blisko 200 tysięcy narażonych na ryzyko uzależnienia.

Dane Młodzieżowego Ośrodka Terapii i Readaptacji Etap w Białymstoku informują, że w okresie od 2012 roku do połowy roku 2013 do Ośrodka przyjęto 225 osób z terenu województwa podlaskiego z problemem uzależnienia od hazardu oraz 156 osób z uzależnieniem od komputera i Internetu.

Analiza SWOT

<p style="text-align: center;">S Mocne strony</p>	<p style="text-align: center;">W Słabe strony</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie województwa w rejonie Zielonych Płuc Polski - czyste środowisko i transgeniczna lokalizacja województwa podlaskiego • Funkcjonowanie w regionie podmiotów szkolnictwa wyższego, zawody medyczne mające zastosowanie w ochronie zdrowia • Dobrze rozbudowana infrastruktura opieki zdrowotnej w największych miastach regionu • Znaczny wzrost liczby zatrudnionych pielęgniarek, psychologów i specjalistów psychoterapii uzależnień • Realizowanie projektów w obszarze ochrony zdrowia finansowanych ze środków UE i projektów transgenicznych • Istnienie ośrodków stosujących nowoczesne technologie medyczne • Działalność organizacji pozarządowych i podmiotów zajmujących się leczeniem odwykowym • Prowadzenie kampanii medialnych dotyczących profilaktyki uzależnień • Podnoszenie kwalifikacji zawodowych osób zaangażowanych w działalność psychoterapeutyczną i profilaktyczną 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedofinansowanie opieki zdrowotnej • Wzrastające koszty funkcjonowania systemu ochrony zdrowia • Niedostateczna liczba zatrudnionych lekarzy specjalistów • Nierównomierne rozmieszczenie w regionie placówek opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych • Zadłużenie wielu podmiotów leczniczych • Ograniczone zaufanie społeczeństwa do systemu opieki zdrowotnej • Długi czas oczekiwania do specjalistycznych świadczeń opieki zdrowotnej (zwłaszcza leczenia całodobowego) • Niewystarczająca podaż usług zdrowotnych z zakresu leczenia uzależnień, oraz programów terapii dla członków rodzin osób nadużywających i uzależnionych • Niski poziom finansowania ochrony zdrowia • Niewystarczająca liczba profesjonalistów, którzy zajmują się uzależnieniami. • Nierównomierny dostęp pacjentów do świadczeń detoksykacji (brak OLAZA w regionie Łomżyńskim) Za mała liczba miejsc oferujących programy terapii osobom uzależnionym behawioralnie (np. hazard, internet)
<p style="text-align: center;">O Szanse</p>	<p style="text-align: center;">T Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości udzielanych usług medycznych • Informatyzacja sektora ochrony zdrowia • Odbudowywanie zaufania społeczeństwa do służby zdrowia • Wzrost konkurencyjności • Krótszy czas oczekiwania na wizytę do lekarza i specjalistów psychoterapii uzależnień • Wspieranie inicjatyw w zakresie pomocy psychologicznej i prawnej rodzinom, w 	<ul style="list-style-type: none"> • Stan zdrowia mieszkańców województwa podlaskiego • Niedostosowanie standardów usług medycznych do zjawiska starzenia się społeczeństwa • Niska świadomość zdrowotna społeczeństwa • Wzrost zagrożenia nowych uzależnień w tym behawioralnych (m.in. hazard, internet) • Niedostateczna wiedza dotycząca zagrożeń związanych z używaniem substancji psychoaktywnych

<p>których występuje problem uzależnień</p> <ul style="list-style-type: none"> • Standardy kształcenia zawodów medycznych i mających zastosowanie w ochronie zdrowia • Regionalna integracja organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony zdrowia • Standaryzacja procedur medycznych w leczeniu uzależnień • Stosowanie rekomendowanych programów profilaktycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozpad rodzin, migracja zarobkowa, „Erosieroctwo” dzieci i młodzieży • Starzenie się społeczeństwa • Wzrastające spożycie alkoholu • Wzrost liczby osób spożywających alkohole niekonsumpcyjne (techniczne) • Wzrost śmiertelności osób z powodu zatruc, w związku ze spożywaniem alkoholu i innych środków psychoaktywnych • Stały wzrost liczby przestępstw narkotykowych w województwie podlaskim • Wzrost liczby samobójstw (w tym osób uprawiających hazard i uzależnionych) • Brak miejsc terapii i rehabilitacji długoterminowej (np. hosteli, mieszkań chronionych, DPS-ów dla uzależnionych)
--	---

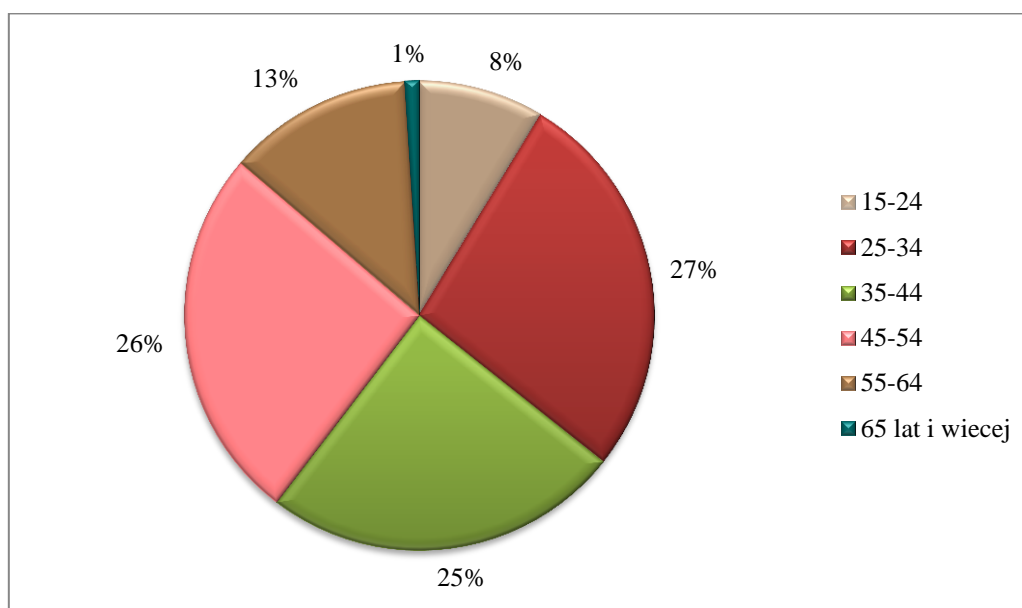
Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „System opieki zdrowotnej, w tym profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.3 Rynek pracy i bezrobocie

Problemy na rynku pracy, objawiające się niedoborem miejsc pracy, powodują obniżenie warunków życia ludności, a długotrwałe pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na zatrudnienie i przyczynia się do postępującego procesu ubożenia ludności, patologii a nawet może prowadzić do wykluczenia społecznego dużych grup społeczeństwa.

W IV kwartale 2012 r. wg BAEL (Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności) zbiorowość aktywnych zawodowo w województwie podlaskim liczyła 510 tys. osób (w tym 458 tys. pracujących i 51 tys. bezrobotnych), natomiast biernych zawodowo było 400 tys. osób. Dane Głównego Urzędu Statystycznego informują, że w roku 2012 na terenie województwa podlaskiego odsetek osób pracujących w poszczególnych grupach wiekowych przedstawiał się następująco.

Wykres 16. Aktywni zawodowo na terenie województwa podlaskiego w roku 2012 z podziałem na kategorie wiekowe

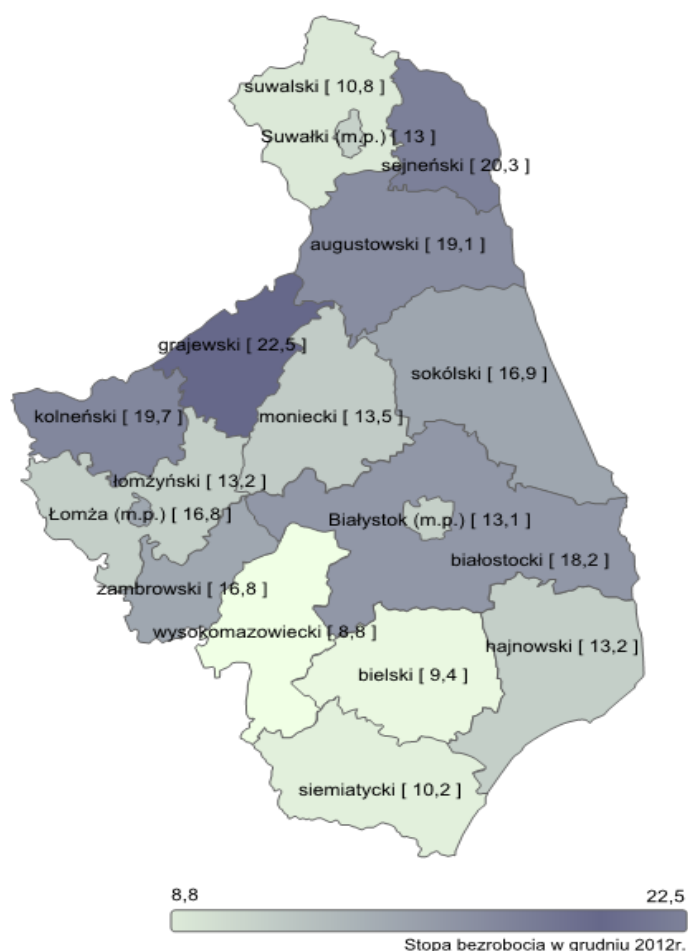
Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W końcu 2012 r. w 14 powiatowych urzędach pracy województwa podlaskiego zarejestrowanych było 68705 bezrobotnych, a stopa bezrobocia rejestrowanego wynosiła 14,7% liczby ludności czynnej zawodowo (w Polsce – 13,4%) i była wyższa od średniej krajowej o 1,3%.

Rynek pracy województwa podlaskiego jest rynkiem mocno zróżnicowanym zarówno pod względem terytorialnym, jak i strukturalnym. Dotyczy to zarówno poziomu i struktury bezrobocia na lokalnych rynkach pracy, jak i rozwoju gospodarczego. Utrwaloną cechą bezrobocia w województwie jest stosunkowo duże zróżnicowanie terytorialne pod względem liczby zarejestrowanych bezrobotnych.

Według danych GUS, w 2012 r. stopa bezrobocia w województwie podlaskim wzrosła o 0,6% w stosunku do końca 2011 r. i wyniosła 14,7%. Najwyższa stopa bezrobocia w końcu roku wystąpiła w powiecie grajewskim (22,5%), powiecie sejneńskim (20,3%) oraz powiatach kolneńskim (19,7%) i augustowskim (19,1%). Najniższą stopę bezrobocia odnotowano na terenie działania PUP w Wysokiem Mazowieckiem (8,8%), PUP w Bielsku Podlaskim (9,4%) oraz PUP w Siemiatyczach (10,2%).

Mapka 7. Stopa bezrobocia w grudniu 2012 w województwie podlaskim

Źródło: Podlaski rynek pracy, Wojewódzki Urząd Pracy, Grudzień 2012r.

W analizowanym okresie tj. w latach 2005-2012 w skali województwa najwyższą liczbę zarejestrowanych bezrobotnych oraz stopę bezrobocia odnotowano w roku 2005. W roku tym liczba bezrobotnych wynosiła 73 193, zaś stopa bezrobocia 15,6%. W kolejnych latach poziom bezrobocia systematycznie zmieniał się. W roku 2007 w stosunku do roku 2005 odnotowano spadek w liczbie 24 397 osób bezrobotnych zarejestrowanych, natomiast dwa lata później, w wyniku załamania rynku i kryzysu gospodarczego, zanotowano kolejny wzrost zarówno liczby bezrobotnych jak i stopy bezrobocia, odpowiednio wynoszący 61 169 osób i 12,8%. Tendencje wzrostową zanotowano również w latach kolejnych.

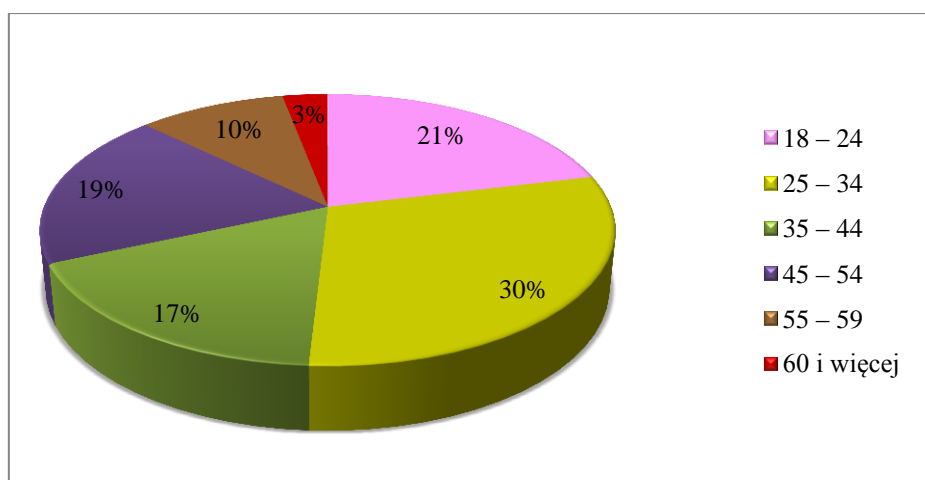
Tabela 12. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych i stopa bezrobocia województwa podlaskiego w latach 2005-2012

Rok	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych			Stopa bezrobocia rejestrowanego
	ogółem	Mężczyźni	Kobiety	
2005	73 193	36 374	36 819	15,6%
2007	48 796	22 704	26 092	10,4%
2009	61 169	33 020	28 149	12,8%
2011	65 920	34 184	31 736	14,1%
2012	68 705	37 152	31 553	14,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

W 2012 r. w stosunku do lat poprzednich nastąpił wzrost liczby bezrobotnych w większości grup wiekowych. Największy przyrost bezrobotnych zanotowano w następujących przedziałach wiekowym: 60 lat i więcej (o 17,5%) oraz 55-59 lat (o 11,0%).

Wykres 17. Bezrobotni w województwie podlaskim według wieku w 2012 roku (stan w końcu roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2012 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku Wydział Badań i Analiz, Białystok 2013, s.99

W roku 2012 najliczniejszą grupę wśród osób bezrobotnych stanowiły osoby do 35 roku życia. W grupie wiekowej 18-24 lata zarejestrowanych było ogółem 14 550 osób, czyli 21% ogółu bezrobotnych, a w wieku 25-34 lata – 20 410 osób, czyli 30% ogółu. Najmniej liczna grupa wśród bezrobotnych to osoby w wieku 60 lat i więcej – 2 093 osoby, czyli 3% ogółu bezrobotnych.

W 2012 r. w rejestrach urzędów pracy województwa podlaskiego przeważali mężczyźni. W końcu roku stanowili 54,1% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (37 152). W porównaniu do końca 2011 roku nastąpił wzrost ich udziału o 2,2%. Spowodowane to było

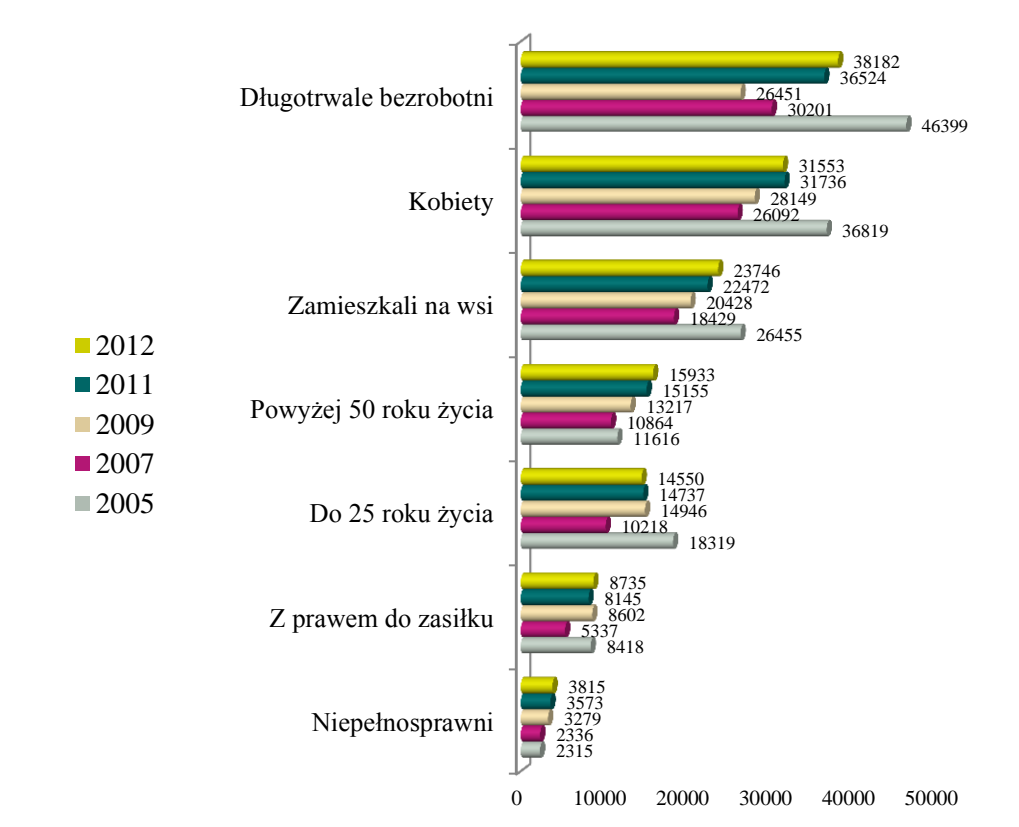
większą dynamiką wzrostu bezrobocia wśród mężczyzn – w ciągu roku ich liczebność zwiększyła się o 2 968 osób, tj. o 8,7%, podczas gdy w przypadku kobiet odnotowano spadek o 183 osoby, tj. o 0,6%.

Bezrobocie rejestrowane jest usytuowane przede wszystkim w miastach. Udział mieszkańców miast wśród ogółu bezrobotnych w województwie podlaskim wynosił w końcu 2012 r. 65,4%. Generalnie jednak to mieszkańcy wsi są w trudniejszej sytuacji ze względu na ograniczoną możliwość znalezienia zatrudnienia. Bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili 34,6% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (23 746 osób). W 2012 r. ich liczba zwiększyła się o 1 274 osoby, tj. o 5,7%, a ich udział w ogólnej zbiorowości bezrobotnych zwiększył się o 0,5%. Jednocześnie poziom bezrobocia w miastach zwiększył się o 1 511 osób, tj. o 3,5%.

Inną grupą wiekową bezrobotnych traktowaną szczególnie przez instytucje rynku pracy są osoby powyżej 50 roku życia. Na koniec 2012 ich liczba wyniosła 15 933 osoby, w tym 5 731 kobiet. Bezrobotni powyżej 50 roku życia stanowili 23,2% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w województwie. W 2012 r. poziom bezrobocia wśród osób powyżej 50 roku życia zwiększył się o 5,1% (o 778 osób). Największy odsetek osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia odnotowano w PUP w: Białymstoku (26,2%), Hajnówce (25,6%) oraz w Suwałkach (25,4%); najmniej zaś w PUP w: Kolnie (15,1%), Wysokiem Mazowieckiem (16,9%) oraz Zambrowie (18,0%).

W końcu 2012 roku w powiatowych urzędach pracy woj. podlaskiego zarejestrowanych było 3815 osób niepełnosprawnych, w tym 1 570 kobiet i 872 mieszkańców wsi. Osoby niepełnosprawne stanowiły 5,6% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych, co w stosunku do roku poprzedniego stanowi wzrost o 242 osoby.

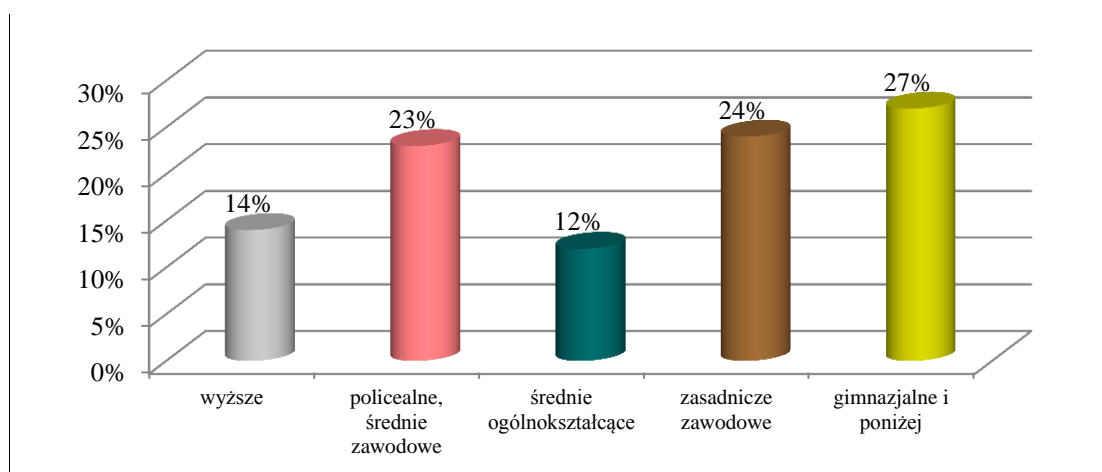
Wykres 18. Wybrane kategorie osób bezrobotnych w województwie podlaskim w latach 2005-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2012 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku Wydział Badań i Analiz, Białystok 2013, s.9

Większość bezrobotnych naszego regionu charakteryzuje niski poziom wykształcenia i kwalifikacji. Ponad połowę bezrobotnych stanowiły osoby bez wykształcenia średniego - 51% ogółu bezrobotnych. W końcu 2012 r. wśród bezrobotnych najwięcej osób posiadało wykształcenie gimnazjalne i poniżej (18 726 osób – 27%) i zasadnicze zawodowe (16 626 osób – 24%). Najmniej bezrobotnych posiadało wykształcenie średnie ogólnokształcące (8 190 osób – 12%). Porównując lata 2011-2012, można zauważyć, że największy wzrost poziomu bezrobocia miał miejsce wśród bezrobotnych z wykształceniem wyższym (o 7,9%, tj. o 684 osoby). Jest to związane z rosnącą liczbą osób legitymujących się dyplomem wyższych uczelni.

Wykres 19. Bezrobotni według poziomu wykształcenia w województwie podlaskim (stan w końcu 2012r.)

Źródło: Podlaski rynek pracy, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Wydział badań i analiz, Grudzień 2012

W woj. podlaskim w końcu 2012 r. najliczniejszą populację spośród zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby bez stażu pracy (16 286 osób – 23,7% ogółu bezrobotnych), a także osoby posiadające krótki staż pracy - od 1 do 5 lat (15 182 osoby – 22,1% ogółu bezrobotnych). Najmniej liczną populację stanowili bezrobotni z 30-letnim i więcej stażem pracy (2 451 osób – 3,6% ogółu bezrobotnych).

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Dobre rozeznanie skali zjawiska • Wysoka świadomość mieszkańców w zakresie podwyższania kwalifikacji zawodowych • Łatwość zmiany kwalifikacji zawodowych • Spadek bezrobocia wśród kobiet • Rozwój technologii informacyjnych (globalizacja rynku pracy, Internet) • Bogata oferta kształcenia zawodowego 	<ul style="list-style-type: none"> • Utrudniony dostęp młodzieży z terenów wiejskich do podnoszenia kwalifikacji zawodowych • Wysoki poziom bezrobocia ukrytego na wsi • Wysoki wskaźnik bezrobocia wśród młodzieży • Wysoki wskaźnik osób bezrobotnych bez wykształcenia średniego (ponad 50%) • Niskie kwalifikacje zawodowe długotrwale bezrobotnych • Niewystarczająca współpraca pomiędzy samorządami, a lokalnymi przedsiębiorcami • Zbyt mała liczba zintegrowanych działań urzędów pracy i instytucji wspomagających • Peryferyjne położenie województwa • Niska podaż miejsc pracy • Słabo rozwinięty przemysł • Niski poziom płac

O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Inwestowanie w rozwój zasobów ludzkich • Zwiększenie aktywności instytucji odpowiedzialnych za pomoc w poszukiwaniu zatrudnienia • Dofinansowywanie programów dotyczących aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych • Korzystanie z funduszy unijnych • Wzrost liczby osób kształcących się w kierunkach ścisłych • Wykorzystanie położenia województwa (zwiększenie współpracy transgranicznej, rozwój branży turystycznej i tworzenie wokół niej nowych miejsc pracy) • Rozwój doradztwa zawodowego • Funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Negatywne trendy demograficzne i ekonomiczne (starzenie się społeczeństwa) • Pogarszająca się sytuacja społeczno-gospodarcza, hamująca rozwój przedsiębiorczości społecznej • Emigracja zarobkowa ludzi wykształconych • Wzrost liczby bezrobotnych powyżej 55 roku życia • Marginalizacja regionu w polityce społeczno-gospodarczej państwa • Słaba infrastruktura komunikacyjna w regionie negatywnie wpływająca na mobilność i powstawanie nowych miejsc pracy • Utrwalanie się bezrobocia w grupie osób z wykształceniem wyższym • Wysokie koszty pracy

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Rynek pracy i bezrobocie”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.4 Edukacja i poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia w województwie podlaskim

Rozwój nauki i techniki oraz zmiany dokonujące się w skali globalnej, regionalnej i lokalnej sprawiają, że człowiek musi stale się rozwijać, poszerzać swoją wiedzę, umiejętności, zdobywać nowe kwalifikacje. W obliczu zmieniającego się życia i warunków pracy człowieka, niezbędne jest dostosowanie się do tych zmian poprzez odpowiednią edukację, wykształcenie i doskonalenie swoich umiejętności.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań przeprowadzony w roku 2011 dowodzi, że w latach 2002-2011 odnotowano wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego. „W okresie międzyspisywym odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim w ogólnej liczbie ludności w wieku 13 lat i więcej wzrósł z 40,0% w 2002 r. do 46,1% w 2011 r., natomiast w przypadku osób z wykształceniem wyższym – zwiększył się z 9,1% do 16,0%. W tym samym czasie z 58,6% do 45,4% zmniejszył się odsetek osób,

które ukończyły zasadniczą szkołę zawodową lub posiadały niższy poziom wykształcenia, czyli podstawowe ukończone i gimnazjalne, podstawowe nieukończone, bądź nie miały wykształcenia szkolnego. We wskazanej grupie najbardziej obniżył się udział osób z ukończoną szkołą podstawową i gimnazjalną (z 33,9% w 2002 r. do 26,7% w 2011 r.)”¹¹.

Struktura ludności województwa podlaskiego według poziomu wykształcenia różni się w zależności od płci. W przypadku ogółu mężczyzn w 2011 r. 13,5% ukończyło szkoły wyższe i w porównaniu z 2002 r. ich odsetek wzrósł o 5,5%. W badanej populacji kobiet sytuacja przedstawiała się znacznie lepiej. W roku 2002 r. co dziesiąta kobieta była absolwentką szkoły wyższej, podczas gdy w roku 2011 dyplom ukończenia studiów licencjackich lub magisterskich posiadała już niemal co piąta kobieta (18,3%). Wyniki Spisu Powszechnego informują, że „w 2011 r. odsetek ludności województwa podlaskiego w wieku 13 lat i więcej legitymującej się wykształceniem średnim (zawodowym i policealnym oraz ogólnokształcącym) utrzymał się na podobnym poziomie jak w 2002 r. Wyniósł on odpowiednio 30,1% i 30,8%, przy czym wśród mężczyzn osiągnął wartość 27,8% wobec 26,8%, zaś w grupie kobiet – 32,3% wobec 34,6%”¹².

Tabela 13. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci

Poziom wykształcenia	2002			2011		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	w tysiącach	w odsetkach		w tysiącach	w odsetkach	
wyższe	92,8	8,0	10,2	167,5	13,5	18,3
średnie zawodowe i policealne	228,8	21,5	23,5	200,7	9,2	19,0
średnie ogólnokształcące	84,0	5,3	11,1	115,8	8,6	13,3
zasadnicze zawodowe	182,2	23,8	12,8	167,8	21,1	11,2
podstawowe ukończone i gimnazjalne	344,1	34,9	33,0	280,4	27,2	26,2
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	66,3	5,1	7,9	28,8	2,0	3,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s. 63

Pośród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w obu spisach zdecydowanie dominowali mężczyźni. W roku 2011 odsetek mężczyzn w wieku 13 lat i więcej, którzy ukończyli te szkoły ukształtował się na poziomie 21,1%, przy czym w okresie

¹¹ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s.65

¹² Tamże, s.64

międzypisowym obniżył się o 2,7 %. W przypadku kobiet odsetek absolwentek zmniejszył się o 1,6% i osiągnął 11,2%.

W 2011 r. 26,2% kobiet z terenu województwa podlaskiego miało ukończoną szkołę podstawową i gimnazjalną, podczas gdy w 2002 r. – 33,0%. Wśród mężczyzn odsetek osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym wyniósł 27,2% w 2011 r. wobec 34,9% w 2002 r.

Istotnym czynnikiem różnicującym strukturę ludności według poziomu wykształcenia jest również miejsce zamieszkania. Porównując wyniki obu spisów, zwraca uwagę fakt, że w dalszym ciągu dominującym poziomem wykształcenia ludności miejskiej było wykształcenie średnie (zawodowe, policealne, ogólnokształcące), które w 2011 r. posiadało 34,8% osób, natomiast w 2002 r. – 38,3%. Wśród ludności zamieszkałej na wsi przeważały osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym, a ich odsetek wśród ogółu ludności z terenów wiejskich kształtował się odpowiednio na poziomie 38,1% i 45,3%.

Tabela 14. Struktura ludności w wieku 13 lat i więcej według miejsca zamieszkania i poziomu wykształcenia w 2011 r.

Poziom wykształcenia	Miasta			Wieś		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
wyższe	20,8	18,2	23,2	8,5	6,7	10,3
średnie zawodowe i policealne	21,6	21,5	21,6	15,4	15,9	14,8
średnie ogólnokształcące	13,2	10,7	15,4	7,7	5,6	9,9
zasadnicze zawodowe	14,7	19,6	10,3	18,0	23,3	12,6
podstawowe ukończone i gimnazjalne	19,3	19,8	18,9	38,1	38,0	38,2
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	1,4	1,0	1,7	4,9	3,4	6,4
nieustalony poziom wykształcenia	9,0	9,2	8,9	7,4	7,1	7,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s. 65

W 2011 r. w odniesieniu do wyników spisu z 2002 r. w obu zbiorowościach zanotowano znaczny wzrost liczby absolwentów szkół wyższych, a ich udział wśród ludności w wieku 13 lat i więcej zwiększył się o 7,8 % w miastach i o 5,0 % na wsi. Odsetek absolwentów był większy w miastach, gdzie w 2011 r. wyniósł 20,8%, podczas gdy na wsi kształtował się na poziomie 8,5%. Mniej mieszkańców województwa podlaskiego niż w 2002 r. posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe. Ich odsetek spadł o 2,4% w miastach i o 1,8 % na wsi, przy czym warto podkreślić, że absolwentami zasadniczych szkół zawodowych byli częściej mieszkańcy wsi (18,0% ogólnej liczby ludności wiejskiej

w wieku 13 lat i więcej) niż miast (14,7%). Dane statystyczne wskazują na fakt, że zarówno w miastach jak i na wsi, kobiety częściej posiadały wykształcenie wyższe. W przypadku miast absolwentki wyższych uczelni stanowiły 23,2% ludności, zaś na wsi 10,3%, podczas gdy wśród mężczyzn analogiczny odsetek osiągnął wartość 18,2% i 6,7%. „Podobna sytuacja wystąpiła wśród osób deklarujących wykształcenie średnie (zawodowe i policealne, ogólnokształcące). W miastach tym poziomem wykształcenia legitymowało się 37,0% kobiet i 32,2% mężczyzn, natomiast na wsi odsetek ten ukształtował się na poziomie odpowiednio 24,7% i 21,5%. Mężczyźni natomiast zdecydowanie częściej niż kobiety kończyli zasadnicze szkoły zawodowe. Było to zjawisko powszechne zarówno w miastach (19,6% mężczyzn wobec 10,3% kobiet), jak i na wsi (23,3% mężczyzn i 12,6% kobiet)”¹³.

Żłobki

W roku 2012 na terenie 10 gmin województwa podlaskiego funkcjonowało 17 żłobków. Z danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że na terenie województwa podlaskiego ten rodzaj infrastruktury społecznej jest niewystarczający. Świadczy o tym liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w żłobku. Dane liczbowe wskazują, że z roku na rok liczba dzieci, którym nie zostały przyznane miejsca w żłobku zmniejsza się, niemniej jednak jest na wysokim poziomie i w roku 2012 wyniosła 1 472.

Wychowanie przedszkolne

Na terenie województwa podlaskiego w roku 2012 funkcjonowało ogółem 676 placówek wychowania przedszkolnego. Poniższa tabela prezentuje dokładną statystykę placówek zajmujących się wychowaniem przedszkolnym w województwie podlaskim.

¹³ Tamże, s.64

Tabela 15. Placówki wychowania przedszkolnego na terenie województwa podlaskiego w latach 2005-2012

Placówki wychowania przedszkolnego	2005	2007	2009	2011	2012
przedszkola (bez specjalnych)	157	162	177	187	199
przedszkola specjalne	0	1	1	2	2
oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	397	373	356	355	341
zespoły wychowania przedszkolnego (bez specjalnych)	-	-	18	15	20
punkty przedszkolne (bez specjalnych)	-	-	19	85	114

Źródło: GUS – Bank Danych Lokalnych

W roku 2012 w porównaniu do roku poprzedniego liczba placówek przedszkolnych wzrosła ogółem o 32, przy czym odnotowano wzrost liczby przedszkoli (o 12), zespołów wychowania przedszkolnego (o 5), punktów przedszkolnych (o 29) oraz spadek liczby oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych (o 14).

Wychowaniem przedszkolnym zapewniającym dzieciom opiekę i naukę objęto w 2012 r. - 23 796 dzieci. Oznacza to wzrost o ponad 4 % w stosunku do roku 2011.

Tabela 16. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na terenie województwa podlaskiego w latach 2005-2012

Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego	2005	2007	2009	2011	2012
przedszkola bez specjalnych	17 079	18 408	20 834	22 544	23 796
przedszkola specjalne	0	7	5	29	29
oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	6 569	5 937	6 760	9 216	8 831
zespoły wychowania przedszkolnego bez specjalnych	-	-	224	193	264
punkty przedszkolne bez specjalnych	-	-	352	1 545	2 052

Źródło: GUS – Bank Danych Lokalnych

„Większość omawianych placówek w województwie podlaskim zlokalizowana była na wsi (61,5%), jednak tylko 25,4% ogółu dzieci objętych edukacją przedszkolną stanowiły dzieci wiejskie. Wśród placówek zajmujących się wychowaniem przedszkolnym na wsi przeważały oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych. Na początku roku szkolnego 2011/12 funkcjonowało 276 tego rodzaju placówek prowadzących głównie edukację sześciolatków. Na terenach wiejskich funkcjonowało ponadto 28 przedszkoli, 14 zespołów

wychowania przedszkolnego oraz 78 punktów przedszkolnych. Przedszkola na wsi zapewniały opiekę 20,9% dzieci wiejskich, które objęte były wychowaniem przedszkolnym, podczas gdy do 161 przedszkoli w miastach uczęszczało 83,1% odpowiedniej grupy dzieci miejskich. W omawianym roku, podobnie jak w latach poprzednich, w strukturze wszystkich placówek dominowały przedszkola publiczne (81,5%), przy jednoczesnym wzroście (o 20,7%) w stosunku do roku szkolnego 2010/11 liczby przedszkoli niepublicznych¹⁴.

Dane Urzędu Statystycznego w Białymstoku wskazują, że w roku szkolnym 2011/12 na jedną placówkę wychowania przedszkolnego w województwie podlaskim przypadało średnio 52 dzieci (w miastach – 101, a na wsi – 21). Obsada miejsc w przedszkolach naszego regionu ukształtowała się na poziomie 104 dzieci na 100 miejsc. W przypadku miast wskaźnik wyniósł 104, podczas gdy na wsi osiągnął wartość 98. „Najbardziej oblegane były przedszkola w powiecie zambrowskim, gdzie na 100 miejsc przypadało 138 dzieci, kolneńskim – 134 dzieci, łomżyńskim – 127 dzieci, sejneńskim – 125 dzieci oraz w mieście Suwałki – 122 dzieci. Znacznie mniej dzieci niż miejsc przygotowanych w przedszkolach odnotowano w powiecie augustowskim, gdzie wykorzystano tylko 93% miejsc, natomiast w powiecie suwalskim nie funkcjonowało ani jedno przedszkole¹⁵.”

Z informacji GUS wynika, że na początku roku szkolnego 2011/2012 obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne, któremu podlegają sześciolatki, realizowało 8,7 tys. dzieci. Na terenie miast znaczna część tej grupy podopiecznych (63,7%) odbywała je w przedszkolach, natomiast na wsi zdecydowana większość tych dzieci (83,0%) uczęszczała do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.

Szkoły podstawowe

W roku 2011 na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało łącznie 438 szkół podstawowych, o 12 mniej niż w roku 2009 i 64 mniej niż w roku 2005. We wrześniu 2011 rok szkolny w województwie podlaskim zainaugurowało 419 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz 19 szkół specjalnych. „Przeważająca ilość szkół znajdowała się na obszarach wiejskich (69,2%), gdzie funkcjonowało także 14 szkół filialnych. Zdecydowana większość szkół podstawowych (89,3%) podlegała jednostkom samorządu terytorialnego¹⁶.”

¹⁴http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2012_educacja_wpodl_w_roku_szkolnym_2011_2012.pdf

¹⁵ Tamże, s.3

¹⁶ Tamże, s.3

W roku szkolnym 2011/2012 w szkołach podstawowych uczyło się 65 986 dzieci i młodzieży, w tym 503 uczniów uczęszczało do szkół specjalnych. W omawianym roku szkolnym na 1 szkołę podstawową przypadało statystycznie 151 uczniów. W miastach na jedną szkołę (bez szkół specjalnych) średnio przypadało 356 uczniów, podczas gdy na wsi – tylko 77.

Szkoły gimnazjalne

W roku 2011 w województwie podlaskim działalność oświatową prowadziło 223 gimnazjów dla dzieci i młodzieży, w tym 18 specjalnych. W porównaniu z rokiem 2009 liczba placówek zmniejszyła się o 2. W miastach funkcjonowało 129 szkół tego typu, a na wsi – 92. Dla większości gimnazjów (88,7%) organem prowadzącym były jednostki samorządu terytorialnego.

Liczba uczniów we wrześniu 2011 r. wynosiła 39 063, tj. o 10,3% mniej niż przed rokiem. W 2011 r. na jedno gimnazjum dla dzieci i młodzieży przypadało średnio 176 uczniów, tj. o 25 więcej niż w szkołach podstawowych. W miastach w jednej szkole gimnazjalnej naukę pobierało przeciętnie 212 uczniów, a na wsi – 127.

Szkoły zasadnicze

Na terenie województwa podlaskiego w roku 2011 funkcjonowały 43 ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży oraz 10 szkół specjalnych przysposabiających do pracy. W 2011 roku w szkołach specjalnych uczyło się 354 uczniów (o 8,9% więcej niż w roku 2009). W pozostałych szkołach odnotowano 4 521 uczniów, o 16,04% mniej niż w roku 2009.

Licea ogólnokształcące

W roku szkolnym 2011/2012 na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 170 liceów ogólnokształcących, zarówno dla młodzieży jak i osób dorosłych. W roku 2011 istniały 74 ogólnokształcące licea dla młodzieży, w tym jedno specjalne. Dane statystyczne wskazują, że uczniami tych szkół było 22 390 osób.

Ponadto funkcjonowało 51 liceów ogólnokształcących ponadpodstawowych dla dorosłych, do których uczęszczało w 2011 roku 3 759 uczniów. Liczba tych uczniów w porównaniu do roku 2009 spadła o 4,4%. W roku 2007 w porównaniu do roku 2011 liczba uczniów w ogólnokształcących liceach ponadgimnazjalnych dla dorosłych była wyższa o 10,7%. Dane GUS wskazują na fakt, że w województwie podlaskim w roku 2011 funkcjonowało jedno liceum uzupełniające ogólnokształcące dla młodzieży, w którym naukę pobierało 47 osób oraz jedno liceum specjalne tego typu, w którym było 23 uczniów. Uzupełniających liceów ogólnokształcących dla dorosłych w roku 2011 odnotowano 43 (o 3 mniej niż w roku 2005 i 2007). Wśród uczniów tych szkół odnotowano liczbę 2 452 (o 69,8% więcej niż w roku 2005).

Szkoły policealne

Szkoły policealne stanowią dopełnienie edukacji na poziomie średnim zawodowym. W końcu września 2011 r. w województwie podlaskim działalność oświatową prowadziły 104 placówki tego typu (o 14 mniej niż w roku 2009). W omawianym okresie szkoły policealne kształciły łącznie 16 241 osób (zarówno młodzieży jak i dorosłych), tj. o 41,9% więcej niż w roku 2009. Wśród ogółu słuchaczy większość stanowiły kobiety (66,4%). Zdecydowana większość tych szkół (74) prowadzona była przez jednostki należące do sektora prywatnego, a kształciło się w nich 12,8 tys. słuchaczy. „Na przestrzeni ostatnich kilku lat nie zmieniały się najczęściej wybierane kierunki kształcenia. W roku szkolnym 2011/2012 nadal największym zainteresowaniem cieszyły się takie specjalności, jak: pracownicy spraw finansowych i handlowych, średni personel biurowy, informatycy, pracownicy opieki społecznej i pomocy socjalnej oraz pracownicy usług osobistych, głównie technicy usług kosmetycznych i fryzjerskich”¹⁷.

Szkoły wyższe

W ostatnich latach w zakresie szkolnictwa wyższego dokonały się liczne przemiany. „Obok istniejących szkół publicznych powstały i rozwinęły się niepubliczne szkoły wyższe, poszerzono ofertę edukacyjną tworząc nowe kierunki. Na niektórych uczelniach prowadzone są już regularne studia z wykładowym językiem obcym. Zróżnicowany został magisterski

¹⁷ Tamże, s.6

system studiów poprzez wprowadzenie dwustopniowego systemu kształcenia, który daje możliwość kontynuowania edukacji po studiach licencjackich lub inżynierskich (I stopnia) na studiach II stopnia określanych wcześniej jako studia magisterskie uzupełniające”¹⁸.

W roku akademickim 2011/2012 wśród 18 szkół wyższych znajdujących się na terenie województwa podlaskiego 5 stanowiły uczelnie publiczne i 13 niepubliczne. W strukturze szkół wyższych na terenie województwa podlaskiego funkcjonowały również zamiejscowe wydziały, ośrodki dydaktyczne i filie szkół wyższych z innych województw.

W roku 2011/2012 w szkołach wyższych województwa podlaskiego kształciło się 50 873 studentów, tj. o 6,26% mniej niż w roku 2009. Wśród osób kształcących się w szkołach wyższych przeważali słuchacze uczelni publicznych. Ich liczba ukształtowała się na poziomie 38,2 tys., co stanowiło 75,0% ogółu studentów, natomiast na uczelniach niepublicznych studiowało 12,7 tys. osób.

Największą uczelnią w województwie jest Uniwersytet w Białymstoku, gdzie w końcu listopada 2011 r. na licznych kierunkach naukę pobierało 15,2 tys. studentów, wśród których 0,5 tys. to słuchacze filii w Wilnie. Nieco mniejsza liczba osób (13,8 tys.) kształciła się w omawianym okresie na Politechnice Białostockiej. Te dwie publiczne uczelnie skupiały w swoich szeregach aż 56,9% ogółu studentów podlaskich szkół wyższych. Ponadto na terenie województwa podlaskiego swoją działalność prowadzi Uniwersytet Medyczny w Białymstoku. Spośród uczelni niepublicznych największą liczbę słuchaczy zarejestrowano w Wyższej Szkole Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, gdzie wiedzę zdobywało 3,4 tys. osób, tj. 6,7% ogółu studiujących na uczelniach¹⁹ naszego regionu.

Uczelnie z województwa podlaskiego cieszą się coraz większym uznaniem wśród zagranicznych studentów. Według stanu na początku roku akademickiego 2011/2012 na uczelniach województwa studiowało łącznie 1,4 tys. obcokrajowców. Zdecydowanie największym zainteresowaniem cudzoziemców cieszył się stacjonarny system studiów, w którym kształciło się 89,8% ogółu słuchaczy zagranicznych.

Inne aspekty oświaty i wychowania

Na przestrzeni ostatnich lat ważnym elementem procesu nauczania są technologie informatyczne i multimedialne oraz umiejętność korzystania z Internetu. „W roku szkolnym

¹⁸ Tamże, s.8

¹⁹ Tamże, s.9

2011/12 w województwie podlaskim 97,0% szkół podstawowych było wyposażonych w komputery. W gimnazjach odsetek ten ukształtował się na poziomie 85,5%, w liceach ogólnokształcących (łącznie z uzupełniającymi) wynosił on 78,9%, w technicach (łącznie z uzupełniającymi i ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) osiągnął poziom 73,3%, w szkołach policealnych – 44,2%, w liceach profilowanych – 35,7%, a w zasadniczych szkołach zawodowych – 34,0%²⁰.

W roku szkolnym 2011/2012 „stypendia otrzymywało 33,5 tys. uczniów szkół dla dzieci i młodzieży wszystkich szczebli edukacji, co stanowiło 21,0% ogólnej ich liczby. Zdecydowana większość to stypendia szkolne związane z trudną sytuacją materialną. Pobierało je 85,0% wszystkich uczniów korzystających z tego typu dofinansowania. Stypendia o charakterze motywacyjnym otrzymywało 5,0 tys. uczniów szkół dla dzieci i młodzieży, a wśród nich największy odsetek (13,3%) stanowiły stypendia za wyniki w nauce”²¹

Placówki pozaszkolne

Placówki pozaszkolne wspomagają szkołę w organizowaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży. Zajęcia pozaszkolne są organizowane przez różne instytucje, które działają niezależnie od szkoły. Mogą to być specjalnie powołane domy kultury dla dzieci i młodzieży, oraz instytucje kulturalne i oświatowe przeznaczone dla dorosłych, które udostępniane są dzieciom. Prowadzą one sekcje, kluby młodzieżowe, jako swoją dodatkową działalność np. kluby sportowe. Każda instytucja dobiera treść i formy pracy pozalekcyjnej w miarę własnych potrzeb i możliwości. Zakres zadań tej pracy obejmuje:

- wyrównywanie poziomu pracy dydaktycznej,
- pomaganie dzieciom w odrabianiu lekcji,
- aktywizację społeczną,
- tworzenie warunków umożliwiających uczniom rozwój zainteresowań,
- systematyczne organizowanie zajęć sportowych.

W 2011 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 21 placówek z zakresu wychowania pozaszkolnego, w tym: młodzieżowe domy kultury – 2, ognisko pracy pozaszkolnej – 1, międzyszkolne ośrodki sportowe – 2, pozostałe – 16. Z ich usług

²⁰ Tamże, s.7

²¹ Tamże, s.7

skorzystało 14 053 osób. Udział w zajęciach artystycznych wzięło – 4 714 osób, w technicznych – 640, sportowych – 4 430 i innych - 4 269.

Z informacji Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2012 wynika, że na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało:

- ✓ 316 – świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży,
- ✓ 271 – bibliotek publicznych,
- ✓ 135 - domów kultury,
- ✓ 506 - obiektów sportowych,
- ✓ 943 - boisk przyszkolnych.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnąca ilość placówek przedszkolnych • Stale rosnąca liczba pracowni komputerowych wyposażonych w łącze internetowe, także na terenach wiejskich • Rosnąca liczba zagranicznych studentów wybierająca naukę na podlaskich uczelniach • Wzrost odsetka mieszkańców województwa podlaskiego z wykształceniem średnim i wyższym • Dobra współpraca pomiędzy szkołami a innymi instytucjami (Policja, Straż Pożarna, urzędy) • Poprawiająca się baza sportowa szkół na terenach wiejskich (szczególnie poprzez programy „Orlik 2012” oraz „Blisko Boisko”) • Prowadzenie przez różne instytucje zajęć pozaszkolnych skierowanych do dzieci i młodzieży • Bogata oferta kształcenia wyższego 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca ilość żłobków w regionie • Dysproporcje w zakresie wyposażenia infrastrukturalnego pomiędzy szkołami miejskimi a wiejskimi • Tworzenie kierunków kształcenia nieadekwatnych do potrzeb rynku pracy • Zbyt mały udział absolwentów kierunków nauk ścisłych w ogólnej liczbie studentów • Niska świadomość potrzeby aktywności fizycznej
O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość pozyskania dodatkowych źródeł dofinansowania placówek oświatowych (np. z UE) • Rozbudowanie ciekawej oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży • Promowanie korzyści płynących ze studiowania kierunków ścisłych i technicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczające zaangażowanie rodziców w sytuację dzieci i młodzieży sprawiających problemy wychowawcze • Produkowanie przez podlaskie uczelnie coraz większej liczby „bezrobotnych magistrów” • Zagrożenie uzależnieniami oraz patologiami społecznymi wśród uczniów szkół zlokalizowanych szczególnie w większych

<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie innowacyjnych kierunków studiów, adekwatnych do obecnego zapotrzebowania na rynku pracy • Budowa nowoczesnego kampusu Uniwersytetu w Białymstoku • Rozwój doradztwa w szkołach 	<p>miejsowościach</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbyt mały nacisk na kształcenie praktyczne w trakcie edukacji • Nietrafne wybory edukacyjne nieuwzględniające predyspozycji zawodowych
--	---

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Edukacja i poziom wykształcenia”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.5 Bezpieczeństwo publiczne

Potrzeba bezpieczeństwa jest jedną z najbardziej istotnych potrzeb człowieka, zapewniającą jego harmonijny i wszechstronny rozwój. Stan bezpieczeństwa warunkuje sprawność funkcjonowania instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Za bezpośrednie zwalczanie przestępczości i walkę z podstawowymi zagrożeniami odpowiedzialne są powołane w tym celu odpowiednie służby: Policja, Państwowa Straż Pożarna, Straż Miejska. W celu zapewnienia skuteczności działań w/w organów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo obywateli niezbędna jest również współpraca z lokalnymi społecznościami i ich organizacjami.

Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku informują, że w roku 2012 na terenie województwa podlaskiego odnotowano ogółem 25 136 przestępstw stwierdzonych, przy czym 1 417 dotyczyło czynów karalnych osób nieletnich.

Tabela 17. Przestępczość w województwie podlaskim w latach 2005 - 2012

ROK	PRZESTĘPSTWA			SPRAWCY		
	ogółem przestępstw stwierdzonych	w tym czyny karalne nieletnich	udział czynów karalnych nieletnich (w %)	osoby podejrzane ogółem	w tym nieletni sprawcy	udział nieletnich sprawców (w %)
2005	31 875	1 375	4,3	19 139	1 722	9,0
2007	26 651	1 242	4,7	15 796	1 447	9,2
2009	25 819	1 144	4,4	15 379	1 355	8,8
2011	25 588	1 740	6,8	15 010	1 426	9,5
2012	25 136	1 417	5,6	14 311	1 148	8,02

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji

Od 2005 roku na terenie województwa podlaskiego zarejestrowano spadek **ogółu przestępstw stwierdzonych**. W przypadku **skali przestępstw wśród osób nieletnich** zmieniała się ona z roku na rok. W analizowanym okresie najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w roku 2011. Kolejny rok przyniósł spadek czynów karalnych wśród nieletnich o 18,6%.

W roku 2012 w województwie podlaskim zarejestrowano 14 311 osób podejrzanych ogółem, przy czym ponad 8% stanowili sprawcy nieletni. W analizowanym okresie tj. w latach 2005 – 2012 systematycznie w województwie podlaskim spadała liczba sprawców przestępstw, (po niewielkim wzroście w roku 2011, w roku 2012 nastąpił ponowny spadek). W roku 2012 w stosunku do roku 2005 zanotowano ponad 25% spadek w liczbie osób podejrzanych ogółem oraz ponad 33% w liczbie sprawców nieletnich.

W 2012 roku nieletni najczęściej popełniali czyny karalne z kategorii kradzież, groźba karalna, rozbój i wymuszenie rozbójnicze (odpowiednio: 148, 109, 94). W 2011 roku zaś głównie stwierdzanymi przez Policję czynami karalnymi dokonanymi przez osoby nieletnie były kradzież (219) – podobnie jak w roku - 2009 oraz rozbój i wymuszenie rozbójnicze (199).

Tabela 18. Czyny karalne najczęściej popełniane przez nieletnich w latach 2009 - 2012

Rodzaj czynu /kategoria czynów	2009	2011	2012
kradzież	173	219	148
kradzież z włamaniem	143	108	91
groźba karalna	104	166	109
uszczerbek na zdrowiu	85	149	86
udział w bójce lub pobiciu	76	70	56
rozbój i wymuszenie rozbójnicze	124	199	94

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Poniższa tabela przedstawia przekrojowe dane dotyczące przestępczości w szkołach i internatach w województwie podlaskim w latach 2007 – 2012.

Tabela 19. Przestępczość stwierdzona w szkołach i internatach w województwie podlaskim w latach 2009 - 2012

ROK	szkoła podstawowa, gimnazjum		szkoła średnia, zawodowa		internaty, bursy szkolne	
	przestępstwa stwierdzone	% wykrycia czynów	przestępstwa stwierdzone	% wykrycia czynów	przestępstwa stwierdzone	% wykrycia czynów
2009	283	80,4	55	50,9	16	56,3
2011	507	92,9	73	74,7	24	75,0
2012	349	-	29	-	28	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji

Z analizy dostępnych informacji dotyczących przestępczości stwierdzonej w placówkach oświatowo - wychowawczych w województwie podlaskim wynika, iż w roku 2012 najwięcej czynów przestępczych popełniono w szkołach podstawowych i gimnazjalnych - ogółem 349. W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił spadek w wysokości 31,16%. Obniżenie skali przestępczości odnotowano również w szkołach średnich i zawodowych. W roku 2012 stwierdzono ponad 60% spadek przestępstw względem roku poprzedniego oraz ponad 65% spadek w porównaniu do roku 2007. W internatach i bursach szkolnych nastąpił niewielki wzrost - z 24 w 2011 roku do 28 w roku 2012.

Z danych Komendy Głównej Policji wynika, że na terenie województwa podlaskiego w roku 2011 zarejestrowano ogółem 23 524 przestępstw stwierdzonych, co oznacza spadek w stosunku do lat poprzednich. W roku 2011 zanotowano 16 387 przestępstw o charakterze kryminalnym. W roku 2005 było ich o ponad 20% więcej. W grupie przestępstw o charakterze gospodarczym zanotowano tendencję wzrostową. W stosunku do 2005 r. nastąpił wzrost o prawie 24%.

Tabela 20. Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na terenie województwa podlaskiego w latach 2005 - 2011

Wyszczególnienie		2005	2007	2009	2011
Ogółem		31 873	26 651	25 819	23 524
Miasta		22 982	19 412	18 864	-
Wieś		8 891	7 239	6 955	-
W tym przestępstwa o charakterze	Kryminalnym	20 533	16 932	16 086	16 387
	Gospodarczym	1 982	2 452	2 561	2 451

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji

W analizowanym okresie najwięcej przestępstw na terenie województwa podlaskiego dokonanych było przeciwko mieniu. Warto podkreślić, że liczba tego rodzaju przestępstw sukcesywnie spadała do roku 2009, przy czym w roku 2011 nastąpił prawie 4% wzrost względem roku 2009. Na drugim miejscu pod względem częstości występowania zarejestrowano przestępstwa dokonane przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji, głównie było to łamanie prawa w ruchu drogowym. W tej kategorii przestępstw zarejestrowano spadek w latach 2005-2007. Następnie nastąpił w roku 2009 nieznaczny wzrost względem roku 2007, w liczbie 364 przestępstw, po czym w roku 2011 zanotowano ponowny spadek, o ponad 10%, w stosunku do roku 2009.

Tabela 21. Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach w latach 2005 - 2011

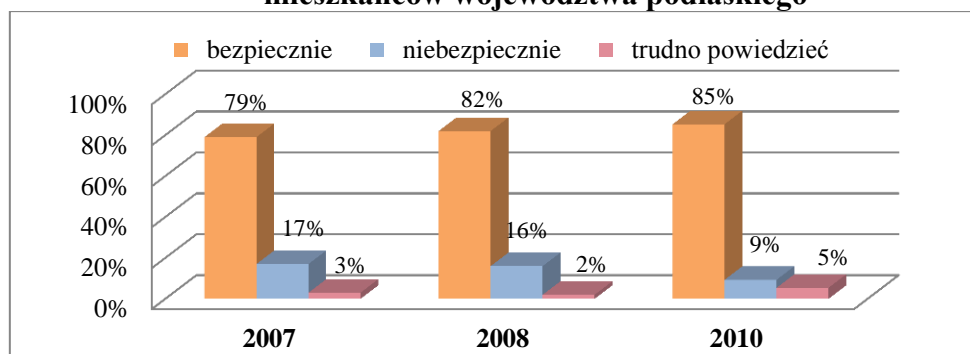
Rodzaje przestępstw		2005	2007	2009	2011
Przeciwko życiu i zdrowiu	Ogółem	1174	1189	1015	1005
	w tym: - zabójstwo	25	26	14	14
	- uszczerbek na zdrowiu, udział w bójce lub pobicie	1082	1082	924	931
Przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	Ogółem	7684	5880	6244	5593
	w tym drogowe	7636	5857	5696	5577
Przeciwko wolności, wolności sumienia		1003	813	811	751
Przeciwko (wolności seksualnej i obyczajności)	Ogółem	111	112	110	92
	w tym zgwałcenie	68	48	57	28
Przeciwko rodzinie i opiece		946	926	923	786
Przeciwko mieniu		15161	12263	11940	12393

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji

Dane liczbowe wskazują na fakt, że z roku na rok wzrasta bezpieczeństwo na drogach w naszym regionie. W 2012 doszło do 766 wypadków drogowych, w których zginęło 131 osób, a 969 zostało rannych. Rok wcześniej było o 52 wypadki więcej. Warto również zauważyć, że najwyższy wskaźnik osób zabitych na 100 wypadków drogowych (18,6) osiągnęło województwo podlaskie, natomiast najniższy (6,9) – województwo śląskie.

Z wyników ogólnopolskiego badania „Polskie badanie przestępczości (PBP). Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji” przeprowadzonych w roku 2011 przez Komendę Główną Policji dowiadujemy się, że na terenie województwa podlaskiego istnieje wysokie poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.

Wykres 20. Poczucie bezpieczeństwa podczas spacerów po zmroku w opinii mieszkańców województwa podlaskiego

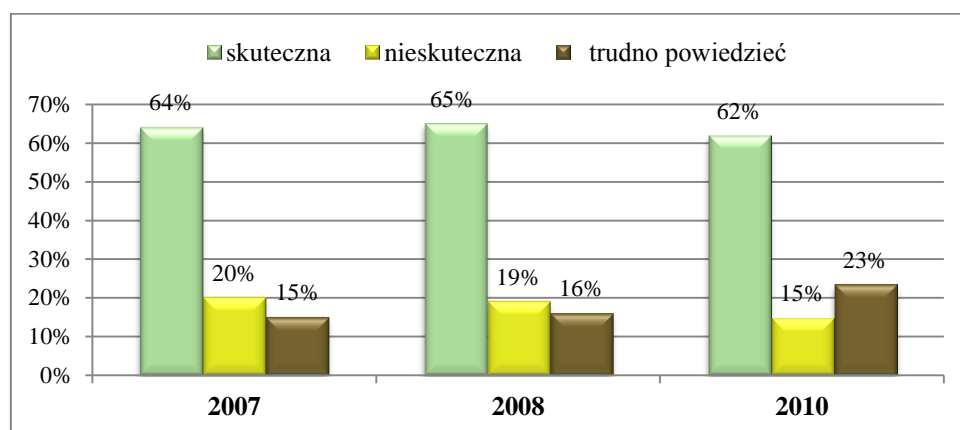

Źródło: „Polskie badanie przestępczości (PBP). Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji”

W 2010 roku ponad 85% społeczeństwa wskazało, iż nie obawia się wychodzenia z domu po zmroku. Nieznaczny odsetek, co widać na powyższym wykresie wskazywał, że w swojej okolicy czuje się niebezpiecznie.

Wyniki badania dowodzą, że w 2010 roku 62% mieszkańców województwa podlaskiego uznało działania Policji za skuteczne. Przeciwnego zdania było 15%. Niemal jedna czwarta respondentów (23%) nie potrafiła ocenić skuteczności Policji w walce z przestępczością. Wskazania społeczeństwa w zakresie skuteczności działania policjantów w latach 2007 - 2008 kształtują się na podobnym poziomie. Działania podlaskiej Policji za skuteczne w 2008 roku uważa 65% mieszkańców, zaś rok wcześniej – 64% badanych.

Wykres 21. Skuteczność Policji w walce z przestępczością w okolicy miejsca zamieszkania w opinii mieszkańców województwa podlaskiego

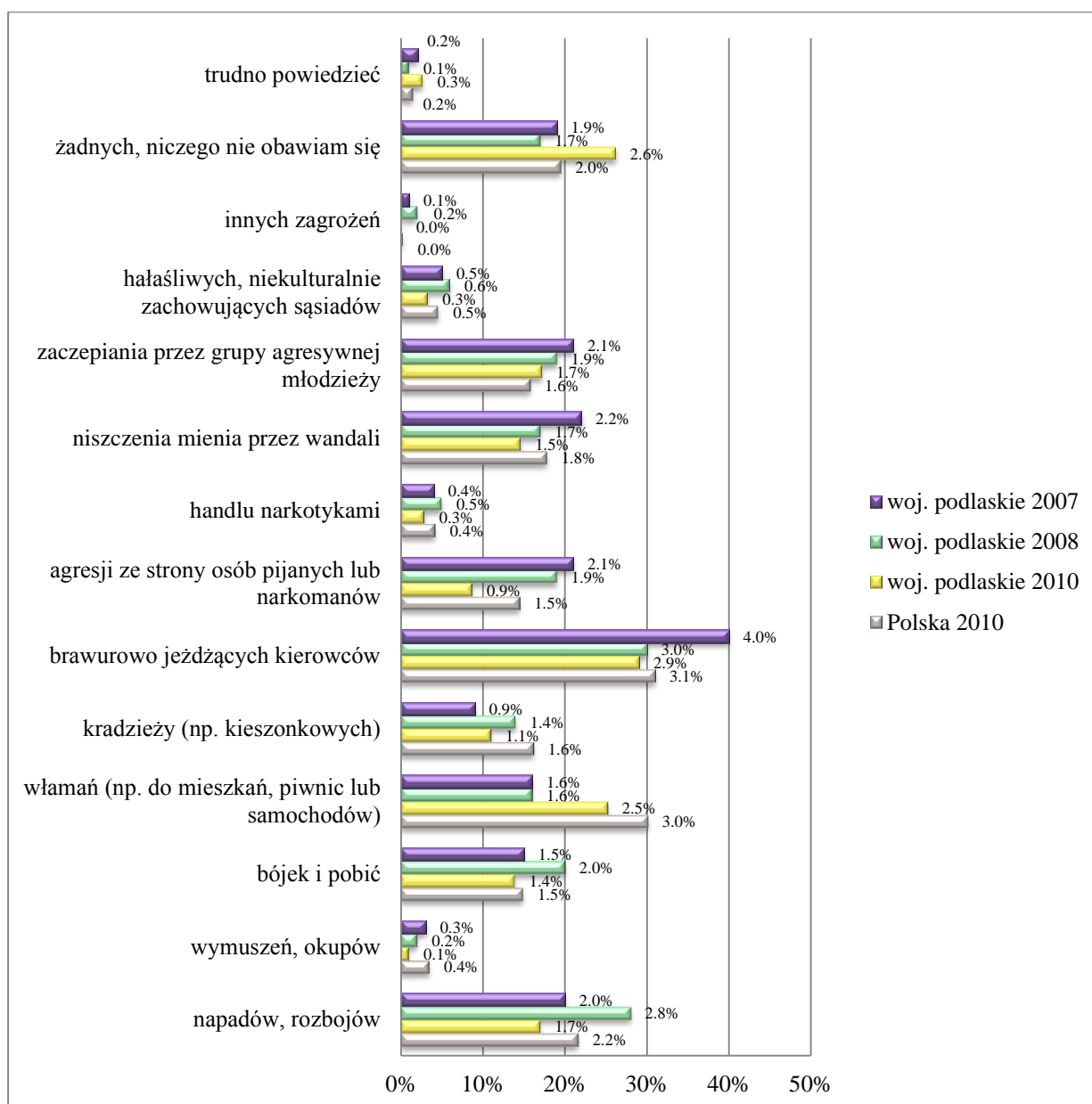
Źródło: „Polskie badanie przestępczości (PBP). Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji”

Powołując się na wyniki badania prowadzonego w roku 2011 można wnioskować, że „najlepiej skuteczność Policji w walce z przestępczością w okolicy swojego miejsca zamieszkania oceniają osoby prowadzące gospodarstwo rolne (77,5%) oraz mieszkańcy wsi (74,5%). Pogląd ten podziela niemal trzy czwarte osób z wykształceniem zawodowym (72,6%) oraz większość ankietowanych posiadających wykształcenie podstawowe (67,0%). Największe trudności z oceną skuteczności Policji w walce z przestępczością mają osoby legitymujące się wyższym wykształceniem (33,3%), najstarsi uczestnicy badania, powyżej 60 roku życia (32,8%), mieszkańcy dużych miast (33,2%), a także emeryci i renciści (31,4%). Podobnie odpowiadają osoby ze średnim wykształceniem (27,8%) i kobiety (27,5%).”²²

²² Polskie badanie przestępczości (PBP). Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji”, Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, GfK Polonia, Warszawa, 2011 rok, s. 248.

Mieszkańcy województwa podlaskiego w 2010 roku wciąż obawiali się brawurowo jeżdżących samochodami i motocyklami kierowców. To niemal jedna trzecia mieszkańców województwa podlaskiego (29,6%). Co czwarty zaś badany (25,2%) wskazuje na obawę przed włamaniami np. do mieszkań, piwnic lub samochodów. Ponad jedna czwarta respondentów (26,2%) deklaruje, że nie obawia się niczego w okolicy swojego miejsca zamieszkania.

Wykres 22. Zagrożenia jakich najbardziej obawiają się mieszkańcy województwa podlaskiego w latach 2007 - 2010

Źródło: „Polskie badanie przestępczości (PBP). Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji

W roku 2011 liczba wszystkich interwencji domowych przeprowadzonych przez Podlaską policję wyniosła 17 151, w tym 2 906 dotyczyło przemocy w rodzinie. Obserwuje się, że z roku na rok w województwie podlaskim sukcesywnie spada liczba interwencji domowych, a tym samym zmniejsza się też liczba interwencji dotyczących przemocy.

Tabela 22. Interwencje domowe w latach 2005 – 2011

	Liczba interwencji domowych	w tym dotyczących przemocy w rodzinie	% udział
2005	31 938	3 434	10,75
2007	30 243	3 701	12,24
2009	21 313	2 924	13,72
2011	17 151	2 906	16,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku

Analiza struktury pokrzywdzonych i sprawców przemocy wskazuje, iż wraz ze spadkiem liczby interwencji nastąpiły analogiczne spadki w liczbie osób doznających i stosujących przemoc.

Tabela 23. Osoby stosujące i doznające przemocy w rodzinie w latach 2005 – 2012

	Ogólna liczba osób <u>doznających</u> przemocy domowej - stwierdzonych podczas interwencji	Liczba <u>sprawców</u> przemocy domowej ogółem
2005	6 742	3 453
2007	6 352	3 703
2009	5 536	2 944
2011	4 814	3 036
2012	3 935	2 321

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku

Najliczniejszą grupę pokrzywdzonych w 2011 roku stanowiły kobiety (2 901) i dzieci do 13 roku życia (1 445). Najliczniejszą grupę sprawców przemocy stanowili natomiast mężczyźni (95%), a ponad 57% sprawców przemocy było pod wpływem alkoholu. Nieletni stosujący przemoc domową stanowią mniej niż 1% sprawców.

W 2011 roku pomimo znacznego spadku interwencji domowych na terenie województwa podlaskiego wzrosła liczba informacji przesłanych do instytucji pomocowych. W porównaniu do lat poprzednich odnotowano wzrost przekazanych informacji do ośrodków pomocy społecznej oraz innych instytucji. Spadła natomiast liczba informacji przekazanych do komisji rozwiązywania problemów alkoholowych i organizacji pozarządowych.

Tabela 24. Liczba informacji przekazanych do instytucji pomocowych w ramach procedury NK w latach 2005 – 2011

Instytucja	2005	2007	2009	2011
ośrodki pomocy społecznej	557	1208	1679	1937
komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	552	1169	792	642
placówki służby zdrowia	2	18	17	-
placówki szkolno - wychowawcze	7	186	42	-
organizacje pozarządowe	33	374	328	325
inne	374	577	1116	1600

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku

W roku 2012 jednostki pomocy społecznej wypełniły 506 Niebieskich Kart (NK), z czego 328 sporządziły gminy, zaś 178 powiaty. Odnotowano, że gminy w roku 2012 przekazały instytucjom działającym na rzecz osób pokrzywdzonych 156 Niebieskich Kart, zaś powiaty – 178. W roku 2011 ogólna liczba Niebieskich Kart wypełnionych przez jednostki samorządowe była wyższa o 217 w stosunku do roku 2012. Zanotowano jednak zdecydowanie niższą liczbę NK przekazanych do instytucji pomocowych, łącznie – 82.

W roku 2012 w województwie funkcjonowało 46 **punktów konsultacyjnych**, których podmiotem prowadzącym były wyłącznie gminy. Rok wcześniej funkcjonowało 45, zaś w roku 2009 - 41 tego typu instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie w województwie podlaskim. W roku 2012 z usług punktów skorzystało 779 beneficjentów, zaś w 2011 – 660. Punkty konsultacyjne udzielają pomocy osobom i rodzinom pozostającym w sytuacjach kryzysowych między innymi: dotkniętych problemem uzależnienia i współuzależnienia, uwięzionym w problem przemocy w rodzinie, mającym problemy rodzinne czy bezradnym w sprawach opiekuńczo – wychowawczych. Udzielają ponadto poradnictwa psychologicznego, prawnego, socjalnego itp.

W województwie działają również dwa **specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie** prowadzone przez powiaty: kolneński i suwalski. Dysponują one łącznie 24 miejscami całodobowego pobytu. W roku 2012 z usług obu ośrodków skorzystało 131 osób. Ponadto na terenie województwa funkcjonuje 7 ośrodków interwencji kryzysowej (o 1 mniej niż w roku 2011), prowadzonych przez powiaty.

Zarówno samorządy gminne, jak i powiatowe wykonują w stosunku do osób doznających przemocy w rodzinie **prace socjalną** w różnorodnych formach. W 2011

„pomocą taką objęto ogółem 234 osoby w 23 gminach oraz 490 osób w 6 powiatach (...). Działaniami terapeutycznymi objęto ogółem 594 osób, w tym 141 osób w 111 rodzinach z terenu 11 gmin oraz 453 osoby w 406 rodzinach z terenu 5 powiatów²³”.

W myśl art.9a i 9b Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie. Z informacji uzyskanych z Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku wynika, że w województwie podlaskim od sierpnia 2010 r. do końca roku 2011 na terenie 110 gmin funkcjonowały Zespoły Interdyscyplinarne (ZI). W analizowanym okresie na terenie następujących gmin nie powstały ZI: Dobrzyniewo Duże, Dubicze Cerkiewne, gmina Łomża, Miastkowo, gmina Wysokie Mazowieckie (na dzień dzisiejszy we wszystkich gminach powołano zespoły interdyscyplinarne).

W województwie podlaskim każdego roku odnotowuje się wysoką liczbę interwencji i akcji ratowniczych prowadzonych przez straż pożarną. Z analizy danych za rok 2012 wynika, że jednostki straży pożarnej wyjeżdżały ogółem do wszystkich zdarzeń 12 049 razy. Stanowi to w porównaniu do roku 2011 wzrost o 196 interwencji.

Tabela 25. Zestawienie zdarzeń w latach 2005-2012 w województwie podlaskim

Rodzaje zdarzeń	2005	2007	2009	2011	2012
Pożary	5426	4353	4869	3771	4379
Miejscowe zagrożenia	6232	4353	8271	7816	7412
Alarmy fałszywe	195	232	291	266	258
Razem interwencji	11853	12765	13431	11853	12049

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z www.straz.bialystok.pl

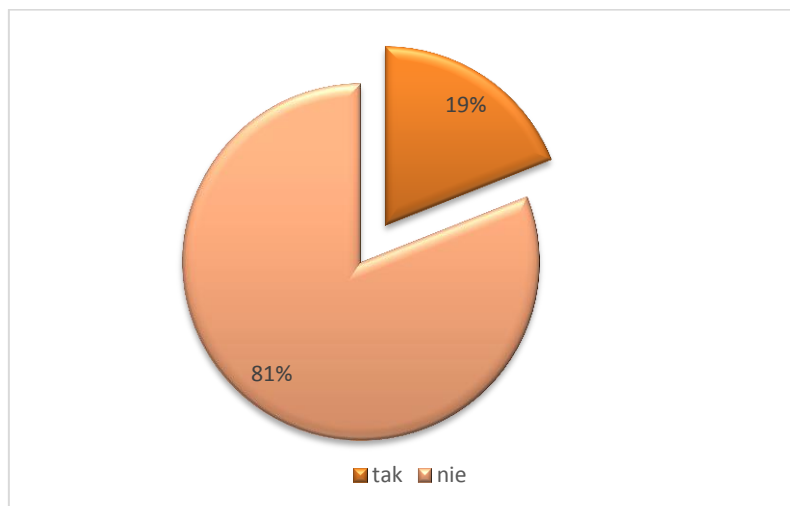
Cyberprzemoc

Poważną kwestią społeczną w ostatnich latach stała się przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych. Coraz częściej też „tradycyjne” konflikty rówieśnicze ze szkoły przenoszą się do sieci. Jest to problem coraz bardziej dotkliwy o czym świadczą wyniki prowadzonych badań. W I półroczu 2013 roku w Białymstoku Ośrodek Profilaktyki i Terapii dla Młodzieży i Dorosłych ETAP wśród uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych przeprowadził 27 spotkań informacyjno – edukacyjnych, w których

²³ Realizacja Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w województwie podlaskim w 2011 roku, Białystok, 2012, s. 3 i 4.

uczestniczyło łącznie 590 osób. Sprawozdanie z realizacji tych zajęć informuje, że 19% uczestników doświadczyło choć raz w życiu cyberprzemocy, 16 ankietowanych określiło siebie w roli sprawcy, 39 w roli ofiary i 58 w roli świadka. Wyniki badania dowodzą, że 81% osób objętych badaniem zdecydowanie nie doświadczało cyberprzemocy.

Wykres 23. Doświadczenie cyberprzemocy przez młodzież

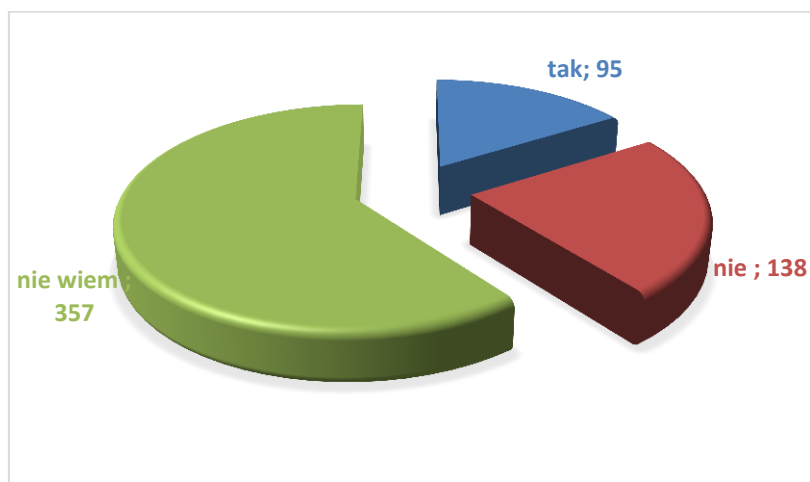

Źródło: Sprawozdanie całościowe z realizacji zajęć informacyjno – edukacyjnych dotyczących Cyberprzemocy w I półroczu 2013 roku realizowanym w Białymstoku

Ankietowani podają następujące okoliczności doświadczania cyberprzemocy:

- kręcenie filmów i robienie zdjęć
- włamanie się na czyjeś konto
- wklejanie kompromitujących zdjęć
- wulgarne telefony i smsy
- groźby, wyzwiska
- wysyłanie nagich zdjęć
- wyzywanie i obrażanie poprzez opisy
- złośliwe, wulgarne, przykre komentarze
- erotyczne smsy
- przerabianie artykułów w Internecie z czyimiś danymi
- zastraszanie

Wykres 24. Wiedza młodzieży dotycząca stosowania cyberprzemocy w szkole

Źródło: Sprawozdanie całościowe z realizacji zajęć informacyjno – edukacyjnych dotyczących Cyberprzemocy w I półroczu 2013 roku realizowanym w Białymstoku

Według danych, 16% respondentów twierdzi, że w ich szkole jest stosowana cyberprzemoc, 23% - że nie, natomiast 61% nic o tym nie wie. 26% ankietowanych stwierdziło, że w ich szkole są podejmowane działania na rzecz profilaktyki dotyczącej cyberprzemocy, 4% twierdzi, że nie, natomiast 32% nie posiada wiedzy na ten temat. Do najczęściej wymienianych działań profilaktycznych należą: zajęcia przeprowadzone przez pracowników specjalistycznych placówek, lekcje poświęcone tej tematyce, godziny wychowawcze, pracownicy szkoły - pedagog, nauczyciele, policja, apele szkolne. Zajęcia informacyjno – edukacyjne dotyczące profilaktyki uzależnień były „bardzo przydatne” i „przydatne” dla 51% respondentów.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrastające poczucie bezpieczeństwa mieszkańców województwa podlaskiego • Zmniejszająca się liczba przestępstw stwierdzonych • Malejąca liczba interwencji domowych • Gwarancja ciągłości zatrudnienia w służbach mundurowych („pewność jutra”) • Wzrost liczby pracowników z wykształceniem wyższym i znajomością języków obcych 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierna biurokracja na wielu szczeblach organizacyjnych • Złe warunki lokalowe wielu jednostek, utrudniające właściwe ich funkcjonowanie według standardów • Rosnąca liczba przestępstw gospodarczych

O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość wykorzystania funduszy unijnych na modernizację infrastruktury służb ochrony bezpieczeństwa • Współpraca samorządów, mediów i instytucji lokalnych ze służbami mundurowymi • Wzrastające zaufanie społeczne do służb bezpieczeństwa i porządku publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost przestępczości międzynarodowej (przemyt, handel ludźmi) w związku z przygranicznym położeniem województwa podlaskiego • Zwiększenie zadań przewidzianych do wykonania przez służby ochrony bezpieczeństwa • Rozwój zjawiska cyberprzemocy i różnego rodzaju jej odmian

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Bezpieczeństwo publiczne”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.6 Zaspokajanie potrzeb kulturowych

Województwo podlaskie to region, zachwycający bogactwem różnorodności nie tylko przyrodniczych, ale i kulturowych. Jest to miejsce przyciągające atrakcjami turystycznymi, których nieodzownym elementem jest zróżnicowanie kulturowo-religijne regionu. Zawiłości historii regionu spowodowały, iż województwo podlaskie prócz Polaków zamieszkuje ludność białoruska, litewska, rosyjska, romska, tatarska, ukraińska i żydowska. Wielokulturowości regionu przejawia się w wielu elementach, wśród których warto podkreślić to: rękodzielnictwo, twórczość ludowa, tradycyjne obrzędy. Charakterystyczne jest również tkactwo szczególnie dwuosnowowe, garncarstwo, w tym ceramika siwa i plecionkarstwo.

Największym ośrodkiem kultury w województwie podlaskim jest Białystok, kolejne ważne centra – to miasta: Łomża i Suwałki. Na terenie tych miast znajduje się większość profesjonalnych, działających na wysokim poziomie merytorycznym instytucji, jak np.: teatry, filharmonia, galerie sztuki itp. Instytucje te pełnią ważną rolę kulturotwórczą, edukacyjną i upowszechnieniową, oddziaływującą na teren całego województwa.

W 2012 r. - 21 czołowych instytucji zajmujących się propagowaniem kultury i sztuki na terenie województwa podlaskiego zawiązało „Współturę”. Jest to projekt, którego główna

ideą jest współpraca w realizacji działań na rzecz kultury i sztuki na terenie województwa podlaskiego.

Funkcjonowanie kultury w znacznym stopniu zależy od stanu liczebnego instytucji, organizacji i innych podmiotów świadczących usługi w zakresie kultury, od ich aktywności, a zatem od ilości i jakości oferty kulturalnej oraz od popytu ludności na uczestnictwo w przedsięwzięciach kulturalnych. Celem tworzenia banku wiedzy o lokalnej kulturze w województwie podlaskim w 2012 roku swoją działalność rozpoczęło Regionalne Obserwatorium Kultury, którego zamierzeniem jest również aktywne, twórcze i merytoryczne włączanie się w budowanie strategii rozwoju kultury na szczeblu regionalnym, tworzenie rekomendacji podmiotom zajmującym się kulturą oraz monitorowanie nowych trendów w rozwoju kultury.

W 2012 r. Regionalne Obserwatorium Kultury w województwie podlaskim przeprowadziło badanie nt. „Diagnoza partycypacji w kulturze w województwie podlaskim”. Analiza wykazała, że województwo podlaskie pod względem wszystkich rodzajów instytucji kultury znajduje się poniżej średniej krajowej liczby instytucji na jedno województwo. „Województwo charakteryzuje się najmniejszą liczbą bibliotek publicznych w skali krajowej (2,9% wszystkich jednostek krajowych), jedną z najsłabiej rozwiniętych infrastruktur domów kultury oraz podobnych instytucji (4,2%), a także kin stałych (3,3%). (...) Udział mieszkańców województwa podlaskiego w wykorzystaniu instytucji kultury kształtuje się na poziomie przeciętnym w przypadku domów kultury i teatrów, niskim w przypadku muzeów i kin oraz bardzo niskim w przypadku bibliotek publicznych i galerii. Może wynikać to nie tylko z mniejszej dostępności instytucji poszczególnych typów, ale też z odmiennych zainteresowań i aspiracji mieszkańców bardziej rolniczych i mniej zurbanizowanych niż pozostałych w częściach kraju miejscowości”²⁴.

Z badania wynika, że w odniesieniu do zróżnicowania terytorialnego uczestnictwa mieszkańców w ofercie instytucji kultury, „specyfiką województwa podlaskiego jest uczęszczanie mieszkańców głównie na imprezy organizowane przez domy kultury i podobne instytucje (...). W województwie podlaskim na jedną instytucję typu dom kultury przypada 55 imprez rocznie, nieco mniej niż średnia krajowa wynosząca 60 imprez. Jednocześnie w miastach zorganizowano niemal dwukrotnie więcej imprez niż na wsi. W przeliczeniu na jedną instytucję było to już nawet trzykrotnie więcej imprez zorganizowanych przez miejskie

²⁴ Regionalne Obserwatorium Kultury w województwie podlaskim, *Diagnoza partycypacji w kulturze w województwie podlaskim*, Białystok 2012, s. 11

domy kultury. (...) Udział w wydarzeniach organizowanych przez placówki miejskie i wiejskie w województwie podlaskim wynosił nieco powyżej średniej krajowej. Niemniej w miastach regionu w wydarzeniach kulturalnych uczestniczyło niemal pięciokrotnie więcej osób²⁵.

Poniższa tabela prezentuje dane liczbowe Głównego Urzędu Statystycznego nt. liczby placówek prowadzących w latach 2009-2011 na terenie województwa podlaskiego działalność kulturową.

Tabela 26. Placówki kulturowe na terenie województwa podlaskiego

Województwo Podlaskie	2005	2007	2009	2011
biblioteki i filie	256	248	246	247
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	155	141	136	130
kina	19	19	15	14
widzowie w kinach na 1000 ludności	253	372	666	690
muzea łącznie z oddziałami	26	30	24	27
zwiedzający muzea i oddziały na 1000 ludności	114,39	111,15	91,04	125,75
teatry i instytucje muzyczne	5	6	7	7
widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców	280,84	331,02	335,84	273,71
domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	166	174	169	158
galerie i salony sztuki	27	28	35	35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Banku Danych Lokalnych

Diagnoza partycypacji w kulturze w województwie podlaskim wykazuje, że w latach 2005-2011 o blisko 3,5 % zmniejszyła się regionalna sieć biblioteczna. Dostępne informacje wskazują na fakt, że na przestrzeni ostatnich lat poprawie uległo natomiast ich dostosowanie do osób niepełnosprawnych w zakresie wejść do budynku i udogodnień we wnętrzu. Odnotowano również spadek czytelników. W roku 2011 w stosunku do roku 2005 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zarejestrowano ponad 16% spadek. „W 2011 roku w województwie działało też 57 bibliotek naukowych i fachowych – o 3 mniej niż w 2007 roku, dla którego pochodzą wcześniejsze dostępne dane w tym zakresie²⁶.”

²⁵ Tamże, s. 12-13

²⁶ Tamże, s. 14

W latach 2005-2011 o blisko 26% zmniejszyła się liczba kin w województwie podlaskim. „Jednocześnie jednak poprzez pojawienie się multipleksu w Białymstoku wzrosła ogólna liczba dostępnych sal i miejsc na widowni. W 2011 roku 16 z 29 sali kinowych regionu, czyli 55%, znajdowało się w Białymstoku. Również ponad połowa miejsc na widowniach znajduje się w stolicy województwa”²⁷. Dane statystyczne wskazują, również na fakt, że pomimo spadku liczby kin, w latach 2005-2011 znacznie wzrósł wskaźnik liczby widzów w kinach na 1000 mieszkańców, z 253 do 690. Warto odnotować, iż w roku 2011 „ponad 91% seansów kinowych w regionie miało miejsce w Białymstoku”²⁸.

W latach 2005-2011 na terenie województwa podlaskiego zmianie ulegała liczba placówek muzealnych. W roku 2011 odnotowano 27 tego typu placówek. Jak się okazuje są one dość rozproszone na terenie regionu, w 2011 roku 18,5% zlokalizowanych było w Białymstoku. W roku 2011 w porównaniu do roku 2005 zarejestrowano niemal 10% wzrost liczby odwiedzin muzeów. Negatywnie należy ocenić natomiast stopień dostosowania muzeów do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych wskazują, że w roku 2011 tylko jeden obiekt przystosowany był do osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, 4 obiekty miały przystosowane wejście do budynku, natomiast tylko 2 posiadały udogodnienia wewnątrz pomieszczenia.

W województwie podlaskim działają cztery profesjonalne sceny – 2 teatry dramatyczne i 2 teatry lalkowe, Łomżyńska Orkiestra Kameralna oraz Opera i Filharmonia Podlaska – Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku, która rozpoczęła swoją działalność w 2012 r. Instytucje te prowadzą różnorodną działalność teatralną i muzyczną. W ich bogatym i różnorodnym repertuarze znajdują się spektakle operowe, muzyczne, teatralne, a ponadto koncerty symfoniczne, muzyki jazzowej, rockowej czy alternatywnej. W latach 2005-2011 o 26% spadła liczba mieszkańców przypadających na jedno miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych. Ponadto w roku 2011 w stosunku do roku 2005 zarejestrowano 3% spadek liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców. Warto jednak odnotować, że w roku 2011 względem roku poprzedniego wskaźnik ten spadł aż o ponad 18%.

Około 81% obecnych w regionie przedstawień w teatrach dramatycznych i 65% w teatrach lalek w 2011 roku przypadało na Białystok. Podobnie było z widownią – w pierwszym przypadku stanowiła 95% wszystkich odbiorców przedstawień z regionu,

²⁷ Tamże, s. 15

²⁸ Tamże, s. 15

w drugim 65%. Opera i Filharmonia Podlaska prowadzi zaś 85% przedstawień i koncertów w województwie oraz posiada 87% widzów i słuchaczy.

Ilość obiektów wystawienniczych w roku 2011 wzrosła w stosunku do lat 2007-2009, natomiast spadła w stosunku do roku 2005. Jednocześnie odnotuje się niski wskaźnik w zakresie dostosowania obiektów do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. „W 2011 roku w Białymstoku znajdowało się 37,5% wszystkich obiektów działalności wystawienniczej regionu, tu też miała miejsce niemal połowa wystaw oraz około 95% wystaw z wykorzystaniem nowych mediów i seansów filmowych związanych z działalnością wystawienniczą. Wystawy gromadziły 73% wszystkich zwiedzających z regionu oraz 90% w przypadku seansów filmowych. Białostockie galerie w 2011 roku gościły niemal wszystkie wystawy zagraniczne i międzynarodowe w regionie oraz realizowały wszystkie wystawy wywodzące się z regionu za granicą”²⁹.

Domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice stanowią najbardziej dostępne dla mieszkańców województwa podlaskiego instytucje kultury. Z danych dostępnych na rok 2011 wynika, że na terenie województwa podlaskiego działało 158 tego typu placówek, o blisko 5% mniej niż w roku 2005. Odnotowano 6 748 imprez zorganizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice, tj. o blisko 11% mniej niż w roku 2005, o 20% mniej niż w 2007 i 27% mniej w porównaniu do roku 2009.

W województwie podlaskim obok samorządowych instytucji kultury różnego szczebla, swoją działalność w zakresie kultury prowadzą liczne organizacje pozarządowe szkoły, parafie, osoby prywatne, grupy nieformalnych. Działalność tych instytucji uzupełniają nieinstytucjonalne zespoły teatralne oraz liczne grupy muzyczne. Pozytywnym zjawiskiem jest duża aktywność organizacji pozarządowych, w tym mniejszości narodowych, szczególnie w zakresie działań twórczych, edukacyjnych i regionalnych.

Reasumując powyższe rozwój kultury w naszym regionie wciąż jest niewystarczający. Stan obiektów kulturowych istniejących na terenie województwa podlaskiego, ich wyposażenia techniczne czy też dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych pozostawia wiele do życzenia. Ponadto uczestnictwo w kulturze w województwie podlaskim charakteryzuje się dużymi dysproporcjami pomiędzy regionem i stolicą województwa - Białymstokiem.

²⁹ Tamże, s.18

Wyniki badań przeprowadzone przez Regionalne Obserwatorium Kultury na reprezentatywnej próbie mieszkańców województwa dowodzą, że „co trzeci badany ocenia obecną ofertę kulturalną swego miejsca zamieszkania jako przeciętną bądź słabą. Blisko połowa mieszkańców województwa uważa, iż jest ona dobra bądź bardzo dobra. Istotnie gorzej oceniają ofertę osoby mieszkające poza Białymstokiem. Białystok jako stolicę województwa cechuje niedoinwestowanie infrastruktury kultury oraz słaba promocja zewnętrzna. Miejska polityka kulturalna jest rozproszona, tworzona i realizowana przy minimalnym zaangażowaniu inicjatyw obywatelskich”³⁰. Maleje znaczenie kultury w życiu rodziny. Niskie dochody rodzin z regionu powodują przesunięcie kultury w jej tradycyjnych formach na niskie miejsce w strukturze wydatków, zaś komercjalizacja różnych form działalności kulturalnej w dużym stopniu ogranicza jej dostępność rodzinom biedniejszym i bezrobotnym. Sytuacja gospodarcza w województwie podlaskim sprawia, że znaczna część rodzin (szczególnie na wsi) ogranicza wydatki związane z uczestnictwem w kulturze. Badania statystyczne dowodzą, że największą barierą nie uczestnictwa w kulturze jest brak pieniędzy, czasu oraz w przypadku osób spoza Białegostoku, odległość od miejsca wydarzenia. W przypadku analizy dostępu do „kultury wysokiej” dowiadujemy się, że „blisko połowa mieszkańców województwa w ostatnim roku nie odwiedziła żadnej instytucji kultury „wysokiej”: opery, filharmonii, teatru, galerii sztuki, muzeum”³¹. Wyniki aktualnych analiz wskazują, że typowym nie użytkownikiem „kultury wysokiej” jest „osoba po 60 roku życia, spoza Białegostoku, z przeciętną bądź słabą sytuacją gospodarstwa domowego, emerytowana, z wykształceniem podstawowym bądź zawodowym”³².

Zauważa się ponadto, że „blisko 40% osób nie jest w stanie spontanicznie podać ani jednego wydarzenia kulturalnego, imprezy kulturalnej odbywającej się w województwie. Województwo nie posiada zatem jeszcze dużego i rozpoznawalnego wydarzenia kulturalnego integrującego mieszkańców województwa, obecnego w powszechnej świadomości oraz promującego je na zewnątrz. Co istotne z badań wynika, że funkcji takich nie spełniają wysokobudżetowe imprezy jak: Białystok Pozytywne Wibracje czy Podlaska Oktawa Kultur. Słaba jest znajomość spontaniczna instytucji kulturalnych. Jedynie kilka z nich (Opera i Filharmonia Podlaska, Teatr Dramatyczny oraz Teatr Lalek) jest w miarę dobrze kojarzona. Reszta jest słabo pamiętana. Dopiero wymienienie z nazwy danej instytucji aktywizuje

³⁰ <http://www.soclab.org.pl/wp-content/uploads/2012/05/Wyniki-diagnozy-kultury-woj-podlaskie-informacja-prasowa-17.12.2012-AK.pdf>

³¹ Tamże

³² Tamże

i przywołuje w pamięci jej znajomość. Świadczy to o słabym wizerunku instytucji kulturalnych³³.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Zróżnicowanie kulturowe ludności zamieszkującej województwo podlaskie pod względem wyznaniowym, etnicznym i narodowościowym • Powiązanie krajobrazu kulturowego z bogactwem podlaskiej przyrody • Bogate dziedzictwo materialne, wyrażające się szczególnie w unikatowym w skali kraju drewnianym budownictwie • Duża liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze kultury • Duża liczba twórców ludowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedofinansowanie instytucji kulturalnych, mniejszych miast i wsi • Bardzo słabo rozwinięta infrastruktura domów kultury oraz instytucji pokrewnych • Duże dysproporcje oferty kulturowej pomiędzy regionem a stolicą województwa
O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie działań sprzyjających rozwojowi infrastruktury kulturalnej • Rozwój czytelniczych i nowoczesnych technik informacyjnych sprzyjających rozwijaniu zainteresowań w sferze kultury • Wspieranie inicjatyw mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych • Rozwój środowisk twórczych • Zwiększenie wydatków publicznych na rozwój kultury • Korzystanie z funduszy unijnych przeznaczanych na ochronę i rozwój kultury • Wspieranie działań sprzyjających dostępności do placówek kulturalnych (np. noc muzeów) • Zwiększenie ilości imprez festiwalowych o charakterze ponadregionalnym 	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszanie się znaczenia kultury w życiu rodziny (malejące dochody podlaskich rodzin) • Brak systematycznych badań nad kulturą • Niż demograficzny, emigracja zarobkowa ludzi z regionu, starzenie się społeczeństwa • Postrzeganie województwa podlaskiego jako regionu o niskim poziomie korzystania z ofert kulturalnych • Niska tolerancja społeczna

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Zaspokojenie potrzeb kulturowych”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

³³ Tamże

3.7 Funkcjonowanie rodzin podlaskich z osobami niepełnosprawnymi i starszymi

Sytuacja osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim

Według Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 roku wynika, że w województwie podlaskim zamieszkuje 131,8 tys. osób, które zadeklarowały ograniczenie zdolności do wykonywania czynności podstawowych dla swojego wieku. Liczba ta stanowi 11% ogółu ludności województwa, wobec 12,9% w 2002 r. Oznacza to, że co 9 mieszkańców regionu w 2011 r. był osobą niepełnosprawną.

Analiza osób niepełnosprawnych ze względu na płeć dowodzi, że kobiety wśród ogółu osób niepełnosprawnych z terenu województwa podlaskiego stanowiły 70,9 tys. (ok 54%). Wyniki NSP 2011 wskazują, że w porównaniu do roku 2002 w liczbie kobiet niepełnosprawnych odnotowano spadek o 13,3%. „W miastach liczba kobiet niepełnosprawnych uległa ograniczeniu o 3,2%, natomiast na wsi o 25,1%. Niepełnosprawni mężczyźni tworzyli nieco mniejszą grupę liczącą 60,8 tys. osób, zaś w stosunku do poprzedniego spisu ich zbiorowość zmniejszyła się o 18,0%. Podobnie jak wśród kobiet, spadek liczby niepełnosprawnych mężczyzn był znacznie mniej widoczny w miastach niż na wsi i osiągnął odpowiednio 9,4% i 27,6%”³⁴.

Analizując wyniki obu spisów powszechnych zauważa się istotne zmiany w strukturze osób niepełnosprawnych. „Liczba osób niepełnosprawnych prawnie w 2011 r. wyniosła 84,2 tys. i zmniejszyła się w stosunku do zanotowanej w 2002 r. o prawie 33%, przy czym większy spadek zanotowano wśród osób mieszkających na wsi (o 49,0%) niż w miastach (o 20,0%)”³⁵. Przeobrażenia w liczbie zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie wynikają przede wszystkim ze zmian w przepisach prawnych i zaostrzeniu przepisów dotyczących przyznawania rent z tytułu niezdolności do pracy i podobnych świadczeń. W 2011 r. grupa tych osób stanowiła 7,0% ogółu ludności województwa, podczas gdy w 2002 r. ich odsetek wynosił 10,4%.

³⁴ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s. 67

³⁵ Tamże, s. 68

Tabela 27. Osoby niepełnosprawne według miejsca zamieszkania i płci

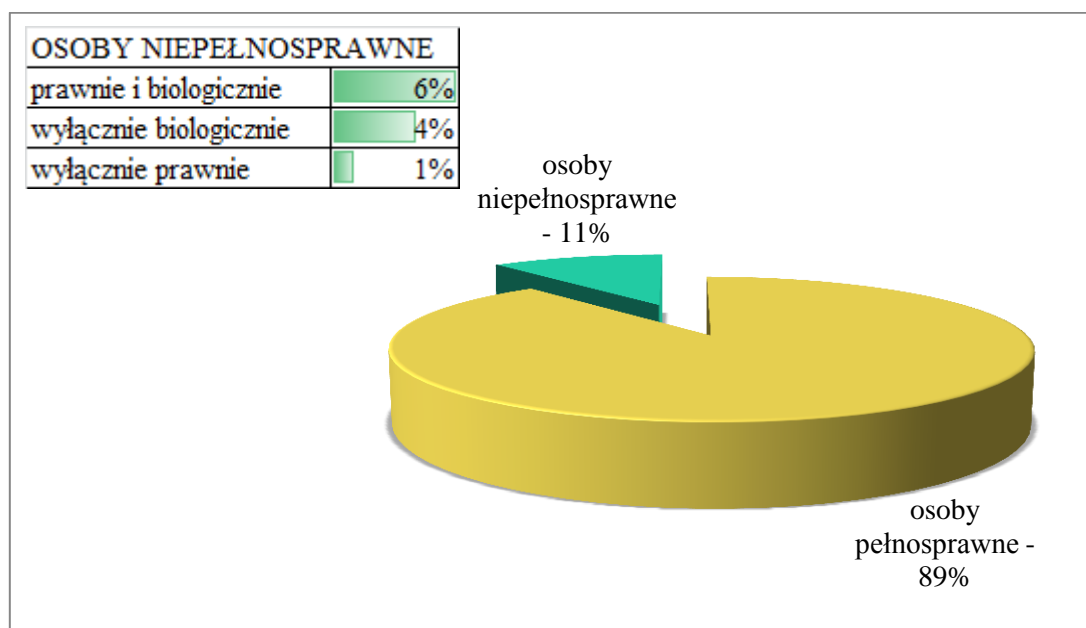
Osoby niepełnosprawne	2002		2011		2002		2011		2002		2011	
	Ogółem				Miasta				Wieś			
	W tysiącach		2002=100		W tysiącach		2002=100		W tysiącach		2002=100	
Ogółem	156,0	131,8	84,5	83,3	78,2	93,9	72,7	53,6	73,7			
<i>Mężczyźni</i>	74,2	60,8	82,0	39,2	35,5	90,6	34,9	25,3	72,4			
<i>Kobiety</i>	81,8	70,9	86,7	44,0	42,6	96,8	37,8	28,3	74,9			
Prawnie ^a	125,6	84,2	67,1	69,7	55,7	80,0	55,9	28,5	51,0			
<i>Mężczyźni</i>	62,3	41,7	66,9	34,0	27,0	79,5	28,2	14,6	51,8			
<i>Kobiety</i>	63,3	42,6	67,3	35,7	28,7	80,4	27,6	13,9	50,3			
Tylko biologicznie	30,4	47,5	156,3	13,6	22,5	165,4	16,8	25,1	149,0			
<i>Mężczyźni</i>	11,9	19,2	161,1	5,2	8,5	162,8	6,7	10,7	159,7			
<i>Kobiety</i>	18,5	28,3	153,3	8,4	13,9	167,0	10,1	14,4	142,0			

a Wyłącznie prawnie oraz prawnie i biologicznie.

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s. 68

Warte odnotowania jest również to, iż w stosunku do wyników spisu z 2002 r. aż o 56,3% wzrosła liczba osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie, tj. takich, które nie posiadają orzeczenia, ale odczuwają ograniczenie zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku. W 2011 r. odnotowano ich 47,5 tys., tj. 4,0% ogółu ludności województwa. Intensywny wzrost liczby osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie obserwowano zarazem w miastach (o ponad 65%), jak i na wsi (o blisko 50%).

Wykres 25. Osoby pełnosprawne i niepełnosprawne w % ogółu ludności w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s. 69

Narodowy Spis Powszechny przeprowadzony w roku 2011 dowodzi, że pośród ogółu osób niepełnosprawnych mężczyźni stanowili 46,2%. Najliczniejszą grupę tworzyli „deklarujący ograniczenie sprawności oraz posiadanie odpowiedniego orzeczenia wydanego przez organ do tego uprawniony, tzn. niepełnosprawni prawnie i biologicznie. Ich odsetek w ogólnej liczbie niepełnosprawnych mężczyzn wynosił 58,7%, przy czym najwięcej, bo aż 29,8% odczuwało umiarkowane ograniczenie sprawności, 17,7% oceniało swoją sprawność jako poważnie ograniczoną, zaś 11,3% – jako całkowicie ograniczoną”³⁶.

W przypadku osób niepełnosprawnych kobiety stanowiły nieco wyższy odsetek niż mężczyźni, ze wskaźnikiem procentowym o wartości - 53,8% wszystkich osób niepełnosprawnych. Odsetek kobiet niepełnosprawnych prawnie i biologicznie wśród ogółu niepełnosprawnych kobiet w 2011 r. wynosił 51,6%. Kobiety nieco rzadziej niż mężczyźni deklarowały ograniczenia sprawności. W przypadku umiarkowanego ograniczenia sprawności było ich o 3,7% mniej, poważnego – o 2,1% mniej, natomiast całkowitego – o 1,5% mniej.

W gronie niepełnosprawnych mężczyzn 31,5% stanowiły osoby nieposiadające odpowiedniego orzeczenia, a deklarujące ograniczenie sprawności.

³⁶ Tamże, s. 69

Tabela 28. Osoby niepełnosprawne według płci w 2011 r.

Osoby niepełnosprawne	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem w tysiącach	131,8	60,8	70,9
W odsetkach			
Tylko prawnie o stopniu:	9,1	9,8	8,5
• <i>Znacznym</i>	1,4	1,3	1,4
• <i>Umiarkowanym</i>	2,9	2,9	2,9
• <i>Lekkim</i>	3,8	4,3	3,3
W wieku 0-15 lat posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	0,4	0,4	0,3
Nieustalonym	0,6	0,7	0,6
Prawnie i biologicznie odczuwający ograniczenie sprawności:	54,9	58,7	51,6
• <i>Całkowite</i>	10,5	11,3	9,8
• <i>Poważne</i>	16,6	17,7	15,6
• <i>Umiarkowane</i>	27,8	29,8	26,1
Tylko biologicznie odczuwający ograniczenie sprawności:	36,1	31,5	40,0
• <i>Całkowite</i>	1,8	1,6	2,0
• <i>Poważne</i>	9,8	8,2	11,1
• <i>Umiarkowane</i>	24,5	21,7	26,8

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie podlaskim, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012, s. 70

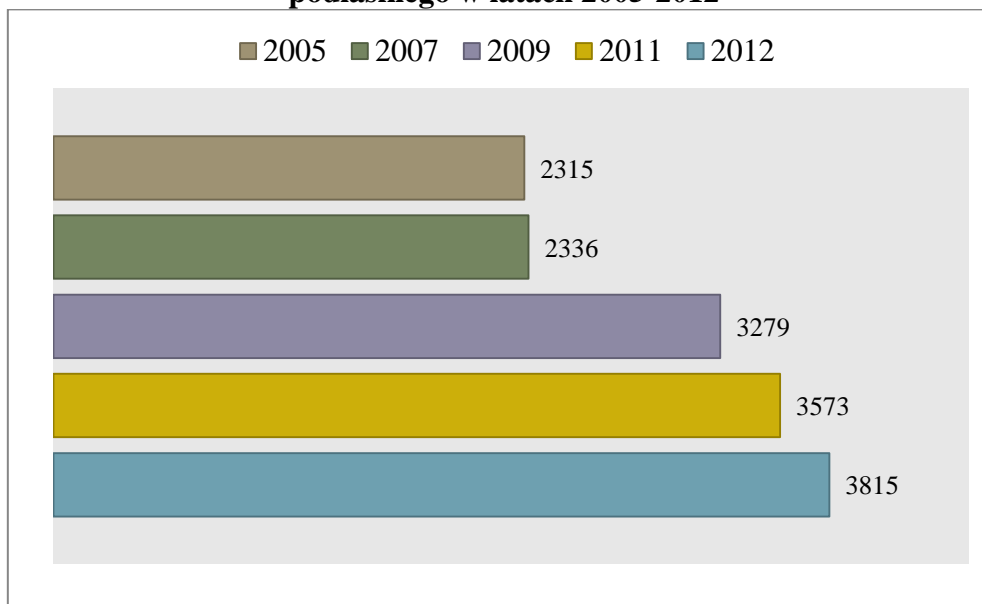
Wśród kobiet odsetek ich był znacznie wyższy i wyniósł 40,0%. W grupie osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie, zarówno mężczyźni jak i kobiety, najczęściej deklarowali umiarkowane ograniczenie sprawności (odpowiednio 21,7% i 26,8% ogólnej liczby osób niepełnosprawnych danej płci).

Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy

W roku 2012 w powiatowych urzędach pracy województwa podlaskiego zarejestrowanych były 3 815 osób niepełnosprawnych, w tym 1 570 kobiet i 872 mieszkańców wsi. W porównaniu do roku 2011 zanotowano około 7% wzrost ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w grupie niepełnosprawnych mieszkańców województwa

podlaskiego. W 2012 r. osoby niepełnosprawne stanowiły 5,6% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych.

Tabela 29. Bezrobotni niepełnosprawni zarejestrowani w urzędach pracy województwa podlaskiego w latach 2005-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów badawczych Wojewódzkiego Urzędu Pracy

Poziom bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych rośnie z roku na rok. Z danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy wynika, że największy odsetek osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowano w końcu 2012 r. w PUP w: Suwałkach (7,9%), Bielsku Podlaskim (7,7%) i Łomży (7,4%), najmniejszy zaś w PUP w: Sejnach (1,3%), Kolnie (2,2%) i Grajewie (2,3%).

Tabela 30. Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne w powiatowych urzędach pracy w 2012 roku

Powiatowy Urząd Pracy	Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych	% udział do ogółu bezrobotnych
Augustów	125	3,0
Białystok	1764	7,0
Bielsk Podlaski	155	7,1
Grajewo	96	2,3
Hajnówka	142	6,2
Kolno	69	2,2
Łomża	481	7,4
Mońki	72	3,4
Sejny	23	1,3
Siemiatycze	91	5,3
Sokółka	218	4,5
Suwałki	411	7,9
Wysokie Maz.	61	2,6
Zambrów	107	3,6
Woj. podlaskie	3 815	5,6

Źródło: Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2012 Rok, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Białystok 2013, s. 91

Stopień niepełnosprawności różnicuje aktywność zawodową tej grupy osób. Bezrobotni niepełnosprawni z terenu województwa podlaskiego to najczęściej osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności. Stanowią oni 81,7% ogółu osób bezrobotnych niepełnosprawnych.

Tabela 31. Osoby niepełnosprawne bezrobotne wg stopnia niepełnosprawności w 2012 r.

Grupy wiekowe	Bezrobotne osoby niepełnosprawne	
	liczba	% do ogółu
Znaczny	48	1,3
Umiarkowany	649	17,0
Lekki	3 118	81,7
Ogółem	3 815	100,0

Źródło: Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2012 Rok, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Białystok 2013, s. 92

Umiarkowany stopień niepełnosprawności posiadało 17,0% osób bezrobotnych. Nieliczną grupę stanowiły osoby bezrobotne ze znacznym stopniem niepełnosprawności –

1,3%. Najczęściej występujący wśród bezrobotnych osób niepełnosprawnych rodzaj niepełnosprawności to:

- upośledzenie narządu ruchu (1 286 osób – 33,7%),
- choroby narządu wzroku (429 osób – 11,2%),
- choroby psychiczne (424 osoby – 11,1%)
- choroby układu oddechowego i krążenia (392 osoby – 10,3%).

Tabela 32. Osoby niepełnosprawne bezrobotne wg wieku w 2012r.

Grupy wiekowe	Bezrobotne osoby niepełnosprawne	
	liczba	% do ogółu
18 – 24	226	5,9
25 – 34	492	12,9
35 – 44	667	17,5
45 – 54	1 170	30,7
55 – 59	929	24,4
60 i więcej	331	8,7
Ogółem	3 815	100,0

Źródło: *Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2012 Rok, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Białystok 2013, s. 92*

Spośród zarejestrowanych w końcu 2012 r. bezrobotnych osób niepełnosprawnych, najliczniej reprezentowana była grupa wiekowa 45-54 lata – 30,7%, najmniej liczne były natomiast najstarsza i najmłodsza grupa wiekowa – odpowiednio: 8,7% i 5,9%.

Tabela 33. Osoby niepełnosprawne bezrobotne wg wykształcenia w 2012 r.

Wykształcenie	Bezrobotne osoby niepełnosprawne	
	liczba	% do ogółu
Ogółem	3 815	100
Wyższe	188	4,9
Policealne i średnie zawodowe	762	20,0
Średnie ogólnokształcące	325	8,5
Zasadnicze zawodowe	1 197	31,4
Gimnazjalne	54	1,4
Podstawowe i podstawowe nieukończone	1 289	33,8

Źródło: *Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2012 Rok, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Białystok 2013, s. 92*

Populacja bezrobotnych osób niepełnosprawnych charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia. Jest to wynikiem istniejących barier architektonicznych w szkołach i uczelniach wyższych, barier w komunikowaniu się z resztą środowiska, problemów związanych z dojazdem do miejsca kształcenia, wyposażeniem w sprzęt rehabilitacyjny oraz pomoce dydaktyczne, a także barier psychologicznych.

W roku 2012 zaledwie 4,9% osób z orzeczonym stopniem niepełnosprawności posiadało wykształcenie wyższe, a tylko co piąty bezrobotny niepełnosprawny z terenu województwa podlaskiego legitymował się wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym. Wykształcenie poniżej średniego posiadało 66,6% bezrobotnych osób niepełnosprawnych. W 2012 roku w urzędach pracy województwa podlaskiego zarejestrowało się 4 430 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, które stanowiły 5,8% nowo rejestrujących się bezrobotnych.

W ciągu 2012 r. pracę podjęło 1 436 osób niepełnosprawnych. Pracę subsydiowaną podjęło 305 osób, w tym: do prac interwencyjnych skierowano 108 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, do pracy w ramach robót publicznych – 54 osoby. Dotację na rozpoczęcie działalności otrzymało 60 osób niepełnosprawnych. W szkoleniach i przekwalifikowaniach udział wzięło 96 osób niepełnosprawnych, staże rozpoczęło 256 osób niepełnosprawnych, prace społecznie użyteczne – 80 osób, a realizację indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego – 48 osób.

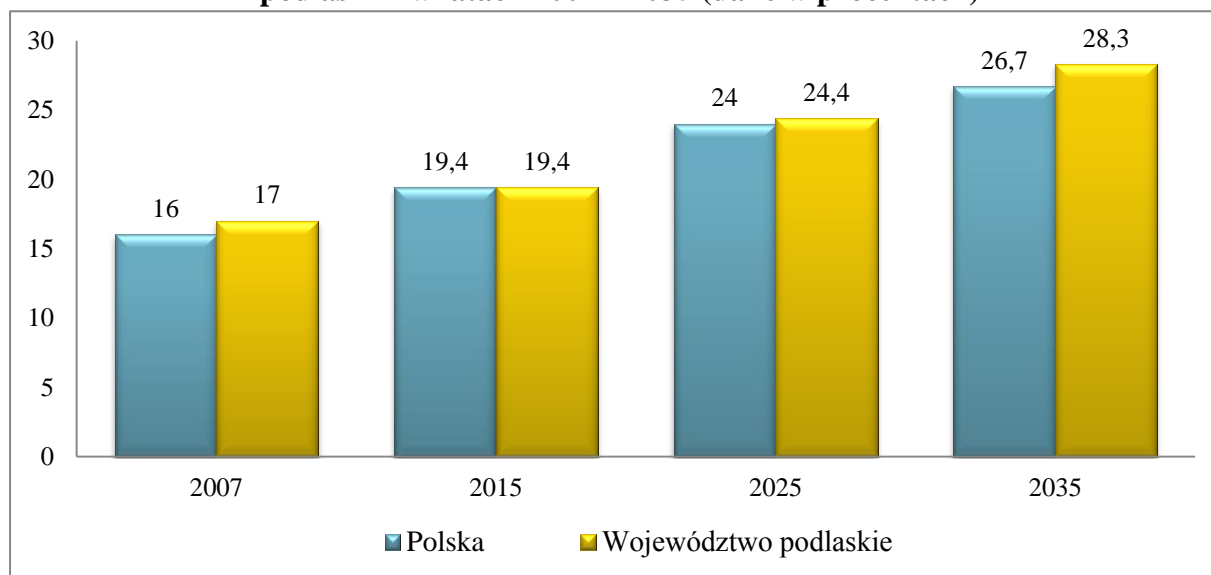
Sytuacja osób starszych

W Polsce od kilkunastu lat obserwowany jest proces zmiany struktury demograficznej, który charakteryzuje się rosnącym udziałem osób starszych w populacji ogółem. Skutki starzenia się społeczeństwa i związana z tym zjawiskiem kwestia społeczna ludzi starszych są przedmiotem badań wielu nauk tj. geriatry, psychogerontologii, geragogiki, oraz polityki społecznej. Starzenie się społeczeństwa jest efektem z jednej strony ograniczenia dzietności, a z drugiej wynika z szybkiego spadku umieralności wśród dorosłych, którzy w większym stopniu dożywają zaawansowanego wieku.

Główny Urząd Statystyczny (GUS) opierając się na analizie spisów powszechnych prognozuje pogłębienie procesu starzenia się społeczeństwa oraz zmiany w strukturze ludności według wieku. W Polsce do roku 2035 przewidywany jest ogólny spadek liczby

ludności o 2,1 mln. W województwie podlaskim również prognozuje się stały systematyczny spadek liczby ludności – o około 10% w roku 2035 w stosunku do roku 2007.

Wykres 26. Prognoza ludności powyżej 60 i 65 roku życia w Polsce i w województwie podlaskim w latach 2007 – 2035 (dane w procentach)

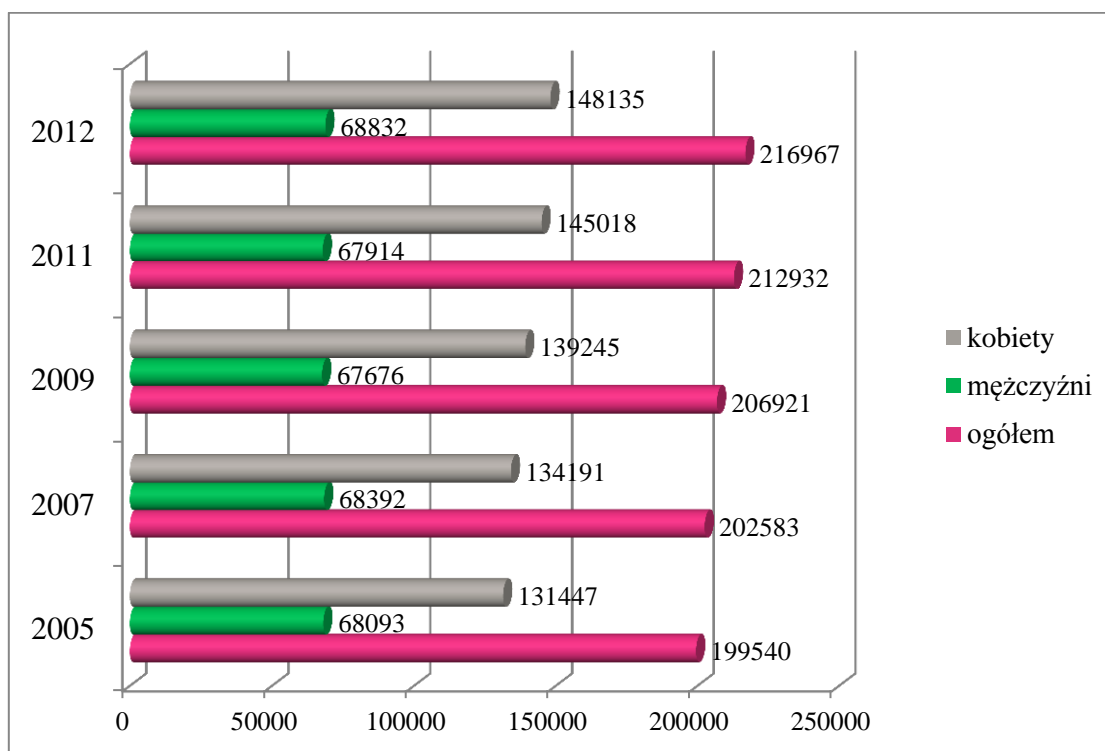

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Powyższy wykres obrazuje stały wzrost, na zbliżonym poziomie krajowym i województwa podlaskiego, liczby osób powyżej 60 i 65 roku życia. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego w ciągu 20 lat prawie podwoi się liczba ludzi starszych. W województwie podlaskim z roku na rok przybywa osób w wieku poprodukcyjnym.

W roku 2012 na województwo podlaskie zamieszkiwało ogółem 216 967 osób w wieku poprodukcyjnym (dla kobiet ten wiek wynosi 60 lat, zaś dla mężczyzn 65). Z poniższego wykresu wynika, że w roku 2012 w stosunku do roku 2005, liczba ludności w omawianej kategorii wiekowej wzrosła o 17 427 (o 8,03%). Mężczyźni stanowili 31,8%, zaś kobiety 68,2% ogółu ludności w wieku poprodukcyjnym (w roku 2011 stosunek ten wynosił odpowiednio – 32%, 68%).

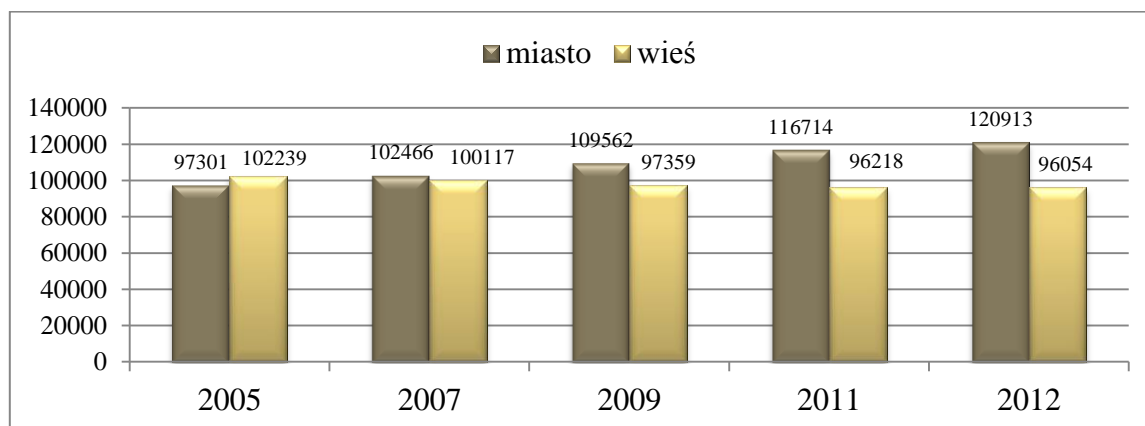
Wykres 27. Ludność w wieku poprodukcyjnym z podziałem na płeć w latach 2005-2012

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Zdecydowana większość osób w wieku poprodukcyjnym zamieszkuje na terenie miast. W roku 2012 na terenie miast zamieszkiwało 120 913 osób, tj. o 24 859 więcej niż na wsi. W roku 2012 w stosunku do roku 2005 liczba mieszkańców miast w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się o 24%, zaś mieszkańców wsi zmalała o 6%. Różnica w wysokości odsetków wynika z faktu, że część mieszkańców wsi emigrowało na tereny miejskie. Na wysokość odsetka wśród populacji wiejskiej ma również wpływ zmniejszenie się ogółu populacji (więcej zgonów niż urodzeń).

Wykres 28. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie podlaskim z podziałem na miejsce zamieszkania w latach 2005-2012

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W związku ze zmianami w strukturze demograficznej ludności istotna jest właściwa diagnoza potrzeb populacji osób starszych. Z analizy raportów opracowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku takich jak: „Instytucje wobec potrzeb osób starszych” i „Sytuacja osób starszych i ich rola społeczna na terenach wiejskich” wynika, że największe zapotrzebowania w województwie podlaskim względem osób starszych związane są z działaniem ich aktywizacji społecznej w następujących kwestiach: tworzenia ofert turystyczno - rekreacyjnych, szkoleń mających na celu utrzymanie przez ludzi starszych higieny osobistej i dbałości o wygląd zewnętrzny oraz działania integrujące pokolenia. Drugi aspekt to konieczność wsparcia psychologiczno - emocjonalnego osób w wieku podeszłym pojawiającego się w różnego rodzaju formach wspólnych przedsięwzięć np. wycieczki, wyjścia do kina lub teatru. Poważnym problemem jest również zagrożenie osamotnieniem i strach przed izolacją, odosobnieniem, spowodowane utrudnionym dostępem do życia kulturalno - rozrywkowego. Wśród osób starszych mieszkających na wsi istnieje problem wykluczenia społecznego, będący jednocześnie przyczyną poczucia ich bezużyteczności - ludzie ci uważają wówczas, że nie są nikomu potrzebni. Ta nieprzydatność dla otoczenia wynika między innymi z trudności w dostępie do wszelkiego rodzaju form aktywizujących na terenie obszarów wiejskich, ważną kwestią, podobnie jak wśród ludzi starszych w mieście, jest zapotrzebowanie na zorganizowanie wsparcia psychologiczno - emocjonalnego jako wynik wykluczenia społecznego i poczucia bezużyteczności w lokalnym środowisku.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie i modernizowanie infrastruktury służącej osobom niepełnosprawnym • Wysokie kwalifikacje kadry pracującej z osobami niepełnosprawnymi • Wzrost liczby pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne na otwartym rynku pracy • Wzrost świadomości społecznej w zakresie profilaktyki zdrowotnej i zdrowego stylu życia • Działalność organizacji pozarządowych świadczących swoje usługi na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych • Wzrost liczby wyspecjalizowanych organizacji świadczących swoje usługi na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych • Wzrost liczby realizowanych projektów z udziałem środków unijnych na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych • Wzrost aktywności osób niepełnosprawnych w celu poprawy własnej sytuacji życiowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Nieadekwatne kształcenie osób niepełnosprawnych do aktualnych potrzeb rynku pracy • Niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych • Niewielkie zainteresowanie prywatnych pracodawców zatrudnianiem osób niepełnosprawnych • Bariery architektoniczne i transportowe • Ograniczone wsparcie świadczone osobom niepełnosprawnym w miejscu ich zamieszkania • Uboga wiedza osób niepełnosprawnych o przysługujących im prawach • Duża liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej • System opieki zdrowotnej nie wychodzący naprzeciw potrzebom seniorów • Ograniczenia finansowe osób starszych i niepełnosprawnych wynikające z dużych wydatków na bieżące potrzeby oraz niskich emerytur/rent i ich waloryzacji • Obawa osób niepełnosprawnych przed podjęciem zatrudnienia ze względu na możliwość utraty świadczeń
O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Przystosowanie istniejącej infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych • Zwiększone wykorzystanie potencjału i wiedzy kadr instytucji i organizacji pozarządowych w udzielaniu wsparcia osobom niepełnosprawnym, • Przystosowanie aktów prawnych do sytuacji osób niepełnosprawnych • Rozszerzenie usług rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych i starszych • Większy poziom świadomości społecznej w zakresie rozumienia potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych • Możliwość wykorzystania środków z EFS na zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych • Dostępność uczelni wyższych oraz nowych kierunków kształcenia dla osób niepełnosprawnych • Wzrost poziomu wykształcenia osób 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący wzrost liczby osób starszych i niepełnosprawnych w związku ze starzeniem się społeczeństwa • Brak skuteczności działań prowadzących do włączenia osób niepełnosprawnych w życie społeczne • Zmniejszenie przez PFRON środków finansowych na aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy • Dysproporcje w możliwości skorzystania z usług społecznych pomiędzy miastem a obszarami wiejskimi • Wzrost kosztów realizacji usług społecznych oraz niewystarczające środki na realizację zadań w zakresie pomocy osobom starszym • Ograniczenia osób starszych z możliwości korzystania z technik informatycznych np. komputera, internetu • Brak stabilizacji obowiązującego systemu

<p>niepełnosprawnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uświadamianie pracodawców o korzyściach płynących z zatrudniania osób niepełnosprawnych • Uwzględnianie problematyki dotyczącej osób starszych i niepełnosprawnych w programach rządowych i unijnych • Wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy • Rozwój wolontariatu na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych 	<p>wsparcia dla pracodawców i pracowników (częste zmiany przepisów prawnych)</p>
---	--

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Funkcjonowanie rodzin podlaskich z osobami niepełnosprawnymi i starszymi”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.8 Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Z dniem 1 stycznia 2012 roku weszła w życie ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ma ona przeciwdziałać negatywnym tendencjom zabierania dzieci z niewydolnych wychowawczo i niezaradnych rodzin biologicznych i umieszczania ich w pieczy zastępczej. Głównym założeniem ustawy jest wsparcie dla rodzin będących w kryzysie w środowisku ich zamieszkania bez konieczności odrywania dzieci od rodziny. Ma ona sprawić, że mniej dzieci kierowanych będzie do pieczy zastępczej, a te, które do niej trafią, umieszczane będą przede wszystkim w rodzinnych formach opieki, zaś formy instytucjonalne (domy dziecka) stanowiąc będą małe środowiskowe placówki. Ustawa podkreśla zasadę, że odebranie dziecka rodzinie dysfunkcyjnej ma być ostatecznością, jako priorytet zakłada wsparcie rodzin z problemami oraz kładzie nacisk na profilaktyczną pomoc rodzinie.³⁷ Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym stanowi prymat wobec ingerencji i umieszczenia dzieci w środowisku zastępczym. Działania podejmowane w ramach systemu mają w efekcie sprawić, że dzięki w porę udzielonej pomocy wyeliminowane zostanie zagrożenie zabrania dziecka z rodziny, zaś w sytuacji koniecznego,

³⁷ M. Kaczmarek, *Szanse i bariery realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, „Problemy Opiekunów Wychowawców”, 2012, nr 2, s. 5.

okresowego umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej zostanie podjęta praca na rzecz szybkiego ich powrotu do rodziny. Stąd podstawowym narzędziem działania na rzecz dziecka jest praca z rodziną. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej umożliwia komplementarne podejście do problematyki pomocy i wsparcia rodziny w wychowaniu dzieci. Ponadto dokument ten reguluje zadania samorządów.

Gminy wykonują następujące zadania:

- ✓ profilaktyka środowiskowa dla rodzin wychowujących dzieci,
- ✓ praca z rodziną o zaburzonej funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Powiatom wydzielono następujące funkcje:

- ✓ prowadzenie rodzinnej pieczy zastępczej,
- ✓ prowadzenie instytucjonalnej pieczy zastępczej w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- ✓ usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej.

Samorząd województwa odpowiedzialny jest za:

- ✓ prowadzenie ośrodków adopcyjnych,
- ✓ prowadzenie placówek opiekuńczo-terapeutycznych (piecza instytucjonalna),
- ✓ prowadzenie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (piecza instytucjonalna).

Ustawa wprowadziła dwie całkowicie nowe formy pomocy rodzinie na poziomie gminy: rodziny wspierające i asystenta rodziny. **Rodziną wspierającą** może zostać rodzina wykazująca się odpowiednim zasobem umiejętności i pozytywnym doświadczeniem życiowym. Do jej zadań należy m.in. pomoc niewydolnej rodzinie w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz w kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Rodziny wspierające powoływane są z najbliższego otoczenia rodzin wymagających pomocy w oparciu o pozytywną opinię kierownika ośrodka pomocy społecznej i po zawarciu umowy o świadczenie pomocy. Rodziny wspierające pełnią swoją funkcję we współpracy z asystentem rodziny. Głównym zadaniem **asystenta rodziny** jest niedopuszczenie do oddzielenia dzieci od rodziny oraz podjęcie działań zmierzających do przezwyciężenia kryzysu w rodzinie. Ustawa nałożyła na asystenta rodziny szereg zadań. Odpowiada on m.in. za: opracowanie i realizację planu pracy z rodziną, współpracę z rodziną, pracownikiem socjalnym, w razie potrzeby koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, udzielanie pomocy powierzonym do opieki rodzinom w rozwiązywaniu ich problemów socjalnych, psychologicznych, opiekuńczo-wychowawczych, udzielanie wsparcia w poszukiwaniu pracy, w edukacji dzieci, podejmowanie w razie potrzeby działań interwencyjnych i zaradczych

w rodzinie. By sprostać stawianym wymaganiom, asystent nie może mieć pod opieką nie więcej niż 20 rodzin. Ustawa zastrzega także, że praca asystenta rodziny nie może być łączona z wykonywaniem obowiązków pracownika socjalnego. Jeżeli wszystkie środki wsparcia rodziny w środowisku zawiodą, dziecko decyzją sądu może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej, tj. rodzinnej lub instytucjonalnej.

Instytucjami, które podpisują umowy z rodzinami zastępczymi i wypłacają im należne świadczenia i wynagrodzenia są powiatowe centra pomocy rodzinie. W ich kompetencji pozostały także placówki opiekuńczo-wychowawcze. Nowością dla samorządów powiatowych jest tworzenie stanowiska „**organizator rodzinnej pieczy zastępczej**”. Odpowiada on m.in. za tworzenie nowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, za organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka, zarówno na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym, organizowanie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą np. prowadzenie grup wsparcia, pomoc wolontariuszy oraz rodzin pomocowych, poradnictwo dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz prowadzenie działalności diagnostyczno-konsultacyjnej i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą, zapewnienie osobom prowadzącym rodzinną pieczę zastępczą stałego wsparcia koordynatorów, zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, organizowanie opieki nad dzieckiem w przypadku, gdy osoby pełniące pieczę zastępczą okresowo nie mogą jej sprawować. Pod opieką jednego koordynatora nie może być więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Ustawa stworzyła również możliwość powołania tzw. **rodziny pomocowej**, która zajmie się dziećmi w czasie nieobecności rodziców zastępczych lub prowadzących rodzinny dom dziecka. Rodzina ta sprawuje opiekę nad podopiecznymi w czasie urlopu, udziału w szkoleniach, pobytu w szpitalu lub w związku ze zdarzeniem losowym rodziny zastępczej.

Ustawa określa również zadania samorządu wojewódzkiego. Ma on możliwość prowadzenia regionalnych placówek opiekuńczo - terapeutycznych przeznaczonych dla dzieci wymagających szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia nie mogą zostać umieszczone w powiatowych strukturach pieczy zastępczej. Ponadto marszałek ma możliwość utworzenia interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych dla dzieci do 1 roku życia, wymagających specjalistycznej opieki i oczekujących na przysposobienie. Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne mają

zapewniać dzieciom specjalistyczną opiekę medyczną i rehabilitacyjną.³⁸ Radykalne zmiany ustawa przyniosła w rozwiązaniach dotyczących adopcji. Zadania prowadzenia ośrodków adopcyjno-opiekuńczych z dniem 1 stycznia 2012 r. przeszły z poziomu powiatów na szczebel samorządu województwa. Problematykę adopcji oraz nadzór nad ośrodkami adopcyjno - opiekuńczymi przeniesiono do urzędów marszałkowskich.

Charakterystyka funkcjonowania placówek opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa podlaskiego

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, ograniczenia lub pozbawienie ich władzy rodzicielskiej jest ona realizowana w ramach pieczy zastępczej. Komplementarne podejście do problematyki pomocy i wsparcia rodziny w wychowaniu dzieci określają obowiązujące od 1 stycznia 2012 roku przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Rozkład liczbowy placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz liczbę miejsc jaki dysponują prezentuje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 16. Placówki opiekuńczo-wychowawcze na terenie województwa podlaskiego w latach 2009-2012

	ogółem		interwencyjne		socjalizacyjne		rodzinne		Wielofunkcyjne	
	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc
2009	18	681	1	14	2	60	5	30	10	577*
2010	17	664	1	14	2	60	4	26	10	564*
2011	17	598	1	14	4	114	4	27	8	443*
2012	24	455	X		20**	428	4	27	X	

*2009 w tym: interwencyjne- 113, hostel-16, socjalizacyjne- 318, dzienne- 130.

2010 w tym: interwencyjne- 113, hostel- 16, socjalizacyjne-305 ,dzienne- 130.

2011 w tym: interwencyjne- 92, hostel-16, socjalizacyjne- 235 ,dzienne- 100.

** w tym: 7 pełniących tylko funkcję socjalizacyjną (z 156 miejscami)

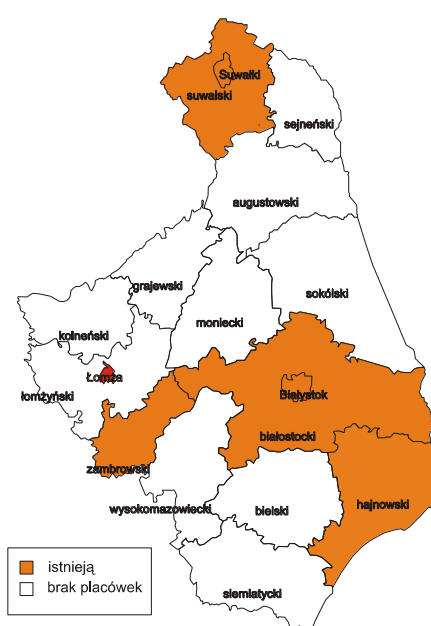
Źródło: Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2018, ROPS w Białymstoku, s. 32

³⁸ Art. 109-112 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.).

Po zmianie ustawy zwiększyła się liczba placówek oraz znacznie spadła w nich liczba miejsc. Wynika to między innymi z realizacji programów naprawczych celem osiągnięcia standardów określanych przepisami prawa (docelowo liczba dzieci w placówce nie powinna przekraczać 14).

Poniższe mapy prezentują lokalizacje placówek socjalizacyjnych i interwencyjnych oraz rodzinnych na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku.

Mapka 8. Rozmieszczenie placówek socjalizacyjnych i interwencyjnych w województwie podlaskim w roku 2012 w ujęciu powiatowym

Źródło: Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2018, ROPS w Białymstoku, s. 34

Mapka 9. Rozmieszczenie placówek rodzinnych w województwie podlaskim w roku 2012 w ujęciu powiatowym

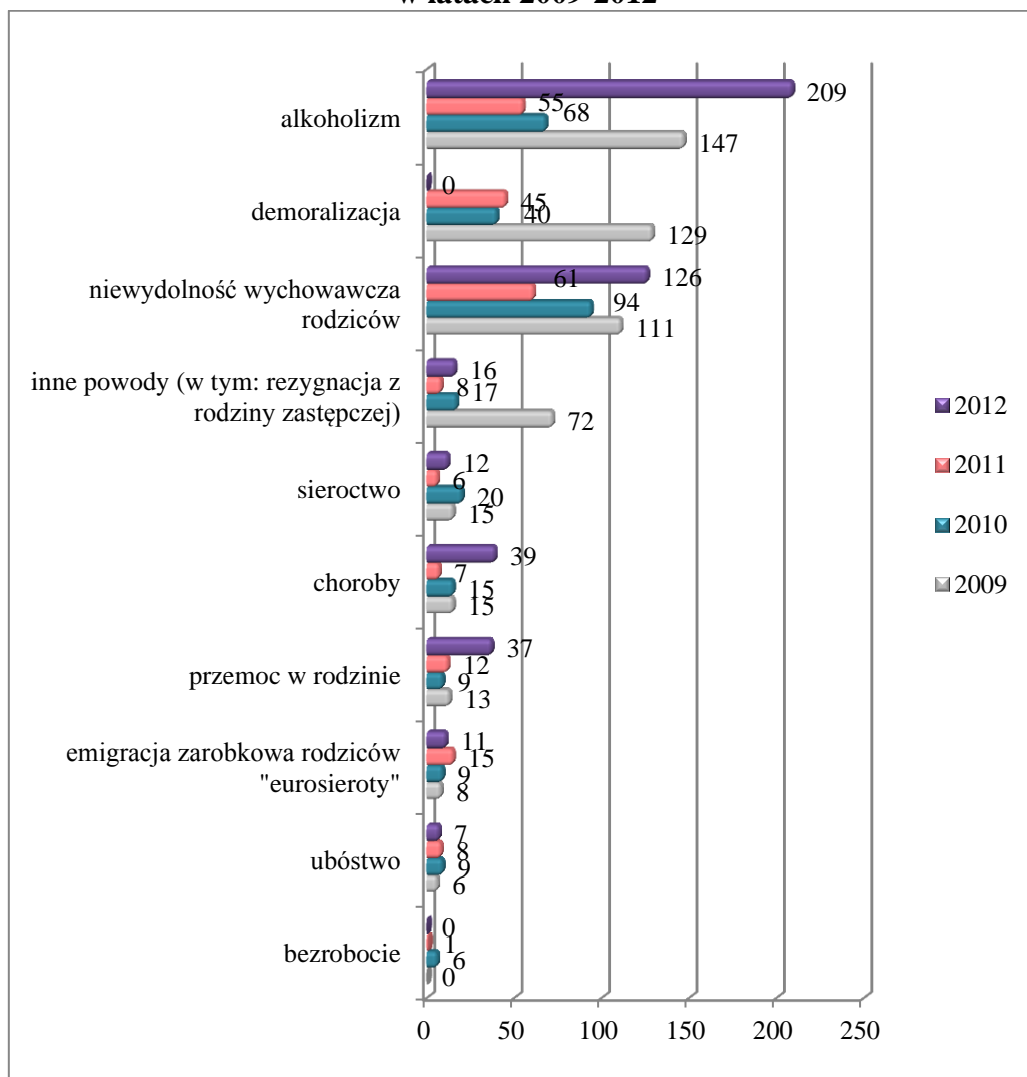

Źródło: Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2018, ROPS w Białymstoku, s. 34

Z danych liczbowych wynika, że na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku w placówkach opiekuńczo-wychowawczych umieszczonych zostało 500 dzieci. Rok wcześniej liczba ta była wyższa o 273 dzieci, zaś w stosunku do roku 2010 zmniejszyła się o 319.

W 2012 roku najczęstszymi przyczynami umieszczania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej był alkoholizm w rodzinie oraz niewydolność wychowawcza rodziców. W 2012 roku w stosunku do lat poprzednich znacznie wzrosła liczba umieszczanych dzieci z powodu choroby oraz przemocy w rodzinie.

Wykres 29. Przyczyny umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo - wychowawczych w latach 2009-2012

Źródło: Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2018, ROPS w Białymstoku, s. 35

Według obowiązujących przepisów dzieci mogą zostać umieszczone w instytucjonalnej formie pieczy zastępczej na podstawie pełnomocnego orzeczenia sądu lub na wniosek opiekuna.

Na terenie województwa podlaskiego dzieci najczęściej do placówek opiekuńczo-wychowawczych trafiają na podstawie orzeczenia sądu w sprawach opiekuńczych.

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych największy odsetek wychowanków stanowią dzieci w wieku 16-17 lat (29,2%), co czwarte dziecko zalicza się do kategorii wiekowej 13-15 lat, a co piąte ma mniej niż 10 lat.

Rodziny zastępcze

W roku 2009 w województwie podlaskim, przed wejściem w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011, w rodzinach zastępczych ogółem przebywało 1 729 dzieci, w roku 2010 – 1 689, a w 2011r – 1 674³⁹. Na przestrzeni analizowanych lat obserwuje się spadek liczby rodzin zastępczych z 1 126 rodzin w roku 2009 do 1 106 rodzin w roku 2011.

Tabela 34. Liczba rodzin zastępczych w województwie podlaskim w latach 2009-2011

Rodzaj rodziny zastępczej	2009	2010	2011
spokrewnione	958	945	936
niespokrewnione	139	133	135
zawodowe niespokrewnione, w tym:	29	34	35
- wielodzietne	24	27	29
- specjalistyczne	2	1	2
- o charakterze pogotowia rodzinnego	3	6	4
RAZEM	1126	1112	1106

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPIPS oraz dane statystyczne dotyczące rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo – wychowawczych z MPIPS

W ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011r. znacznym modyfikacjom uległa organizacja i struktura pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 39 w/w ustawy (t.j. Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm.) formami rodzinnej pieczy zastępczej są: rodzina zastępcza (w tym: spokrewniona, niezawodowa, zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna) oraz rodzinny dom dziecka. Liczbę poszczególnych typów rodzin oraz liczbę dzieci w nich przebywających w województwie podlaskim (stan na dzień 31 grudnia 2012 r.) przedstawia poniższa tabela.

³⁹ Program w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2018, ROPS w Białymstoku, s. 30

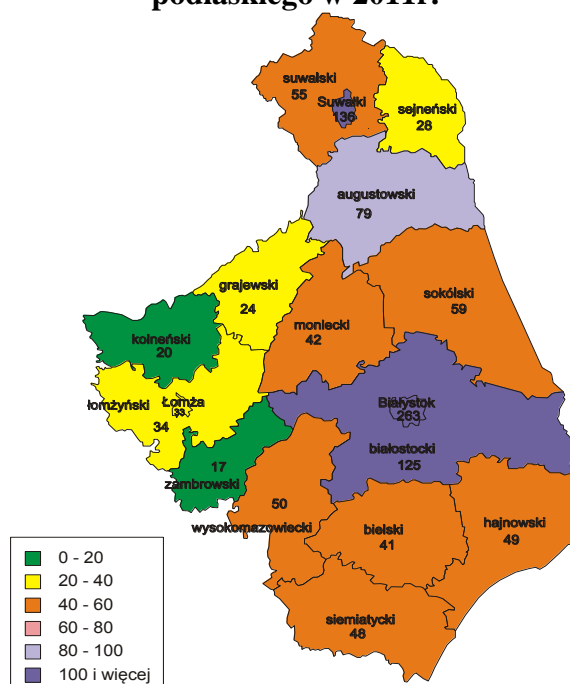
Tabela 35. Liczba rodzin zastępczych oraz dzieci w nich przebywających na terenie województwa podlaskiego w 2012r.

Typy rodzin	Liczba rodzin zastępczych w województwie podlaskim w 2012 r.	Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej
Rodziny zastępcze spokrewnione	633	883
Rodziny zastępcze niezawodowe	299	436
Rodziny zastępcze zawodowe	34	131
Rodzinne domy dziecka	2	14
Ogółem	968	1 464

Źródło: Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2012 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. u. z 2013 r. poz. 135, z późn. zm.), s.25-27

Dane z 2011 roku informują, iż w województwie podlaskim najlepiej zabezpieczone pod względem ilości rodzin zastępczych są miasta powiatowe Białystok (263 rodziny) oraz Suwałki (136 rodzin). W pozostałych powiatach odnotowuje się mniejszą liczbę rodzin. Poniższa mapka prezentuje dane o liczbie rodzin zastępczych w poszczególnych powiatach w roku 2011.

Mapka 10. Liczba rodzin zastępczych ogółem w powiatach województwa podlaskiego w 2011r.

Źródło: Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013- 2018, ROPS w Białymstoku, s. 31

Przygotowaniem rodziny do adopcji zajmują się ośrodki adopcyjne. Do roku 2011 na terenie województwa podlaskiego funkcjonowały 4 placówki. Wraz ze zmianą przepisów ich liczba uległa zmianie. Obecnie funkcjonuje jeden Ośrodek Adopcyjny w Białymstoku prowadzony przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej oraz zamiejscowy Ośrodek stanowiska w Łomży.

Z informacji Ośrodka wynika, że rośnie liczba rodzin zainteresowanych przysposabianiem dzieci. Dane statystyczne dowodzą, że w roku 2009 chęć taką zgłosiło 59 rodzin, rok później było ich 66, w roku 2011 - 56 (nie zawiera danych z OA z Łomży), a w 2012 roku 71. Dane na temat liczby zakończonych procedur adopcyjnych prezentuje poniższa tabela.

Tabela 36. Ilość zakończonych procedur adopcyjnych w latach 2009-2012

	Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Białymstoku	Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Łomży	Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Suwałkach	RAZEM
2009 r.	31	24	2	55
2010 r.	33	34	5	72
2011 r.	31	17	8	56
2012 r.	37	24	-	61

Źródło: Sprawozdania Ośrodków Adopcyjnych

Ponadto zarejestrowano, że na terenie województwa podlaskiego maleje liczba przysposobionych dzieci, szczególnie spada ilość adopcji zagranicznych. W roku 2009 były to 32 procedury, w 2010 – 22, zaś w 2011 – 14, zaś w 2012 tylko 5.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<p>Demografia i funkcjonowanie rodziny</p> <ul style="list-style-type: none"> • dodatni przyrost naturalny w podlaskich miastach • spadek ilości rozwodów w województwie • organizacja cyklicznych wydarzeń promujących wartości rodzinne, w tym : Podlaskie Dni Rodziny • wdrażanie działań prorodzinnych w środowiskach lokalnych • rozwój ekonomii społecznej w województwie 	<p>Demografia i funkcjonowanie rodziny</p> <ul style="list-style-type: none"> • ujemny przyrost naturalny na podlaskich wsiach • spadek dzietności w rodzinach • odraczenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez młode pary oraz spadek ilości zawieranych małżeństw • niskie dochody niezabezpieczające potrzeb rodziny i dzieci

- istniejące uczelnie wyższe pedagogiczne w regionie przygotowujące kompetentne służby wspierające rodzinę
- duża liczba dobrych praktyk i innowacyjnych rozwiązań w obszarze pracy z rodziną realizowana przez organizacje
- promowanie budowania relacji rodzinnych w mediach i lokalnie

Infrastruktura społeczna

- wzrost udzielanych świadczeń w formie pracy socjalnej
- wykwalifikowana kadra placówek wsparcia oraz zróżnicowane formy zajęć
- zapewnienie rodzinnych formy wsparcia przez PCPR, punkty konsultacyjne
- funkcjonujące zasoby instytucji w województwie- możliwość objęcia dziecka/rodziny pomocą specjalistyczną
- wzrastająca aktywność gmin w zakresie pozyskiwania środków resortowych na realizację programów asystentury rodzinnej
- NGO działające w obszarze opieki nad dzieckiem , możliwość wykorzystania potencjału organizacji pozarządowych
- zadawalająca liczba ilość specjalnych ośrodków szkolnych i socjoterapii
- wzrost zlecenia przez gminy zadań na rzecz rodziny do realizacji przez ngo
- aktywność środowisk przy opracowywaniu i wdrażaniu gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych , programów lokalnych

Pieczna zastępcza i opieka instytucjonalna

- umożliwianie kontaktu z rodziną biologiczną
- funkcjonowanie modelu przygotowania dziecka do usamodzielnienia i monitorowanie tego procesu
- ekonomiczna forma opieki nad dzieckiem rozwijająca się w małych placówkach
- dobre zasoby kadrowe w placówkach i ośrodkach adopcyjnych

- niska świadomość roli rodziny oraz konieczności wspierania jej poprzez
- słabe przygotowanie do pełnienia ról w małżeństwie i rodzinie oraz budowania więzi rodzinnych
- rosnąca niewydolność rodziców w procesie wychowawczym
- niewystarczające przekazywanie pozytywnych wzorców ze strony rodzin (przekazywanych pokoleniowo)
- zbyt mała aktywność własna i roszczeniowe zachowania rodzin korzystających z pomocy

Infrastruktura społeczna

- niewystarczająca liczba Ośrodków Interwencji Kryzysowej, mieszkań socjalnych
- niezabezpieczenie ciągłości środków na wynagrodzenie asystentów w gminach
- niewystarczająca realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych kierowanych do sprawców przemocy
- niewielka ilość grup samopomocowych i wsparcia w gminach
- niewystarczająca ilość form opieki nad dziećmi do lat 3
- nierównomiernie rozmieszczone formy opieki przedszkolnej, brak ich w 21 gminach
- pogorszenie specjalistycznej, medycznej opieki nad dzieckiem
- nierównomierne rozłożenie organizacji pozarządowych na obszarze województwa
- niski poziom współpracy pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz rodziny
- niewystarczająca dostępność superwizji dla pracowników pomocy społecznej i rodzin zastępczych

Pieczna zastępcza i opieka instytucjonalna

- słabo rozwinięty system specjalistycznego poradnictwa, terapii dla rodzin biologicznych i zastępczych w różnych dziedzinach problemowych
- spadek liczby rodzin zastępczych w województwie, zbyt mało rodzin zawodowych, zastępczych
- znikoma liczba placówek rodzinnych
- brak ośrodka preadopcyjnego
- negatywny wizerunek pieczy zastępczej
- trudności w relacjach pomiędzy rodziną biologiczną a rodziną zastępczą
- wyuczona bezradność rodziców biologicznych
- brak kontaktów pomiędzy rodzinami zastępczymi (wymiany dobrych praktyk)
- utrzymujące się przyczyny umieszczania dzieci w placówkach (demoralizacja, alkoholizm rodziców, niewydolność)
- trudności w efektywnym usamodzielnianiu

	<p>młodziży, brak ciągłości wsparcia, dominacja pomocy rzeczowo-finansowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • trudności w postępowaniach adopcyjnych • niska aktywność zrzeczania się rodziców adopcyjnych <p>świadczenia socjalne są w wielu przypadkach argumentem walki o dziecko rodzin zastępczych</p>
<p>O Szanse</p>	<p>T Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> • środki zewnętrzne (fundusze strukturalne), programy pomocowe do wykorzystania na rzecz rodzin i dzieci • polityka państwa sprzyjająca zatrudnieniu i tworzeniu rodzinnych form zatrudnienia • uwzględnione w polityce państwa nowe uregulowania prawne dotyczące rodziny (m. in. ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) • uregulowania prawne UE • uregulowania prawne sprzyjające aktywnemu uczestnictwu rodziny w rozwiązywaniu własnych problemów • promocja partycypacji publicznej w polityce • wzrost profesjonalizmu w organizacjach pozarządowych oraz samorządach lokalnych • przedmiot „Przygotowanie do życia w rodzinie” realizowany przez szkoły 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające środki publiczne, szczególnie w gminach na realizację wdrażanych ustaw • kryzys gospodarczy • przepisy utrudniające samodzielną aktywność zawodową rodzin. Niespójność prawna dotycząca pieczy zastępczej • wysokie koszty pracy • przepisy ograniczające możliwość skutecznej aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym • ograniczona polityka prorodzinna państwa • niskie progi dochodowe, uprawniające do świadczeń z systemu zabezpieczeń społecznych • brak ustawowych zapisów wspierających dzietność rodzin

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.9 Ekonomia społeczna

W ostatnich latach tematyka ekonomii społecznej nabrała większego znaczenia, stając się kluczowym elementem polityki rozwiązywania problemów społecznych. „Ekonomia społeczna oparta na zasadach solidarności, partycypacji i samorządności odgrywa znaczącą rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i łagodzeniu negatywnych skutków gospodarki rynkowej. Poprzez wykorzystywanie narzędzi rynkowych realizuje cele społeczne, takie jak generowanie nowych miejsc pracy, wzmocnienie spójności społecznej

czy budowanie społeczeństwa obywatelskiego”⁴⁰. Ekonomię społeczną najszerszej można zdefiniować jako aktywność obywatelską wykorzystującą działalność ekonomiczną dla realizacji celów społecznie użytecznych. Najważniejsze z tych celów to tworzenie miejsc pracy oraz integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych marginalizacją.

W 2012 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku opracował „Wieloletni Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podlaskim na lata 2013-2020” (WPRES). Jest to strategiczny dokument, wyznaczający podstawowe kierunki działań mających na celu rozwój i upowszechnienie ekonomii społecznej w regionie.

Podczas opracowywania WPRES stworzono następującą klasyfikację instytucji na poziomie województwa podlaskiego:

- 1) **Przedsiębiorstwa społeczne** czyli podmioty prowadzące działalność ekonomiczną służącą realizacji celów społecznych,
- 2) **Podmioty ekonomii społecznej** czyli podmioty tworzące miejsca pracy dla osób zagrożonych społecznym wykluczeniem i/lub wspierające przedsiębiorstwa społeczne i przedsiębiorczość społeczną,
- 3) **Otoczenie ekonomii społecznej** czyli potencjalni partnerzy przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej.

Przedsiębiorstwa społeczne

Wśród przedsiębiorstw społecznych wymienia się:

- **ORGANIZACJE POZARZĄDOWE I INNE PODMIOTY, O KTÓRYCH MOWA W ART. 3, UST. 3 USTAWY O DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO I O WOLONTARIACIE, PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ**

Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą jest trudna do oszacowania, gdyż nie ma rejestru, w którym tego typu podmioty byłyby wyróżnione. Na podstawie badań Stowarzyszenia KLON/JAWOR można określić, że ok. 5% organizacji pozarządowych w Polsce prowadzi działalność gospodarczą, co oznaczałoby, że w województwie podlaskim jest takich organizacji około 100.

⁴⁰ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, *Wieloletni Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podlaskim na lata 2013-2020*, s.4

- **ZAKŁADY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ**

Na terenie województwa podlaskiego na koniec 2013 r. funkcjonowały dwa zakłady aktywności zawodowej (Zakład Aktywności Zawodowej KRES w Zambrowie oraz Zakład Aktywności Zawodowej SOWA w Lipniaku).

- **SPÓLDZIELNIE SOCJALNE**

Z bazy teleadresowej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku wynika, że na koniec 2013 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 28 spółdzielni socjalnych. W stosunku do pierwszej połowy roku 2013 liczba ta wzrosła o 12 podmiotów. Z badań przeprowadzonych przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku wynika, że większość spółdzielni z terenu województwa podlaskiego liczy 5 osób. Zdecydowana większość działań podejmowanych przez spółdzielnie to świadczenie usług z obszarów: gastronomia, Internet i komputer, dom i ogród.

- **ZAKŁADY PRACY CHRONIONEJ**

Według ewidencji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku na koniec 2013 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 26 zakładów pracy chronionej zatrudniających osoby niepełnosprawne (o 3 więcej niż w pierwszym półroczu 2013r.).

- **SPÓŁKI NON-PROFIT**

Brak rejestru spółek non-profit powoduje, że nie jest znana dokładna ich liczba. Można jedynie szacować, że na terenie województwa podlaskiego działa kilka takich podmiotów. Zidentyfikowane, działające spółki to: „Galeria Smaku” Spółka z o.o. utworzona przez Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych im. Króla Z. Augusta z Augustowa oraz dwie spółki osób prawnych utworzone w Białymstoku przez Caritas oraz Fundację Edukacji i Twórczości.

Podmioty społeczne

Wśród podmiotów ekonomii społecznej wymienia się:

- **ORGANIZACJE POZARZĄDOWE ORAZ INNE PODMIOTY, O KTÓRYCH MOWA W ART. 3, UST. 3 USTAWY O DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO I O WOLONTARIACIE**

Na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku funkcjonowało łącznie 3868 organizacji pozarządowych. Najwięcej NGO tj. 32% działa w obszarze przezwycięzania trudnych sytuacji życiowych i działalności wspierającej, 27% w obszarze sportu, turystyki i wypoczynku, 21% w zakresie bezpieczeństwa publicznego, a 20% podejmuje działania w obszarze nauki, kultury i ekologii. W poniższej tabeli przedstawiono dane liczbowe nt. organizacji pozarządowych z podziałem na rodzaj wykonywanej działalności.

Tabela 37. Liczba organizacji pozarządowych funkcjonujących w 2012 roku na terenie województwa podlaskiego

Rodzaje działań organizacji pozarządowych	Liczba ngo w województwie podlaskim
Ogółem*	3868
Przezwycięzanie trudnych sytuacji życiowych	1232
Ochrona zdrowia	383
Ochrona praw	241
Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój społeczny	311
Nauka, kultura, ekologia	787
Działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne	540
Tożsamość, tradycja narodowa	254
Sport, turystyka, wypoczynek	1059
Bezpieczeństwo publiczne	814
Inne	183
Uprawnione do otrzymania 1% podatku	228
Organizacje pożytku publicznego	251

* wartości nie sumują się do 100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy KLON/JAWOR (dostęp 11.04.2013 r.) oraz bazy Departamentu Pożytku Publicznego (dostęp 15.04.2013 r.)

- **WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ**

Na terenie województwa podlaskiego na koniec 2013 roku funkcjonowało 25 warsztatów terapii zajęciowej. Są to placówki, które mają na celu stwarzanie osobom z niepełnosprawnością możliwości uczestniczenia w rehabilitacji społecznej i zawodowej.

- **KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ**

Z informatora teledadresowego prowadzonego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku wynika, że na terenie województwa podlaskiego na koniec 2013r.

istniało 6 Klubów Integracji Społecznej. Są to jednostki, których celem jest udzielanie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy. KIS-y działają na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostki pomagające samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy.

- **CENTRA INTEGRACJI SPOŁECZNEJ**

W województwie podlaskim działalność w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo prowadzi (dane na koniec roku 2013) 8 centrów integracji społecznej. Podmioty te realizują zadania mających na celu reintegrację zawodową i społeczną osób dotkniętych wykluczeniem społecznym, które ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie same zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

- **OŚRODKI WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ (OWES)**

Na terenie województwa podlaskiego instytucjami, które zajmują się wspieraniem PES są ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES) oraz inkubatory przedsiębiorczości społecznej.

W województwie działają następujące ośrodki:

- **subregion białostocki** - Europartner Akademicki Klub Integracji Europejskiej realizujący projekt Podlaska Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- **subregion suwalski** - Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Suwałkach, realizatorem projektu jest Agencja Rozwoju Regionalnego ARES S.A. w Suwałkach;
- **subregion łomżyński** - Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych realizująca projekt Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej - Subregion Łomżyński.

Instytucje te zapewniają:

- dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych;

- doradztwo (indywidualne i grupowe m.in. w postaci punktów lub centrów doradztwa, inkubatorów społecznej przedsiębiorczości tworzących wspólną infrastrukturę rozwoju);
- szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;
- usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej (m.in. poprzez budowę sieci współpracy lokalnych podmiotów w celu wspierania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej);
- promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej,
- wsparcie powstających lub istniejących spółdzielni socjalnych.

Otoczenie ekonomii społecznej

Wśród otoczenia ekonomii społecznej wlicza się organizacje wspierające, lokalne grupy działania, otoczenie finansowe, instytucje pomocy społeczne, samorząd lokalny, instytucje pośredniczące, sektor biznesowy.

- **ORGANIZACJE WSPIERAJĄCE**

Według bazy ngo.pl na terenie województwa podlaskiego działa 29 organizacji wspierających inne organizacje pozarządowe. Świadczą one pomoc w zakresie: zakładania organizacji, spraw księgowych, pomocy w pisaniu projektów, dostarczania informacji o źródłach finansowania, wsparcia finansowego, pomocy formalno-prawnej, reprezentowania, zrzeszania organizacji pozarządowych, pośrednictwa wolontariatu dla organizacji pozarządowych, badania organizacji pozarządowych, wsparcia technicznego, wsparcia lokalowego, pomocy specjalistycznej związanej z daną działalnością. W stolicy województwa zarejestrowanych jest 12 z nich, 5 w Suwałkach natomiast w Łomży są 2 takie organizacje.

Organizacje pozarządowe działające na rzecz osób bezrobotnych i świadczące usługi rynku pracy stanowią w województwie podlaskim grupę 98 instytucji. Działają tutaj Agencje Zatrudnienia, Zakłady Doskonalenia Zawodowego, Kluby Pracy, Lokalne Fundusze Poręczeniowe, Instytucje Szkoleniowe oraz Gminne Centra Informacji. 45 z nich prowadzi swoją działalność na terenie Białegostoku, 12 jest zarejestrowanych w Suwałkach a 10 w Łomży.

- **LOKALNE GRUPY DZIAŁANIA (LGD)**

Na terenie województwa istnieje i aktywnie działa 16 Lokalnych Grup Działania (LGD). W ich działania zaangażowani są reprezentanci trzech sektorów: publicznego (samorządu gminnego, w tym instytucji lokalnych), prywatnego (firmy, spółdzielnie), społecznego (organizacje pozarządowe, grupy inicjatywne).

- **OTOCZENIE FINANSOWE**

Są to: banki, fundusze poręczeniowe, fundusze pożyczkowe, instytucje grantodawcze. Z danych PARP wynika, że na terenie województwa działa kilka ośrodków Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw, w tym dwa prowadzące fundusze pożyczkowe: Agencja Rozwoju Regionalnego ARES S.A. w Suwałkach oraz Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach.⁴¹ W regionie działa także kilkanaście banków spółdzielczych, w tym Bank Polskiej Spółdzielczości posiadający kilkanaście filii oraz 11 banków spółdzielczych zrzeszonych w Krajowym Związku Banków Spółdzielczych.

Z przedstawionych danych wynika, że obecny potencjał ilościowy przedsiębiorstw społecznych w województwie podlaskim jest jeszcze dość ograniczony, a większość podmiotów ma krótki staż, wiedzę i doświadczenia. Warto jednak zaznaczyć, że w ostatnim czasie rozwój sektora ekonomii społecznej jest coraz bardziej widoczny. W odniesieniu do naszego województwa ekonomia społeczna ma szczególne znaczenie z kilku powodów. Po pierwsze stanowi szansę na podniesienie poziomu zaufania społecznego oraz większego zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz dobra wspólnego. Po drugie wspiera grupy społeczne szczególnie narażone na izolację społeczną, a na terenie naszego województwa problem długotrwałego i dziedzicznego wykluczenia społecznego wciąż stanowi nierozwiązany problem.

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnąca liczba przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej w regionie • Wzrost wiedzy mieszkańców o możliwościach tworzenia przedsiębiorstw i podmiotów ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska świadomość mieszkańców na temat korzyści jakie niesie ze sobą rozwój ekonomii społecznej • Niewielka liczba przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii

⁴¹ <http://ksu.parp.gov.pl/pl>

<ul style="list-style-type: none"> • Rozpowszechnianie dobrych praktyk w zakresie ekonomii społecznej w regionie, w tym w zakresie współpracy podmiotów ekonomii społecznej z samorządem w środowisku lokalnym • Akceptacja podmiotów ekonomii społecznej przez otoczenie • Działalność instytucji, w tym ROPS w zakresie aktywizowania społeczności lokalnych w obszarze rozwoju ekonomii społecznej 	<p>społecznej w regionie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trudności w jednoznacznym określeniu liczby przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej działających na terenie województwa podlaskiego • Brak spójnej strategii i planów działań dotyczących rozwoju sektora ekonomii społecznej • Niejednoznaczna ocena stanu funkcjonowania instytucji ekonomii społecznej w regionie • Niedostateczne wykorzystanie przez podmioty ekonomii społecznej narzędzi pomocowych w zakresie ich tworzenia i funkcjonowania
<p>O Szanse</p>	<p>T Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Dobrze oceniana jakość usług ekonomii społecznej • Wysoki poziom aktywności społeczności lokalnej • Zaufanie społeczne dla inicjatyw podejmowanych przez podmioty ekonomii społecznej • Wykorzystanie regionalnych zasobów • Gotowość instytucji, w tym ROPS do podejmowania nowych wyzwań i współpracy z przedstawicielami przedsiębiorstw społecznych i podmiotami ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • Starzenie się społeczeństwa oraz stale malejąca liczba mieszkańców województwa podlaskiego • Migracja młodego pokolenia • Niedoprecyzowane rozwiązania legislacyjne regulujące funkcjonowanie podmiotów ekonomii społecznej • Niedostateczne ukierunkowanie polityki społecznej na rozwój ekonomii społecznej • Brak generowanego zysku przez niektóre podmioty ekonomii społecznej (ZAZ-y, CIS-y), co może skutkować ich upadłością w przyszłości • Brak trwałości finansowania podmiotów ekonomii społecznej • Stale pogarszająca się sytuacja na lokalnym rynku pracy • Niska świadomość problematyki ekonomii społecznej w społeczeństwie • Niski poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców województwa

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „Ekonomia społeczna”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

3.10 System pomocy społecznej w województwie podlaskim

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej (minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, wojewodowie) i samorządowej (marszałkowie województw, starostowie na poziomie powiatów oraz wójtowie, burmistrzowie (prezydenci miast) na poziomie gmin). Organy te realizując zadania pomocy społecznej współpracują, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi⁴².

Głównym zadaniem pomocy społecznej jest wspieranie osób i rodzin w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb oraz umożliwianie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. To również zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Pomoc społeczna opiera się głównie na:

- *przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń,*
- *pracy socjalnej,*
- *prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,*
- *analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,*
- *realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,*
- *rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.*

Analiza danych zawartych w sprawozdaniu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS – 03) wykazała, że na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku świadczenia pomocy społecznej udzielone w ramach zadań zleconych i własnych (bez względu na rodzaj, formę oraz źródło finansowania) przyznano ogółem 73 566 osobom z terenu województwa podlaskiego. W roku 2011 liczba osób, którym przyznano świadczenia była mniejsza o 2 235

⁴² <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spooleczna/system-pomocy-spoolecznej-w-polsce/zasady-pomocy-spoolecznej/>

osób, zaś w roku 2009 o 4 817 osób. W roku 2011 świadczenia pieniężne przyznano 39 310 beneficjentom, zaś niepieniężne – 38 172. Rok wcześniej analogicznie liczby te wyniosły – 41 176 i 46 943. W skali całego województwa w 2011 roku decyzję o przyznaniu przynajmniej jednej formy pomocy społecznej otrzymał co 16 jego mieszkańców (tj. ok. 6%).

Statystyki Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej informują, że najczęstszym powodem udzielania świadczeń rodzinom w województwie podlaskim w roku 2012 było ubóstwo. Wsparciem z tego tytułu objęto 28 596 rodzin, co stanowiło prawie 40% wszystkich rodzin korzystających z pomocy (*przy założeniu, że jedna rodzina mogła korzystać ze wsparcia pomocy społecznej z kilku różnych przyczyn jednocześnie*). W latach poprzednich, co wynika, z poniższej tabeli przyczyna ubóstwa również była najczęstszym powodem pobierania świadczeń.

Tabela 38. Powody przyznania pomocy społecznej w latach 2007-2012

Powód trudnej sytuacji	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach
	ogółem	w tym: na wsi		ogółem	w tym: na wsi		ogółem	w tym:		ogółem	w tym: na wsi	
	2007			2009			2011			2012		
Ubóstwo	30485	13391	96923	26384	11432	80365	27619	11344	79174	28596	11730	79311
Sieroctwo	117	67	374	138	69	441	100	50	297	51	25	145
Bezdomność	576	74	679	628	99	819	752	113	894	826	131	950
Bezrobocie	21057	7287	63862	19434	6704	56231	22699	7376	61969	23755	7756	63799
Długotrwała lub ciężka choroba	12435	4437	33683	12882	4863	34031	13659	4828	34087	13085	4547	32173
Alkoholizm	2783	988	7743	2327	829	5949	2142	779	4980	2105	823	4855
Narkomania	53	3	114	62	6	117	69	11	107	62	7	82
Trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z	428	132	684	530	144	788	655	210	1010	635	174	916
Zdarzenia losowe	629	557	2134	293	196	887	270	170	780	343	269	957
Sytuacja kryzysowa	164	29	533	208	42	587	72	14	203	85	50	222
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	464	375	951	43	41	161	96	67	261	204	176	611

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS-03

Kolejnym najczęstszym powodem świadczenia pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego w roku 2012 oraz w latach poprzednich było bezrobocie. W roku 2012 zanotowano 23 755 rodzin, którym udzielono wsparcia, co stanowiło 32% ogółu korzystających. Rok wcześniej liczba ta była o mniejsza o 1 056 rodzin i wynosiła 22 699.

Kolejną przyczyną najczęściej uzasadniającą przyznanie pomocy społecznej wśród rodzin z terenu województwa podlaskiego jest długotrwała lub ciężka choroba. W roku 2012 wsparciem z tego tytułu objęto - 13 085 rodzin. W stosunku do roku 2011 liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu choroby była mniejsza o 574, zaś względem roku 2009 mniejsza o 203.

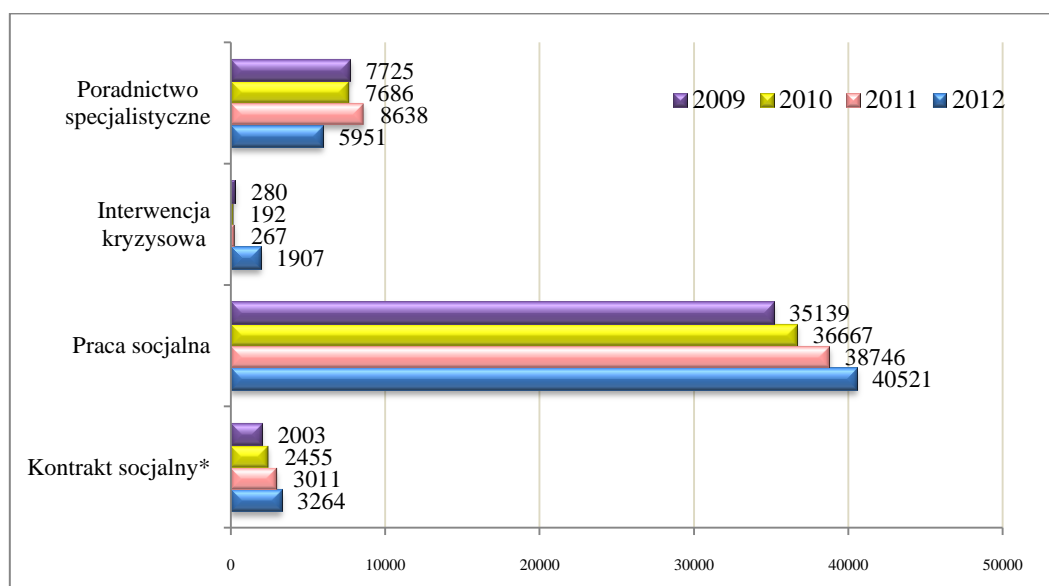
Najniższy odsetek wsparcia udzielonego rodzinom w roku 2012 w ramach pomocy społecznej dotyczył dwóch przyczyn: sieroctwa oraz narkomanii. Liczba rodzin, które otrzymały świadczenia z powodu sieroctwa wyniosła 51 i była dwukrotnie niższa niż rok wcześniej, natomiast z wsparciem z powodu narkomani objęto – 62 rodziny, o 7 rodzin mniej niż w roku 2011.

Przewidziane w ustawie o pomocy społecznej formy wspierania mają przede wszystkim na celu podtrzymanie prawidłowego funkcjonowania każdej rodziny. Oznacza to, że w sytuacji trudnej osoby mają prawo uzyskać rzetelną informację i ofertę pomocową. Mogą zdecydować, z czego i w jaki sposób skorzystać. Nadrzędną jednak rolę dla osób korzystających z pomocy odgrywają świadczenia pieniężne - mają zaspokajać zdeprymowane potrzeby⁴³. Usamodzielnienie rodzin poza świadczeniami finansowymi wymaga również dodatkowych form wsparcia tj. poradnictwa, terapii, działań specjalistycznych, pracy indywidualnej z kontraktem socjalnym, realizacji programów aktywnej integracji, empowermentu. Do realizacji tych zamierzeń niezbędna jest specjalistyczna kadra oraz dodatkowa infrastruktura pomocowa.

Informacji na temat usług pomocy społecznej w województwie podlaskim dostarcza Ocena zasobów pomocy społecznej sporządzana przez gminy i powiaty. Poniższe tabele prezentują dane statystyczne nt. usług z obszaru pomocy społecznej realizowanych na terenie województwa w latach 2009-2012.

⁴³ W 2007 r. ROPS w Białymstoku przy współpracy z Uniwersytetem w Białymstoku zrealizował badania na temat: „Ekonomiczne i społeczne aspekty ubóstwa w województwie podlaskim”.

Wykres 30. Formy pomocy udzielone przez OPS rodzinom korzystającym z systemu pomocy społecznej w latach 2009 - 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej dla województwa podlaskiego

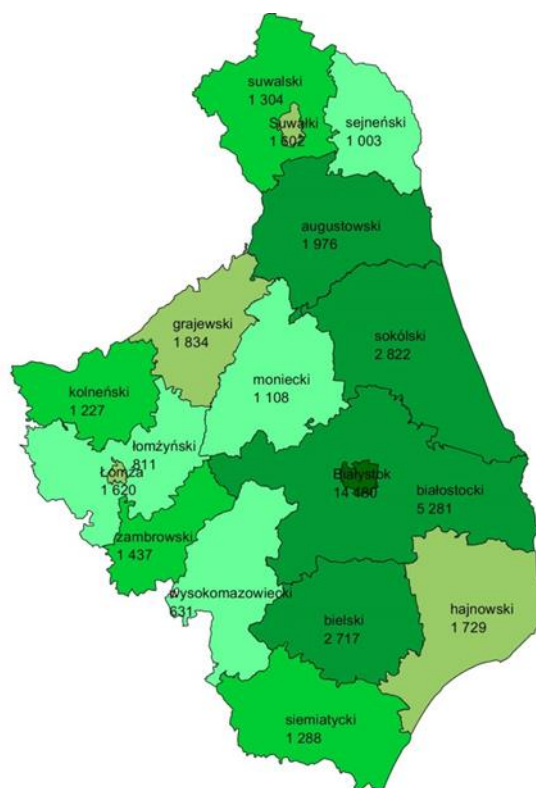
** podana została liczba osób, z którymi zawarto kontrakt socjalny*

W 2012 roku z poradnictwa specjalistycznego udzielanego na terenie gmin województwa podlaskiego skorzystało ogółem 5 951 rodzin. W stosunku do roku 2011 liczba rodzin objętych tą formą pomocy była niższa o 31%, zaś do roku 2010 o 23%.

W 2012 roku ośrodki pomocy społecznej z terenu województwa podlaskiego wsparcia w postaci interwencji kryzysowej udzieliły 1 907 rodzinom. W porównaniu do lat poprzednich liczba ta była zdecydowanie wyższa, o czym świadczą dane na powyższym wykresie.

Na przestrzeni lat 2009-2012 obserwuje się tendencje wzrostową świadczenia pracy socjalnej. W 2012 roku usługą tą objęto 40 521 rodzin, co oznacza wzrost o 5% w stosunku do roku poprzedniego i 11% do roku 2010. Poniższa mapka prezentuje dane w tym zakresie w ujęciu powiatowym.

Mapka 11. Liczba rodzin z terenu województwa podlaskiego objętych pracą socjalną w roku 2012

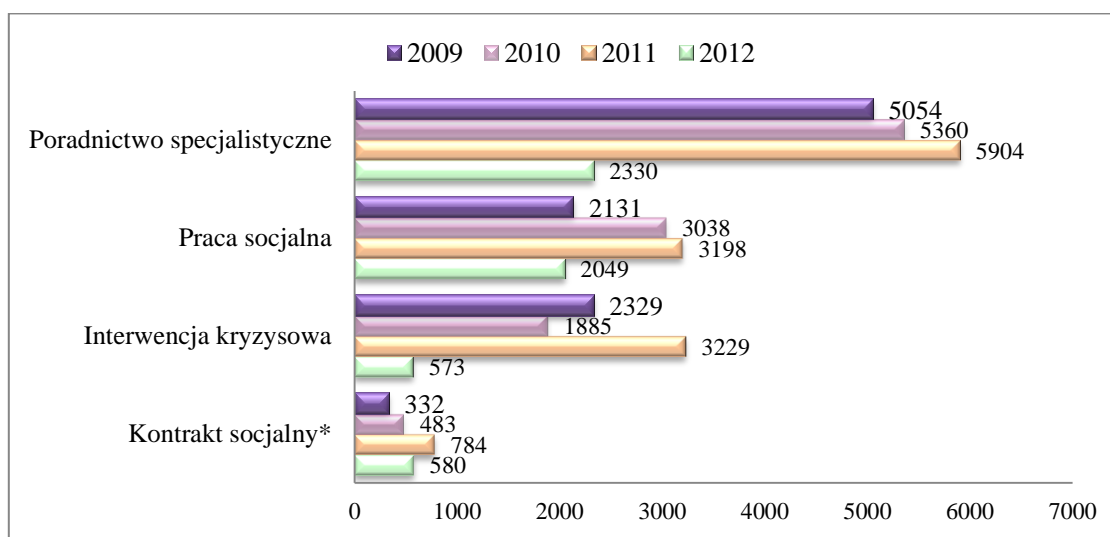
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OZPS

W 2012 roku kontrakt socjalny na terenie gmin województwa podlaskiego realizowały 3 264 osoby (18% to osoby z kontraktami w Klubie Integracji Społecznej). Dane „Oceny Zasobów Pomocy Społecznej” informują, że liczba osób objętych kontraktem socjalnym wzrasta sukcesywnie z roku na rok.

Analiza danych OZPS wskazuje, że w 2012 roku na terenie gmin zrealizowano 464 indywidualne programy usamodzielnienia. Ponadto przeprowadzono 53 indywidualne programy wychodzenia z bezdomności (o 14 więcej niż w roku 2011) oraz 99 indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego.

Z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że w 2012 roku powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa podlaskiego udzieliły poradnictwa specjalistycznego (porady prawne, rodzinne i psychologiczne) 2 330 rodzinom, przy czym w roku 2011 liczba ta była ponad 60% wyższa.

Wykres 31. Formy pomocy udzielone przez PCPR rodzinom korzystającym z systemu pomocy społecznej w latach 2009-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej na rok 2011 dla województwa podlaskiego

** podana została liczba osób, z którymi zawarto kontrakt socjalny*

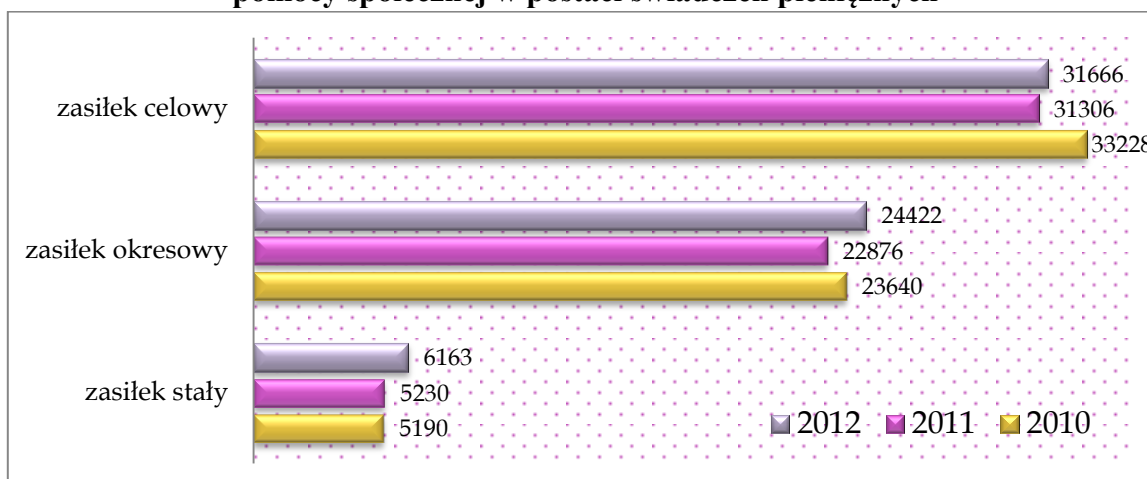
W roku 2009 pomocy społecznej w formie pracy socjalnej udzielono 2 131 rodzinom. W latach 2010-2011 nastąpił wzrost beneficjentów objętych tą formą wsparcia, po czym w roku 2012 liczba rodzin ponownie spadła i wyniosła 2 049.

Interwencją kryzysową prowadzoną przez PCPR-y w województwie podlaskim objęto w 2012 roku 573 rodziny. W porównaniu do lat poprzednich zanotowano znaczną tendencję spadkową. W stosunku do roku 2011 aż o 2 656 rodzin, zaś 2010 o 1 312.

Analiza oceny zasobów pomocy społecznej wykazała, że w roku 2012 na terenie powiatów województwa podlaskiego zawarto 580 kontraktów socjalnych, o 26% mniej niż w roku 2011 i 20% więcej niż w roku 2010. W roku 2012 na terenie powiatów województwa indywidualnym programem usamodzielnienia objęto 285 osób, 324 osoby objęto programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie oraz 97 osób indywidualnym programem integracji cudzoziemców.

Na terenie województwa podlaskiego w roku 2012 z pomocy społecznej w formie zasiłku celowego skorzystało 31 666, z zasiłku okresowego – 24 422 i zasiłku stałego 6 163 klientów. W roku 2011 liczba beneficjentów poszczególnych rodzajów świadczeń była nieznacznie mniejsza.

Wykres 32. Liczba osób, które w latach 2010-2012 skorzystały z pomocy ośrodków pomocy społecznej w postaci świadczeń pieniężnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OZPS

W 2012 roku udzielono 57 450 zasiłków stałych, na które wydatkowano łącznie 20 766 190 zł. W latach wcześniejszych liczba tego typu świadczeń oraz kwot na nie przeznaczonych była nieco niższa. W roku 2011 liczba świadczeń była niższa o 7%, a w 2010 r. o 12% w stosunku do roku 2012. W 2010 r. średnia wysokość zasiłku stałego na 1 osobę wyniosła 360 zł, w kolejnym roku 354 zł, a w roku 2012 – 361 zł. W roku 2012 gminy przeznaczyły 44 371 280 zł na zasiłki okresowe. Rok wcześniej kwota ta była niższa o 5 412 603 zł, zaś różnica w liczbie świadczeń wyniosła 5 455. Na zasiłki celowe przeznaczono w roku 2012 – 1 911 781 zł. Poniższa tabela przedstawia średnie wysokości poszczególnych zasiłków na przestrzeni lat 2009-2012.

Tabela 39. Pomoc w formie świadczeń

Rodzaj zasiłku	2009	2010	2011	2012
Zasiłek stały				
Średnia wysokość zasiłku stałego dla osób samotnie gospodarujących w zł	371	390	378	379
Średnia wysokość zasiłku stałego dla osoby w rodzinie w zł	219	219	224	257
Zasiłek okresowy				
Średnia wysokość zasiłku okresowego w zł	277	268	271	297
Średnia wysokość zasiłku okresowego z powodu bezrobocia w zł	286	278	278	301
Średnia wysokość zasiłku okresowego z powodu długotrwałej choroby w zł	267	260	271	308
Średnia wysokość zasiłku okresowego z powodu niepełnosprawności w zł	175	152	154	172
Zasiłek celowy				
Średnia wysokość zasiłku celowego na osobę w roku w zł	707	630	653	604

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OZPS za 2012 r.

Na terenie województwa podlaskiego najwięcej świadczeń niepieniężnych przeznaczanych jest na posiłki. W roku 2012 – przyznano ich 4 660 810, a kwota przeznaczona na ten cel to 18 585 594 zł.

Tabela 40. Świadczenia niepieniężne udzielone przez ośrodki pomocy społecznej w województwie podlaskim w latach 2010-2012

Rodzaj świadczenia	Rok	Liczba osób	Kwota świadczeń w zł	Udział %
Posilek	2010	37 339	17 429 540	96,5%
	2011	36 309	17 772 818	97%
	2012	34 961	18 585 594	96,1%
W tym dla dzieci	2010	34 734	14 866 066	82,4%
	2011	33 819	15 158 377	82,5%
	2012	32 517	15 817 177	81,8%
Schronienie	2010	121	281 889	1,6%
	2011	107	305 748	1,6%
	2012	129	386 483	2%
Ubranie	2010	478	100 199	0,6%
	2011	489	89 900	0,4%
	2012	412	95 076	0,5%
Sprawienie pogrzebu	2010	101	227 415	1,3%

	2011	101	208 091	1%
	2012	130	273 824	1,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OZPS za 2012 r.

Zdecydowana większość tego typu świadczeń dotyczyła posiłków dla dzieci (85%). Zanotowano, że w roku 2012 udzielono 10 771 świadczeń osobom pozbawionym schronienia. Przeznaczono na ten cel 386 483 zł. Pomoc w formie ubrania otrzymało 473 świadczeniobiorców, na łączną kwotę 95 076 zł. Jedną z usług świadczonych przez gminne jednostki pomocy społecznej jest odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej. W roku 2012 pomocą w w/w formie objęto 995 osób, o 145 mniej niż w roku 2011 i 208 mniej niż 2010. W 2012 roku gminy za pobyt mieszkańców w domach pomocy społecznej wydatkowały łącznie 18 914 844 zł. Średniomiesięczny koszt utrzymania mieszkańca gminy w Domu Pomocy Społecznej w 2012 r. wyniósł 1 862 zł, w roku poprzednim był niższy o 33 zł, zaś w roku 2010 aż o 282 zł.

Dzięki finansowemu wsparciu UE i realizacji priorytetów systemowych z Poddziałiań 7.1.1, 7.1.2, 7.1.3 POKL gminy, powiaty i województwo od 2008 roku mogą wdrażać nowe rozwiązania i budować własne systemy wsparcia niezbędne w lokalnym środowisku. Na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku projekty współfinansowane z EFS realizowały 63 jednostki pomocy społecznej (10 PCPR, 50 OPS i 3 miasta na prawach powiatu). Liczba beneficjentów uczestniczących w roku 2012 w projektach UE ze środków EFS wyniosła 4 528 osób. Rok wcześniej liczba beneficjentów projektów była niższa i wyniosła 3 983. Jednostki powiatowe wskazały, że na ich terenie w 2012 roku projektami, których głównym źródłem finansowania były środki Europejskiego Funduszu Społecznego objęto 1 091 osób. Beneficjentami gminnych projektów było łącznie 2 402 osób, zaś wśród uczestników projektów, realizowanych na terenie miast grodzkich zanotowano liczbę 1 035 osób. Najwięcej projektów podjęto w mieście Białystok (758) oraz w gminach Augustów (485) i Drohiczyn (346).

W roku 2012 zanotowano liczbę 1 093 beneficjentów objętych projektami ogłaszanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Przedmiotowe projekty realizowano na terenie następujących gmin: Szudziałowo, Orla, Przerośl, Zbójna, Hajnówka, Zabłudów oraz miast Białystok i Suwałki. Z zebranych informacji wynika, że w 2012 roku w konkursach ogłaszanych przez MPiPS brały udział powiatowe centra pomocy rodzinie

z następujących powiatów – augustowski, hajnowski, moniecki, sejneński, suwalski i zambrowski. W roku 2011 liczba uczestników tego typu projektów była wyższa o 580 osób.

Najmniejszy zasięg dotyczył projektów osłonowych. W roku 2012 projekty te objęły 2 443 osoby i były realizowane w następujących gminach: Białystok, Michałowo, Zabłudów, Zbójna, Mielnik, Siemiatycze oraz powiatach kolneńskim i suwalskim.

Zasoby pomocy społecznej

Zadania pomocy społecznej w województwie podlaskim realizowane są przez jednostki wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, a także przez administrację rządową:

1) **na poziomie gminy** – 118 ośrodków pomocy społecznej (w tym 11 miejskich, 26 miejsko-gminnych i 78 gminnych),

2) **na poziomie powiatu** – 14 powiatowych centrów pomocy rodzinie,

3) **na poziomie województwa:**

- **ze strony administracji samorządowej** – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej;
- **ze strony administracji rządowej** – Wydział Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Instytucje te odpowiedzialne są w szczególności za kształtowanie polityki społecznej i jej realizację. ROPS opracowuje i realizuje strategie w zakresie polityki społecznej, programy pomocy społecznej, organizuje szkolenia zawodowe dla kadry pomocy społecznej. PCPR-y świadczą pomoc z zakresu integracji społecznej osób mających trudność w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu m.in.: placówki opiekuńczo-wychowawczej, domu dla matek z małoletnimi dziećmi, zakładu karnego. Ponadto prowadzą rodzinną pieczę zastępczą oraz instytucjonalną pieczę zastępczą w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych, usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, pomoc osobom niepełnosprawnym oraz cudzoziemcom. OPS-y oferują świadczenia pieniężne i niepieniężne, zasiłki jak również usługi opiekuńcze czy poradnictwo specjalistyczne.

Ze sprawozdawczości jednostek gminnych i powiatowych wynika, że na terenie województwa podlaskiego w roku 2012 funkcjonowało 240 placówek szeroko rozumianej pomocy społecznej. Strukturę wybranych instytucji pomocy społecznej prezentuje poniższa tabela.

Tabela 41. Wybrane instytucje pomocy społecznej wg. stanu na dzień 31 grudnia 2012 r.

	Liczba placówek
Ośrodki Wsparcia - ogółem , w tym:	56
<i>Środowiskowe Domy Samopomocy</i>	15
<i>Dzienne Domy Pomocy</i>	2
<i>Noclegownie, Schroniska i Domy dla Osób Bezdomnych</i>	12
<i>Kluby Samopomocy</i>	4
Dzienne placówki wsparcia	41
Warsztat Terapii Zajęciowej	25
Dom Pomocy Społecznej	21
Mieszkania Chronione Ogółem	18
Placówki Opiekuńczo - Wychowawcze	24
Jednostki Specjalistycznego Poradnictwa	12
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	8
Centrum Integracji Społecznej	8
Klub Integracji Społecznej	6
Zakład Aktywności Zawodowej	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS oraz bazy teleadresowej ROPS

Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej

Dane MPiPS-03 informują, że na terenie województwa podlaskiego w 2012 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej zatrudniały łącznie 3 417 osób, w tym:

- ✓ służby Wojewody realizujące zadania pomocy społecznej – 18 osób,
- ✓ regionalny ośrodek polityki społecznej – 56 osób
- ✓ powiatowe centra pomocy rodzinie – 133 osób,
- ✓ ośrodki pomocy społecznej – 1 669 osób,
- ✓ domy pomocy społecznej – 1.373 osób,
- ✓ ośrodki wsparcia – 134 osoby.
- ✓ ośrodki interwencji kryzysowej – 34 osoby.

Spośród ogółu kadry zatrudnionej w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, szczególną uwagę należy zwrócić na zawód pracownika socjalnego. Zatrudnienie

pracowników socjalnych w województwie podlaskim na przestrzeni lat kształtowało się następująco:

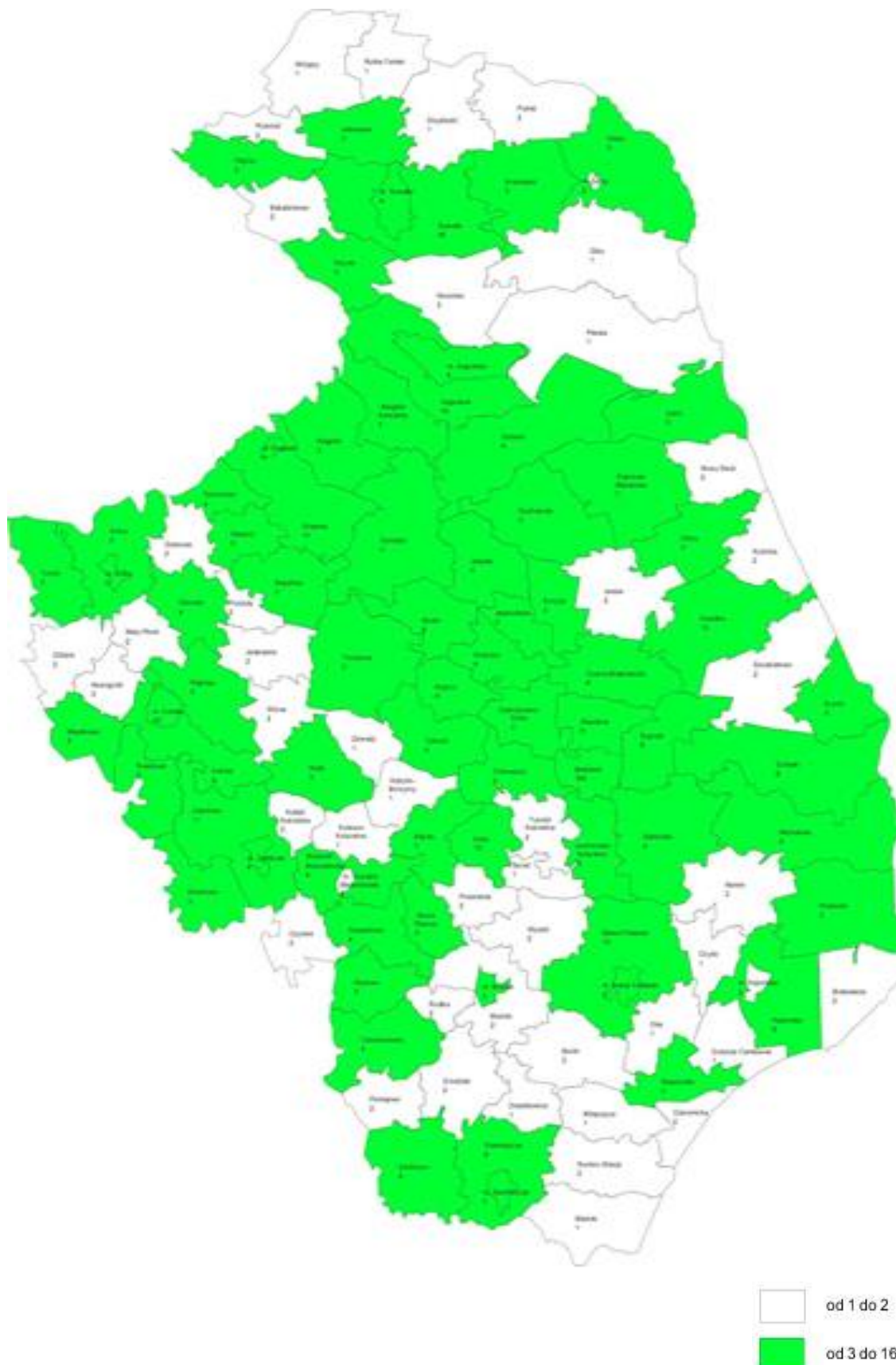
Tabela 42. Zatrudnienie pracowników socjalnych na terenie województwa podlaskiego w latach 2009- 2012

	OPS	PCPR
2009	585	47
2010	629	52
2011	603	51
2012	640	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS

Analiza danych z oceny zasobów pomocy społecznej wykazała, że na terenie województwa podlaskiego 51 gmin nie spełnia obowiązku ustawowego zatrudniania 1 pracownika socjalnego na 2 000 mieszkańców. Największe obciążenie pracowników socjalnych ma miejsce w gminach: Choroszcz 14 173 mieszkańców – 3 pracowników socjalnych., Szypliszki 3 957- 1 pracownik socjalny, Kobylin Borzymy 3 554 – 1 pracownik socjalny. Ponadto na terenie 47 gmin nie jest zachowany obowiązek wynikający z art. 110 pkt. 12 ustawy o pomocy społecznej, tj. o zatrudnianiu nie mniej niż 3 pracowników socjalnych w gminie (por. mapkę 10).

Mapka 12. Pracownicy socjalni ogółem w 2012 r. w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OZPS

Analiza SWOT

S Mocne strony	W Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Profesjonalna, wykwalifikowana kadra pomocy społecznej • Szeroka oferta strategii i programów z zakresu pomocy społecznej • Rozbudowana oferta pomocy infrastrukturalnej i usługowej w zakresie pomocy osobom doświadczającym przemocy w większych miastach • Tendencja wzrostowa świadczenia pracy socjalnej • Wzrost liczby osób objętych kontraktem socjalnym • Realizowanie przez samorzady projektów współfinansowanych z EFS • Rosnąca liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS-ach • Zwiększenie dostępności do kształcenia i szkoleń skierowanych do pracowników służb społecznych • Współpraca z organizacjami pozarządowymi w większych miastach 	<ul style="list-style-type: none"> • Niskie nakłady na wydatki społeczne • Mniejsza dostępność na terenach wiejskich do usług instytucji wspierających • Dysproporcja pomiędzy standardami a kondycją techniczno-materialną instytucji realizującymi usługi pomocy społecznej (DPS, OPS) • Zbyt mała liczba pracowników socjalnych w części OPS-ów • Niski prestiż zawodu pracownika socjalnego • Niedostateczna współpraca pomiędzy instytucjami rozwiązującymi problemy społeczne • Niewystarczająca praca socjalna oraz pomoc pozafinansowa • Niewystarczająca liczba kontraktów socjalnych • Niewystarczające poradnictwo specjalistyczne w gminach wiejskich • Brak odpowiednich narzędzi do realizacji kontraktów socjalnych • Małe wsparcie przez samorzady organizacji pozarządowych na terenach wiejskich • Niedostateczna koordynacja dostępności usług (np. miejsc w DPS) • Zbyt niskie środki finansowe na obsługę zadań rządowych przez samorzady • Niski poziom współpracy pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz klientów pomocy społecznej • Niewystarczająca dostępność superwizji i wsparcia dla pracowników pomocy społecznej.
O Szanse	T Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca pomiędzy instytucjami działającymi w obszarze pomocy społecznej • Programy oparte na finansowaniu ze specjalnych programów rządowych i resortowych • Budowanie/kreowanie pozytywnego wizerunku pomocy społecznej poprzez kampanie społeczne i inne narzędzia 	<ul style="list-style-type: none"> • Nierównomierne rozmieszczenie instytucji i organizacji pozarządowych na terenie województwa podlaskiego • Ograniczone fundusze na prowadzenie programów pomocy społecznej • Niedocenianie rangi problemów społecznych • Kreowanie przez media negatywnego wizerunku pomocy społecznej • Niestabilne przepisy prawne • Zwiększanie liczby zadań dla samorządów przy braku zatrudnienia

Analiza SWOT zawiera najważniejsze wnioski dotyczące obszaru „System pomocy społecznej w województwie podlaskim”, a jego podsumowanie stanowi prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią, zaprezentowana w Rozdziale IV przedmiotowego dokumentu.

Rozdział IV. Sposób realizacji Strategii

Strategia pozwala zaplanować plan rozwoju społecznego, przygotować konspekt działań zgodny z wcześniej wypracowaną wizją, z wyczerpującym podziałem na najważniejsze obszary oraz ich poszczególne kierunki realizacji. Takie podejście pozwala przybliżyć nas do wcześniej ustalonych założeń. Z zebranych oczekiwań w obszarach rozwiązywania problemów społecznych można sformułować cele strategiczne.

Obok prac diagnostycznych, warsztatów roboczych Zespołu ds. aktualizowania i monitoringu Strategii dokonano również analizy celów i kierunków rozwoju i integracji, zamieszczonych w programach wojewódzkich. Zostały one uwzględnione w części programowania zmian społecznych dokumentu strategicznego.

Założono, że Strategia realizowana będzie poprzez programy wojewódzkie zawierające kierunki zmian, i ich wskaźniki. Są to:

- 1) *Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim na lata 2014 – 2018*
- 2) *Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2014 – 2018*
- 3) *Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2014 – 2018*
- 4) *Program przeciwdziałania narkomanii w województwie podlaskim na lata 2014 – 2018*
- 5) *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2012 – 2015*
- 6) *Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013 – 2018*
- 7) *Wieloletni plan rozwoju ekonomii społecznej w województwie podlaskim na lata 2013-2020*
- 8) *Program współpracy województwa podlaskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w roku 2014 i w latach następujących*
- 9) *Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego województwa podlaskiego na lata 2013-2015*
- 10) *Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020*
- 11) *Podlaska Strategia Zatrudnienia do 2015.*

4.1 Prognoza zmian w obszarach polityki społecznej objętych Strategią

„Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020” jest dokumentem określającym zasady i obszary działań w realizacji regionalnej polityki społecznej. W oparciu o zasadę subsydiarności, partnerstwa i współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, skupia kierunki działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, zapobiegania procesom wykluczenia społecznego oraz stwarzania warunków umożliwiających osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych.

Prognozując sytuację przeobrażeń na terenie województwa podlaskiego we wszystkich obszarach wskazanych w Strategii oczekuje się wymiernych efektów w realizacji polityki społecznej.

Jedną z głównych prognoz jest polepszenie sytuacji socjalnej i materialnej rodzin z regionu, co przełoży się na zmniejszenie poziomu ubóstwa w naszym województwie. Poprzez rozwój aktywnych form pomocy i integracji społecznej nastąpi ograniczenie skali zjawiska wykluczenia społecznego.

Prognozuje się podniesienie efektywności działań zmierzających do redukcji wykluczenia społecznego i wzmocnienia kapitału społecznego regionu. Zintensyfikowana zostanie współpraca organizacji pozarządowych z jednostkami samorządu terytorialnego w realizacji regionalnej i lokalnej polityki społecznej. Planowane kierunki działań wpłyną na wzmocnienie potencjału i kompetencji rodzin z województwa podlaskiego. Dzięki wdrażaniu standardów usług socjalnych nastąpi rozwój wsparcia rodziny i opieki nad dzieckiem. Prognozuje się poprawę funkcjonowania pieczy zastępczej w województwie poprzez rozwój infrastruktury i usług poradnictwa specjalistycznego, szczególnie na terenach wiejskich.

Rodziny z naszego regionu będą mogły liczyć na wsparcie w zakresie prawidłowego pełnienia swoich funkcji dzięki zwiększającym się zasobom usług asystenta rodziny i nowych placówek wsparcia dziennego.

Poprzez szereg lokalnych i ponadlokalnych usług nastąpi aktywizacja społeczna seniorów i polepszy się dostęp do edukacji przez całe życie.

Większa dostępność do usług medycznych i profilaktyki przełoży się na ograniczenie zakresu uzależnień tj. alkoholizmu, narkomanii jak również „nowych uzależnień”, co

przełoży się na zmniejszenie się przypadków stosowania przemocy. Działania profilaktyczne podniosą poziom wiedzy mieszkańców, a szczególnie dzieci i młodzieży w zakresie szkód jakie powoduje stosowanie używek.

Działania zespołów interdyscyplinarnych i realizacja programów gminnych podniesie skuteczność ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz zwiększy dostępność świadczonej pomocy.

Będzie widoczna poprawa sytuacji osób niepełnosprawnych. Dzięki zwiększonej dostępności w zakresie rehabilitacji i reintegracji polepszą się ich warunki społeczne, zawodowe, edukacyjne, sportowe oraz zdrowotne.

Prognozuje się zwiększenie udziału ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa podlaskiego. Nastąpi rozwój działających przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej oraz powstaną nowe stwarzające miejsca pracy osobom wykluczonym bądź zagrożonym marginalizacją społeczną przy wsparciu gmin, powiatów i środków zewnętrznych.

W kolejnych latach w celu lepszego dostosowania pomocy społecznej do potrzeb mieszkańców województwa podlaskiego prognozuje się podnoszenie oraz rozwijanie potencjału merytorycznego. Poprzez szkolenia, treningi, kursy przygotowawcze, w tym specjalizacje I i II stopnia w zawodzie pracownik socjalny będzie miało miejsce podniesienie jakości funkcjonowania służb społecznych na terenie województwa.

Z uwagi na potrzebę monitorowania problemów i potrzeb społecznych, w związku z dynamiką zmian społecznych prognozuje się prowadzenie działań badawczych i analitycznych. Wpłynie to na koordynację i kompleksowość systemu informacji o problemach społecznych, w tym o poziomie ubóstwa, przemocy w rodzinie, alkoholizmie, sytuacji osób niepełnosprawnych, czy wykluczenia społecznego rodzin.

4.2 Misja i cele strategiczne programów wojewódzkich

„Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020” jest narzędziem wspierania pozytywnych zmian w województwie podlaskim i reagowania na zwiany pojawiające się w otoczeniu społecznym. Zmieniająca się rzeczywistość wywiera ogromny wpływ na obraz współczesnego społeczeństwa. Wraz z zachodzącymi zmianami rodzą się nowe możliwości i szanse rozwoju. Jednakże szybka zmiana współczesnego świata stanowi również istotne zagrożenia. Ciągle wiele osób, a także grup społecznych dotyka

problem wykluczenia społecznego. Obserwowany jest niedostateczny stan diagnozy problemów marginalizacji i ekskluzji oraz niezadowalający stan rozwiązań systemowych wobec kategorii społecznych zagrożonych tymi procesami.

Celem Strategii jest zapewnienie, w warunkach ciągłych przemian, kompleksowego wsparcia osobom i grupom społecznym oraz stałe i efektywne dostarczanie profesjonalnych rozwiązań umożliwiających zapobieganie i rozwiązywanie problemów społecznych, w oparciu o posiadaną wiedzę i zdobyte doświadczenie kadr oraz wysoki poziom integracji społecznej.

Misją *Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020* jest:

Wzrost jakości życia mieszkańców województwa podlaskiego zapewniający możliwość integracji, wypełniania ról społecznych i równego dostępu do wszelkich praw, zasobów, dóbr i usług

Misję polityki społecznej województwa podlaskiego, zgodnie z wymaganiami stawianym przez współczesne otoczenie, urzeczywistniać będą samorządy wszystkich szczebli, dobrze wykształcone i przygotowane kadry jednostek pomocy społecznej oraz aktywne środowiska społeczne.

W dokumencie przedstawiono kompleksowe podejście do rozwiązywania najbardziej newralgicznych problemów społecznych. Zapisy Strategii będą osiągnięte poprzez realizację programów wojewódzkich. Dokumenty te określają propozycje interwencji i kierunki niezbędnych działań poszczególnych obszarów.

I Obszar strategiczny:

Zaspokajanie potrzeb rodzin w województwie podlaskim

Obszar definiuje następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny	Realizacja min. poprzez:
1. Zmniejszenie negatywnych skutków zjawisk demograficznych	Program w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2016
2. Wzmocnienie potencjału i kompetencji rodzin w	

województwie podlaskim	
3. Rozwój zasobów ludzkich i instytucji w obszarze wspierania rodziny	
4. Zmniejszenie i rozwiązywanie negatywnych skutków problemów alkoholowych	Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
5. Zwiększenie stopnia ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego	Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2020
6. Rozwój infrastruktury kultury	
7. Rozwój czytelnictwa i nowoczesnych technik informatycznych, sprzyjających rozwijaniu zainteresowań w sferze kultury	
8. Poprawa spójności społecznej	Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2014-2018

Realizacja celów strategicznych obszaru „Zaspokajanie potrzeb rodzin w województwie podlaskim” odbywać się będzie poprzez wdrażanie działań wyżej wymienionych programów wojewódzkich.

II Obszar strategiczny:

Wypełnianie funkcji rodziny (rodziny z osobami zależnymi, bezpieczeństwo)

Obszar definiuje następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny	Realizacja min. poprzez:
1. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu	Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
2. Aktywizacja i rozwój usług na rzecz rodzin	Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2014-2018
3. Rozwój usług, aktywizacja społeczna i edukacja seniorów	
4. Rozwój systemu wspierania rodziny i opieki nad dzieckiem	Program w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2016
5. Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie	Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2012-2015

Realizacja celów strategicznych obszaru „Wypełnianie funkcji rodziny (rodziny z osobami zależnymi, bezpieczeństwo)” odbywać się będzie poprzez wdrażanie działań wyżej wymienionych programów wojewódzkich.

III Obszar strategiczny:

Profilaktyka oraz oferta leczenia w systemie ochrony zdrowia

Obszar definiuje następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny	Realizacja min. poprzez:
1. Zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy 2. Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2012-2015
3. Rozwój działań profilaktycznych 4. Leczenie, rehabilitacja, ograniczenie szkód zdrowotnych i reintegracja społeczna	Program przeciwdziałania narkomanii w województwie podlaskim na lata 2014-2018 Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
5. Rozwiązywanie problemów alkoholowych	Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
6. Ograniczenie rozpowszechniania się zakażenia HIV 7. Zapewnienie odpowiedniego dostępu do informacji i usług w zakresie profilaktyki HIV/AIDS 8. Poprawa stanu zdrowia społeczeństwa oraz bezpieczeństwa publicznego	Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego województwa podlaskiego na lata 2013-2015

Realizacja celów strategicznych obszaru „Profilaktyka oraz oferta leczenia w systemie ochrony zdrowia” odbywać się będzie poprzez wdrażanie działań wyżej wymienionych programów wojewódzkich.

IV Obszar strategiczny:

Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej

Obszar definiuje następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny	Realizacja min. poprzez:
1. Wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych	Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
2. Rozwój działających przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej oraz tworzenie nowych	Wieloletni program rozwoju ekonomii społecznej w województwie podlaskim na lata 2013-2020
3. Wyższa aktywność zawodowa i integracja społeczna 4. Lepsza edukacja i wyższe kwalifikacje zawodowe	Podlaska Strategia Zatrudnienia do 2015 roku

Realizacja celów strategicznych obszaru „Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej” odbywać się będzie poprzez wdrażanie działań wyżej wymienionych programów wojewódzkich.

V Obszar strategiczny:

Efektywna pomoc społeczna

Obszar definiuje następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny	Realizacja min. poprzez:
1. Ograniczenie skali zjawiska wykluczenia społecznego 2. Rozwój aktywnych form pomocy i integracji społecznej 3. Wspieranie rozwoju zasobów pomocy społecznej i wsparcia rodziny 4. Poprawa spójności społecznej	Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2014-2018
5. Badanie i monitoring problemu narkotyków i narkomanii	Program przeciwdziałania narkomanii w województwie podlaskim na lata 2014-2018
6. Rozwój zasobów ludzkich i instytucji w obszarze wspierania rodziny 7. Rozwój systemu wspierania rodziny i opieki nad dzieckiem	Program w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej województwa podlaskiego na lata 2013-2016
8. Współdziałanie z instytucjami i organizacjami pozarządowymi	Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
9. Promocja i edukacja ekonomii społecznej 10. Wzmocnienie i rozwój koordynacji i współpracy instytucjonalnej w obszarze ekonomii społecznej	Wieloletni program rozwoju ekonomii społecznej w województwie podlaskim na lata 2013-2020

11. Efektywne zarządzanie w kulturze, edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych	Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2020
12. Integrowanie działań podejmowanych przez samorządy lokalne oraz inne instytucje realizujące zadania z zakresu profilaktyki HIV/AIDS	Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego województwa podlaskiego na lata 2013-2015

Realizacja celów strategicznych obszaru „Efektywna pomoc społeczna” odbywać się będzie poprzez wdrażanie działań wyżej wymienionych programów wojewódzkich.

VI Obszar strategiczny:

Kapitał społeczny

Obszar definiuje następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny	Realizacja min. poprzez:
1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i zwiększenie poziomu zaspokojenia potrzeb społecznych na terenie województwa oraz wspomaganie zrównoważonego rozwoju	Program współpracy województwa podlaskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w roku 2014 i w latach następnych
2. Stymulowanie i wspomaganie lokalnych inicjatyw 3. Wspieranie działań organizacji pozarządowych	Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2014-2018
4. Współdziałanie z instytucjami i organizacjami pozarządowymi	Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2014-2018
5. Wzmocnienie i rozwój koordynacji i współpracy instytucjonalnej w obszarze ekonomii społecznej	Wieloletni program rozwoju ekonomii społecznej w województwie podlaskim na lata 2013-2020
6. Aktywizacja lokalnych rynków pracy	Podlaska Strategia Zatrudnienia do 2015 roku
7. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze 8. Rozwój środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności do rozwoju regionu 9. Stworzenie warunków do dialogu międzykulturowego, wspieranie inicjatyw mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych	Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2020

Realizacja celów strategicznych obszaru „Kapitał społeczny” odbywać się będzie poprzez wdrażanie działań wyżej wymienionych programów wojewódzkich.

4.3 Zarządzania realizacją Strategii oraz jej ramy finansowe

System zarządzania realizacją Strategii Polityki Społecznej tworzą powiązane ze sobą podmioty:

1. Sejmik Województwa Podlaskiego, który:

- uchwała dokument Strategii oraz jego aktualizacje,
- uchwała programy wojewódzkie,
- uchwała powołanie Zespołu ds. aktualizacji i monitoringu Strategii.

2. Zarząd Województwa Podlaskiego, odpowiada za:

- uchwalanie harmonogramu prac nad aktualizacją dokumentu *Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego*,
- nadzór nad realizacją zadań Strategii oraz funkcjonowanie Zespołu ds. aktualizacji i monitoringu Strategii,
- uwzględnianie harmonogramu realizacji Strategii przy tworzeniu projektu budżetu.

3. Komitet Sterujący SRWP, który:

- analizuje zgodność założeń i opracowań Strategii oraz programów wojewódzkich z dokumentami krajowymi i europejskimi,
- weryfikuje i opiniuje dokumenty wykonawcze do Strategii, w tym regionalny program operacyjny.

4. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, do zadań którego należy:

- koordynacja realizacji *Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020*,
- gromadzenie dokumentacji związanej ze Strategią,
- prowadzenie monitoringu realizacji Strategii,
- organizacja spotkań Zespołu ds. aktualizacji i monitoringu Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego,
- aktualizuje wraz z Zespołem programy wojewódzkie,
- opracowuje raport z monitoringu Strategii i przedkłada go Sejmikowi Województwa Podlaskiego,
- upowszechnia raport z monitoringu Strategii.

5. Zespół ds. aktualizacji i monitoringu Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego, który:

- analizuje cele strategiczne w odniesieniu do zapisów programów i strategii w zakresie polityki społecznej,
- przygotowuje projekt dokumentu *Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020*,
- analizuje materiał z monitoringu, wspiera zespół ROPS w Białymstoku w przygotowaniu badań monitoringowych,
- bierze udział w opracowaniu kierunków realizacji programów wojewódzkich.

6. Instytucje samorządowe - gminne, powiatowe, wojewódzkie w obszarach pomocy społecznej, ochrony zdrowia, rynku pracy, edukacji, kultury, bezpieczeństwa i rodziny, ekonomii społecznej; instytucje i organizacje kościelne; organizacje pozarządowe - będące zarówno uczestnikami procesu planowania, jak i realizatorami Strategii.

Podmioty zarządzające i realizujące zadania strategiczne sprawują opiekę nad tym, aby zapisy Strategii były uwzględniane w innych dokumentach strategicznych województwa, powiatów i gmin. Koordynacja działań przebiegać będzie przy współpracy ROPS w Białymstoku z partnerami realizującymi cele regionalne: samorządami gmin i powiatów, a w szczególności jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, instytucjami rządowymi, uczelniami wyższymi oraz organizacjami pozarządowymi. Istotnym aspektem będzie wspieranie inicjatyw obywatelskich oraz kontaktów i porozumień pomiędzy samorządem lokalnym, organizacjami pozarządowymi i sektorem prywatnym.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego będzie realizowana zgodnie z zasadą subsydiarności, przy udziale środków własnych samorządu i finansowania zewnętrznego, w tym środków budżetu państwa i zewnętrznych funduszy pomocowych. Podstawowym zadaniem procesu wdrażania Strategii pozostaje optymalne wykorzystanie środków publicznych zaangażowanych w proces polityki społecznej, w celu wykorzystania kapitału ludzkiego regionu oraz pozyskaniu dodatkowych źródeł finansowania. W głównej mierze zapewnienie środków finansowych do realizacji zapisów Strategii spoczywa na podmiotach sektora publicznego: samorządach województwa, powiatu i gminy. Ogromne znaczenie ma w tym obszarze współpraca z sektorem pozarządowym. Równie istotne jest wypracowanie właściwych relacji w realizacji Strategii pomiędzy samorządem województwa a administracją rządową na poziomie regionalnym. Nieodzowna więc jest korelacja Strategii z kierunkami strategicznymi określonymi w dokumentach rządowych i wspólnotowych.

W przypadku aktualizacji pozostałych dokumentów strategicznych stosowne zmiany zostaną uwzględnione również w niniejszej Strategii.

4.4 System monitoringu i wskaźniki

Monitoring to stały element procesu planowania i realizacji Strategii. Dla prawidłowej realizacji zapisów dokumentu konieczne jest prowadzenie działań monitorująco-oceniających stan prac nad jego wdrożeniem.

Gromadzenie danych, ich analiza i interpretacja pozwolą ocenić stopień realizacji Strategii oraz umożliwią wprowadzenie do dokumentu ewentualnych zmian i korekt. Monitorowanie Strategii umożliwi porównywanie rzeczywistych efektów oraz pozwoli stwierdzić, czy procesy realizacji zmierzają do osiągnięcia założonych celów.

Monitoring Strategii będzie przebiegał dwutorowo.

1. Cele i kierunki działań będą monitorowane poprzez zbierane dane statystyczne i wskaźniki przypisane poszczególnym programom wojewódzkim, zgodnie z ich zapisami.
2. Cele strategiczne będą podlegały ocenie na podstawie informacji sprawozdawczej z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, przekazywanej przez gminy i powiaty z terenu województwa podlaskiego, do końca II kwartału każdego roku kalendarzowego.

Przedmiotem monitorowania będą następujące wskaźniki OZPS:

- 1) Wskaźnik struktury wieku i płci mieszkańców województwa podlaskiego
- 2) Wskaźnik bezrobocia
- 3) Wskaźnik mieszkań komunalnych i socjalnych w zasobach gmin
- 4) Wskaźnik wykształcenia pracowników socjalnych
- 5) Wskaźnik profesjonalizacji kadry
- 6) Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych I stopnia
- 7) Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych II stopnia
- 8) Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej I
- 9) Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej II
- 10) Wskaźnik deprywacji lokalnej
- 11) Wskaźnik osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej
- 12) Wskaźnik liczby osób i rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia
- 13) Wskaźnik najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia

- 14) Wskaźnik osób i rodzin, którym przyznano świadczenie (pieniężne i niepieniężne)
- 15) Wskaźnik świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (liczba zasiłków stałych, okresowych, celowych)
- 16) Wskaźnik świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej
- 17) Struktura rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy
- 18) Wskaźnik kontraktu socjalnego
- 19) Wskaźnik interwencji kryzysowej
- 20) Wskaźnik reintegracji społeczno-zawodowej
- 21) Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej
- 22) Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy
- 23) Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych
- 24) Wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych dla osób bezdomnych
- 25) Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach polityki społecznej – w budżecie OPS/PCPR
- 26) Wskaźnik przemocy w rodzinie
- 27) Wskaźnik usług opiekuńczych
- 28) Wskaźnik zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej
- 29) Wskaźnik podmiotów ekonomii społecznej, tj. WTZ, CIS, KIS, ZAZ
- 30) Wskaźnik aktywności projektowo-konkursowe jednostek organizacyjnych pomocy społecznej
- 31) Wskaźnik współpracy z organizacjami pozarządowymi

Uzyskane w drodze monitoringu informacje pozwolą na sformułowanie wniosków, oraz umożliwią dokonanie niezbędnych korekt w odniesieniu do przyszłych kierunków działań.

Jednostką odpowiedzialną za prowadzenie działań monitoringowych będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. W proces monitorowania realizacji Strategii zaangażowany będzie również Zespół ds. aktualizacji i monitoringu Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego. Coroczne wyniki monitoringu będą upowszechniane na stronie internetowej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku: www.rops-bialystok.pl